د فکر پلوشي

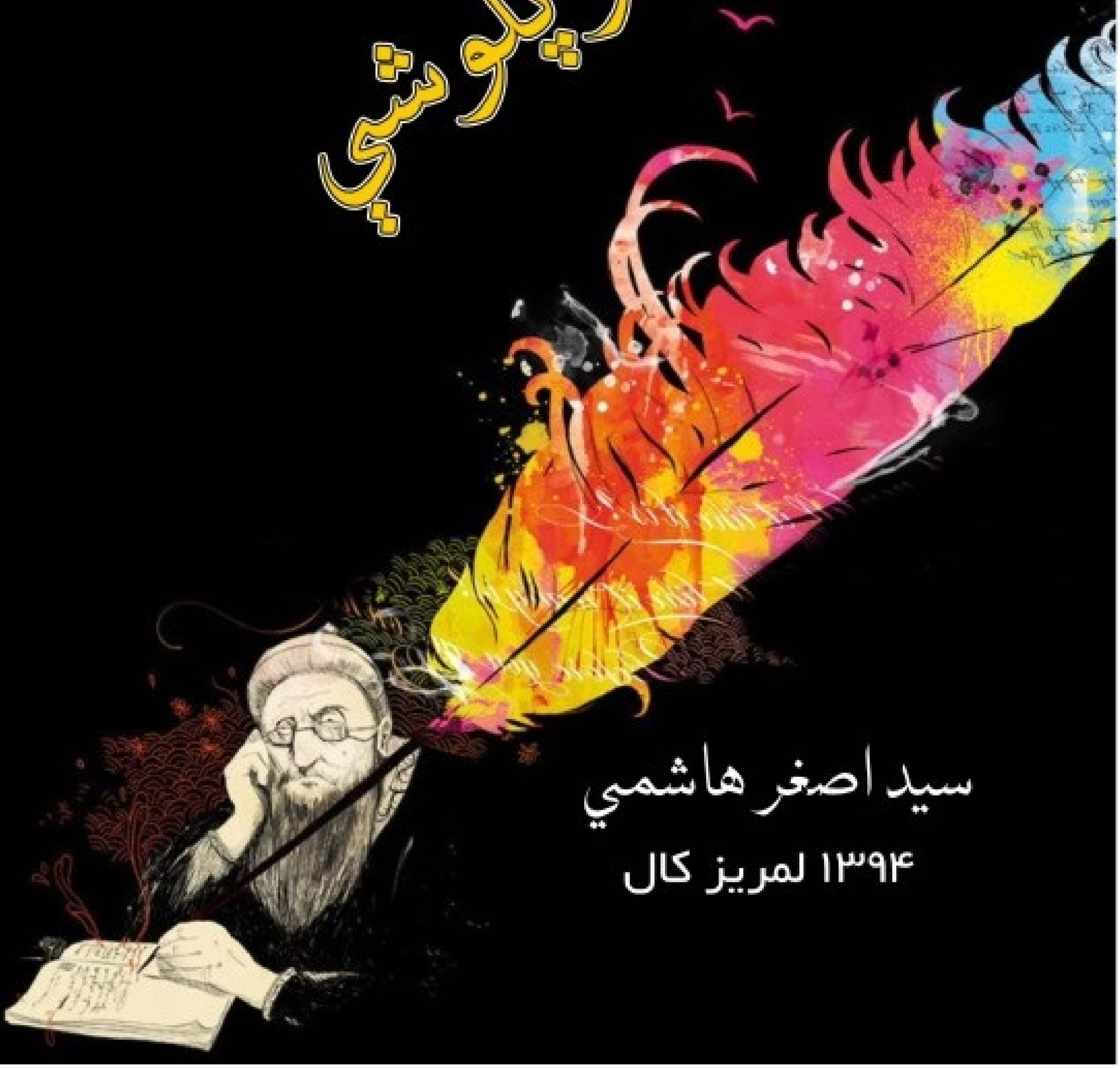

سید اصغر هاشمي

۱۳۹۴ لمریز کال

د فکر پلوشې

سید اصغر هاشمي

۱۳۹۴ل کال

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د فکر پلوشې

لیکوال: سیداصغر هاشمي

خپرندی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

کمپوز: لیکوال

ډیزاینګر: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۵۰)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

لړلیک

سرلیک **مخ**

فکري قوت..۱
د انسان جوړښتونه..................................۵
آغاز او انجام......................................۸
انصاف...۱۰
ښه ملګری..۱۲
د زړو قدر...۱۴
مشرتوب...۱۵
د ستونزو کتڼه.....................................۱۷
یوم البتر..۱۹
خزان وهلی ګل.....................................۲۱
حقیقت..۲۴
لیدلوری...۲۶
علم او عمل..۲۸
د معنویاتو ارزښت..................................۳۰
د شهرت وږی.......................................۳۱
د ماضي هېرول.....................................۳۲
لوی فکر...۳۳
فکري ښکلا..۳۵
د زړه پیغام.......................................۳۷
د یوازیوالي ګتڼه..................................۳۹

کامیابي..۴۲
دروندوالی..۴۴
فکر او عمل...۴۶
د مجازي مینې مقام....................................۴۸
د پوهې ارزښت..۵۰
پوهنه رڼا ده..۵۲
د انسان ارزښت ټاکنه.................................۵۵
په ځان ویسا..۵۸
زه د کوم ځای یم؟.....................................۶۱
لویوالی...۶۳
فکر..۶۶
لوړ خیالونه...۶۹
قوم پالنه..۷۱
انسان...۷۵
ځواني..۷۸
شکر وباسئ!...۸۰
رنځور..۸۳
رقابت..۸۵
انسانیت او اسلامیت..................................۸۷
لوی او وړوکی...۹۰
لېوني..۹۲
توپیر...۹۴
د وخت ارزښت..۹۷
کاشکې ځواني وای!..................................۹۹
نوی فکر...۱۰۱

د ژوندحقيقت...۱۰۳
اضداد...۱۰۵
مساوات...۱۰۷
پوه او ناپوه...۱۱۰
پرمختګ...۱۱۲
مشر او کشر...۱۱۳
کميت اوکيفيت.......................................۱۱۵
حقيقي خيرات خور...................................۱۱۷
همدردي...۱۲۰
ښکلا...۱۲۳
ښه او بد..۱۲۷
مينه..۱۲۹
سرعت..۱۳۲
حقيقي کوڼ...۱۳۳
د تقدير فلسفه.......................................۱۳۵
ظاهر او باطن..۱۳۷
حرکت..۱۳۸
افراط..۱۴۰
تحول..۱۴۲
ځنګل..۱۴۴
ارمان..۱۴۶
ګټه او تاوان..۱۴۷
پوهه..۱۴۹
د پښتوادب نوې ښکلا او د هاشمي د ادبي پنځونو هارونه...........۱۵۱

فکري قوت

په نړۍ کې د هر شي په پيدا ښت کې د الله تعالی لوی حکمتونه پراته دي. که سترګې وغړوو ډېر لوړ او ټيټ څيزونه به وګورو او د فکري شخوند وهوو روسته دې نتيجې ته رسېږو چې د ځينو شيانو په لوړوالي او دځينو شيانو په ټيټوالي کې د څښتن تعالی قدرتونه پراته دي.

ځينې لوړ شيان د ارزښت وړ دي او ځينې ټيټ شيان د ستايلو وړ دي.لکه: اسمان ډېر لوړ دی، بارانونه ورنه کېږي، مځکې خړوبوي، غلې، دانې، ميوې او ګلان د همدې بارانونو برکت دی. د همدې بارانونو برکت دی، چې سيندونه او بحرونه لرو او ډېر حيوانات مو په همدې اوبو کې ژوند کوي، يعنې د ډېرو حيواناتو د ژوند اصلي ټاټوبی او کور په اوبو کې دی.

په همدې بحرونو کې د مرغلرو پيدا ښت هم د اوبو برکت دی او اوبه د انسانانو د ژوندیو مهم ضرورت هم دی.

د سپوږمۍ راختل او راپريوتل، د لمر پيدا کېدل او فنا کېدل په اسمان کې دي، همدغه اسمان دی چې ځمکه يې د انسانانو په خدمت کې کړې ده.

که بارانونه نه وي، لمر نه وي، سپوږمۍ نه وي، بادونه نه وي، وریځ نه وي او داسې نور .... نو مځکه به هېڅکله د انسانانو، حیواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوند ځای نه وای.

سره له دې چې مځکه ټیټه ده، خو د اسمان برکت دی، چې مځکې باندې ژوند کېږي.

د ځینو شیانو په ټیټوالي کې لوی حکمت پروت وي او له لوړوالي یې ټیټوالی د خورا اهمیت وړ وي.

که یوه لوړه ماڼۍ په نظر کې ونیسو، د همدې ماڼۍ د لوړوالي ټول قوت او استحکام په تهداب کې دی، دلته دی چې د ماڼۍ له لوړوالي نه یې ټیټوالی مهم دی.

د همدې تهداب برکت دی چې ټوله ماڼۍ پرې ولاړه او محکمه ده. بادونه، بارانونه، زلزلې او نور طبیعي افتونه ورته تاوان نه شي رسولای.

انسانان هم لوړه او ټیټه برخه یا نقطه لري، لوړه څوکه یې د سر ده او ټیټه یې د پښو ده.

د انسان لوړوالی ډېر مهم دی، ککره ده چې د ټول بدن رهنمایي کوي، د ښه او بدو کارونو لارښونه همدا ککره او په ککرې مغز کوي.

د انسان مغز او فکر دی، چې په ټول بدن واکمني کوي او د بدن اعضاوې یې فرمانبرداري کوي.

د بدن د ټولو اعضاوو (سترکې، غوږونه، لاسونه، پښې او داسې نورو) د ښه کارونو اصلي او حقیقي لامل د انسان ښه مغز او فکر دی. د همدې اعضاوو د بدو کارونو لامل بد مغز او بد فکر دی.

د انسان ټول داخلي جوړښت د فکر او عقل سره نېغ په نېغه اړیکه لري او د ښه فکر او عقل نتیجه ده، چې یو انسان له خپل داخلي جوړښت(احساسات، جذبات، وجدان، اخلاق، انسانیت، سړیتوب او ټول انساني ښېګڼو) نه ښه استفاده کوي.

که په لاسونو د خیر کارونه کوو، یا سترګې ګناه ته نه پرېږو، په غوږونو غیبت نه اورو او قرانکریم اورو، په ژبه دروا غ نه وایو، په پښو بدو ځایونو ته نه ځو او د انسانیت ټولې اسلامې او انساني ښېګڼې لرو، اصلي او حقیقي لارښوونه یې له فکر څخه کېږي، چې د انسان د فکر او پوهې سره مستقیمه اړیکه لري.

د انسان لوړوالی هم لکه د اسمان لوړوالی ډېر مهم دی، اسمان که ځمکه خپله تابع کوي. یو بافکره او پوه انسان هم خپل ټول بدن تابع کولای شي او هېڅکله یې سرکشي ته نه پرېږدي.

فکر او عقل چې بې لارې شو، ټول بدن خراب کارونه کوي او له داسې انسانانو بیا د خیر او ښېګڼې طمع او امید نه شو کولای.

د فکري قوت انسان ته ډېره پیاوړتیا ورکوي او دغه قوت د نړۍ له ټولو قوتونو ځینې بهتره دی او دغه فکري قوت په علم او پوهې لاس ته راځي.

دلته اکثره خلک پوهه او علم نه لري، نو له همدې امله دوی ښه فکر نه لري او نه شي کولای چې په ټولنې کې ښه کارونه او خدمتونه وکړي.

فکر او عقل د بدن بادشاه دی، ښه فکر او عقل ښه مشري کولای شي او بد عقل او فکر بده مشره کوي.

فکري قوت او ځواکمنتیا له انساني ټولو قوتونو ځینې بهتره ده، د فکر قوت د انسان نور بدن ته هم قوت ورکوي.

ځینې ملکونه د هغو ککرو(فکر، عقل او پوهې) درلودونکې څښتنان دي، چې مور او تاسې ورته احتیاجه او محتاجه یو.

ککرې خو د نړۍ ټول انسانان لري، خو په ککرو او سرونو کې مغز او فکر مهم دی.

ډېرې (زیاتې) بې مغزه او بې فکره ککرې مهمې نه دي، بلکې په ډېرو ککرو کې هغه ککرې او سرونه مهم دي، چې مغز او فکر یې پیاوړی وي.

په نړۍ کې په هغو ککرو حساب کېږي، چې فکر او عقل یې د کار وي او د هغو سرونو احترام نشته، چې فکر او عقل نه لري.

تاسو هم د هغو ککرو او سرونو احترام وکړئ، چې د لوړوالي حق یې ادا کړی دی او بدن یې خپل تابع کړی دی.

لکه څرنګه چې د اسمان لوړوالی د ځمکې لپاره مهم دی، دغه شان د انسان لوړوالی هم په فکر او عقل کې دی او د نور بدن لپاره مهم دی.

د انسان جوړښتونه

د نړۍ ټول انسانان دوه ډوله جوړښتونه لري، یو یې فزیکي او بل یې معنوي جوړښت دی. په فزیکي لحاظ اکثره انسانان په تول پوره وي خو په معنوي لحاظ کامل انسانان کم پیدا کېږي. چېرته چې پوهه زیاته وي، هلته معنویاتو ته زیات ارزښت ورکول کېږي او چېرته چې پوهه کمه وي هلته بیا د معنویاتو پرځای نورو شیانو ته ارزښت ورکول کېږي.

تر څو چې د پوهې قیمت کم نه شي او اکثره وګړي مو د علم او پوهې پر ګانه سمبال نشي، دمعنویاتو ارزښت ته به د ارزښت په سترګو ونه ګورو.

په حیواناتو کې شیدې لرونکې ښاروي له هغو ښارویو بهتره دي، چې خلک ورنه ګټه نشي تر لاسه کولای، دلته د انسانانو په ډول په حیواناتو کې هم توپیر لیدل کېږي. په نباتانو کې میوه دارې ونې مو د هغو خلکو په شان دي چې پوهه لري او هر وخت د ځان پر ځای د عوامو په فکر کې وي.

په ټولې نړۍ کې په هغو انسانانو شمار کېږي چې پوهه لري او هغه انسانان چې پوهه نه لري، د هغو بې میوو ونو په شان دي، چې له لرګیو یې استفاده کېدای شي، خو نور تش کالبوتونه دي.

یو د انسان جسمي کار دی چې د بیروني جوړښت او جسم سره کار لري او بل د انسان فکري کار دی. فکري کار له جسمي کاره څو مرتبې بهتره دی، که یو دهقان د غنمو کرلو لپاره ځمکه اړوي او یا داسې نور

جسماني کارونه کوي او همدارنګه د پوهنتون استاد شاګردانو ته درس ورکوي او هر وخت په فکري او ذهني کارونو مشغوله وي، دا دواړه کارونه دي، خو د دهقان له کاره د استاد کار بهتره دی. ټولې دنیا کې له جسمي کارونو فکري کارونو ته برتري ورکول کېږي.
نړۍ نن فکري یرغلونه پیل کړي دي، او غواړي چې په ټولې نړۍ د فکر په واسطه مشري وکړي، دوی پوه شوي چې د جسمي یرغلونو پرځای فکري جنګونه کوي.
د انسان قدر او عزت باید د هغه د معنویاتو، پوهې او اخلاقو په نظر کې نیولو سره وکړو، نه په نورو لاملونو.
اکثره عوام مو د بدوخلکو عزت کوي، چې دا په دې دلالت کوي، چې موږ ښه خلک نه یو. د ظالم ملګرتیا کوي، هر ځای یې صفتونه کوي، چې دا یې د ویرې یولامل دی.
انسان کې چې انسانیت نه وي او په حقیقي پوهې سمبال نه وي، د تش کالبود په شان دی، د انسان انسانیت په نظر کې ونیسی چې د معنویاتو سره مستقیمه اړیکه لري، نه مال، دولت، موقف، قومیت، خپلوي، نژادي، سمتي او داسې نورې اړیکې.
د انسان په نوم ټولو خلک پېژندل کېږي او هر چاته د انسان په نوم غږ کوو، خو د انسانیت او شرافت ځانګړنې په ډېرو کمو کسانو کې موندل کېږي.
عبدالرحمن بابا وایي:
انسانیت څه په دولت نه دی رحمانه
بت که جوړ کړې د سرو زرو انسان نه دی
په ساختماني لحاظ د سرو زرو له بته د انسان قیمت کم دی، خو که د معنا په لحاظ انسان پوره وي، د نړۍ هیڅ شي سره یې بها نه شو برابرولی.

ځينې انسانان لوړ قيمت لري او په کلونو کلونو يې نومونه تلپاتې وي، خو د ځينو انسانانو بها دورمره کمه وي، چې په ژوندون او له مرګه وروسته يې هم ارزښت کم وي.

په نړۍ کې د ورځې بې شمېره انسانان مړه کېږي چې له مرګه څو ورځې وروسته د خلکو هېر وي چې يو دليل يې دا دی چې دوی په معنوي لحاظ پياوړي انسانان د ټولنې نه وو ، خو که چېرې استاد الفت په نظر کې ونيسو ، له لسهاوو کلونو وروسته هم د خلکو په زړونو کې خاص ځای لري، چې دليل يې د استاد معنوي ارزښت پورې اړه لري.

افغانانو که غواړئ چې پرمختګ وکړئ، نو د ماديانو پر ځای معنوياتو ته ارزښت ورکړئ، د ناپوهو مشرانو پر ځای پوه انسانان خپل مشران وټاکئ، د ګنهګارو پر ځای بې ګناهو ته رايه ورکړئ.

اغاز او انجام

د هر شي په پیدا ایښت او فنا کېدو کې د څښتن تعالی حکمتونه پراته دي، او په نړۍ کې هر شی آغاز او آنجام لري.
لمر د ورځې پیدا کېږي او ټول انسانان، حیوانات او نباتات ورځینې ګټه پورته کوي، د لمر په راختلو سپینه ورځ شي، ټول انسانان خپل کارونه پیل کوي او د حلال رزق د لاس ته راوړلو حلې ځلې کوي.
له انسانانو سربېره حیوانات هم لمر ته ضرورت لري. په نباتاتو کې ټولې میوې او دانې همدا لمر پخوي.
د همدې لمر په فنا کېدو شپه راځي او شپه بیا د استراحت لپاره ښه وخت دی. هو ! د لمر په آغاز او آنجام کې یې حکمتونه له ورا څرګند یږي.
د لمر پیدا کېدل او فنا کېدل، د سپوږمۍ راختل او پریوتل، شپه او ورځ مینځ ته راوړي او د دوی په آغاز او آنجام کې د نړۍ خیر او ښېګڼه پرته ده.
په پسرلي کې ټولې ونې شنې شي، میوې نیسي، ښکلا پیدا کوي او ټول انسانان د همدې نباتاتو نه استفاده کوي، خو د منې په راتګ سره پرې خزان راشي او خپله ښکلا له لاسه ورکړي. د نباتاتو له فنا کېدو وروسته د دوی بیا ژوند پیل کېږي او بیا ځلې پرې پسرلی راځي.
د برې خزان وهلې ونې مې دوباره ښکلې او ښایسته ولیدې، له ډېرو پسرلیو وروسته مې بیا پسرلي ولیدل او له ډېرو خزانونو وروسته مې بیا ځلې خزانونه ولیدل.
د لمر، سپوږمۍ،نباتاتو او داسې نورو شیانو په آغاز او آنجام پوه نه شوم، کله پیدا شي او کله له منځه ولاړ شي.

انسانان هم د د الله تعالی په قدرت پیدا کېږي او فنا کېږي، د دوی پیدا ایښت او مرګ په تقدیر کې لیکل شوي وي، په دې دنیا کې دوی یو ځل پیدا کېږي او یو ځل مړه کېږي. د دوی د پیدا ایښت اصل او اساس معلوم دی، دوی الله تعالی د خپل عبادت لپاره پیدا کړي دي، د دوی بیا ځلې پیدا کېدل په دې دنیا کې ناشوني ده. د دوی آغاز(پیدا ایښت) او آنجام(فنا کېدل) نا څرګند دي او له آنجامه مخکې باید د پیدا ایښت پرمفهوم پوه شي.

دوی (انسانان) په دې نړۍ کې لکه د نباتاتو پسرلی او منی نه لري، چې له خزانه وروسته پرې بیا بهار راشي، نباتات خو په دنیا کې څو څو ځلې له منځه ځي او پیدا کېږي، خو د انسان یو مرګ دی او په دې نړۍ کې د بیا ژوند کولو چانس نه لري.

مخکې له دې چې د ناکامۍ سره مخ شې، د کامیابۍ په فکر کې او سېږه، په دنیا کې ستا لپاره د بیا ژوند کولو موقع نه شته. ستا آغاز او آنجام، خزان او بهار معلوم دی.

که یوه میوه داره ونه په یوه پسرلي کې میوه ونه نیسي او خزان پرې راشي، امکان لري چې بل پسرلي کې له ثمره ډکه ونه وي، خو د انسان د میوې نیولو وخت همدا یو پسرلی دی او په دې بل پسرلی نه راځي، نو دا دنیا د انسان لپاره د اخرت د لاس ته راوړلو یو ښه دوکان دی.

انصاف

انسانان ځکه اشرف المخلوقات دي، چې د ډېرو خصوصياتو سربېره د فکر کولو او د خپلې مفکورې نه د استفادې کولو توان لري.

فکري ځواکمنتيا د نړۍ له ټول قوتونو بهتره ده او همدغه فکري قوت دی چې نړۍ پرمختګ کوي.

په کومې ټولنې کې چې د فکر خاوندان ډېر وي، هلته برابري وي، مساوات وي او حق حقدار ته ورکول کېږي.

چېرته چې انصاف او عدالت وي، هلته به د حقيقي فکر خاوندان مشران وي او چېرته چې د غېر حقيقي فکر خاوندان مشران وي، هلته بيا د انصاف تله ماته وي.

ځينې بې فکره انسانان بايد عدالت او انصاف له لمر، سپوږمۍ، باران، باد او داسې نورو طبيعي توکو ځينې زده کړي. سره له دې چې دغه توکي عقل او فکر نه لري، خو بيا هم د ځينو بې فکره انسانانو نه د دوی انصاف او عدالت ښه دی.

لمر سهار پيدا کېږي، په غريب، مالداره، خپل، پردي او داسې نورو شيان باندې يو شان رڼايي کوي. دغه باانصافه لمر له عدالته کار اخلي، چې ډېر انسانان دغه شان برابري نه کوي.

د شپې له خوا د سپوږمۍ په راختلو يو ځل بيا په ټولو رڼايي شي او که اسمان وريځ وي او سپوږمۍ خپل مخ پټ کړي، نو بيا هېڅوک د ده له مخ پلو نه شي لرې کولای.

بارانونه هم لکه لمر او سپوږمۍ له انصافه کار اخلي او اکثره ځمکې يو شان خړوبوي، خپل او پردي، دوست او دښمن په نظر کې نه نيسي.

دغه بې فکره، بې عقله او بې تميزه توکي څو مرتبې د هغو انسانانو نه چې عقل او فکر لري، خو بيا هم عدالت او انصاف نه کوي بهتره دي.

ای په لوړو مقامونو کې اکثرو انسانانو ! ستاسو د انصاف تله ماته ده. عدالت او برابري له لمر، سپوږمۍ، باران او باد ځينې زده کړئ.

ښه ملګري

ژوند د خوشحالیو او خفګانونو خوب دی، چې د خوشحالیو او خفګانونو لحظات له انسانه هیریږي، خو ځینې خبرې او خاطرې د انسان په ژوند کې له انسان سره پاتې کېږي او کله کله په غیر ارادي(ناشعوري) ډول د انسان ذهن ته راځي او انسان دې ته اړ کوي، چې فکر پرې وکړي.

کوچنی وم او د ځوانۍ په درشل مې پښه ایښې وه، چې ګران پلار به مې راته ویلې: ځویه له خپلو همزولو سره کینه او هغه چا سره دوستي وکړه، چې له هره پلوه له تا سره برابر وي.

رښتیا چې د ځینو مشرانو خبرې د کاڼو کرښې وي، او نن چې مې د پلار خبرې یادیږي او په نړۍ کې د حقایقو د لټون لپاره ډېر وخت فکر کوم، پوهیږم چې انسان باید انسانیت او اسلامیت په نظر کې ونیسي او له هغه چا سره ملګرتیا او دوستي وکړي، چې د دې د ویاړ سبب وګرځي.

د مرغانو ګلې ګلې مې په هوا کې یوځای له خپلو همجنسو سره ولیدلې، له کوترو سره مې بازان ونه لیدل او له بازان سره مې کوترې ونه لیدلې.

د پسونو ډلې ډلې مې جدا ولیدلې او د چرګانو دوستي مې له چرګانو سره ولیده.

د حیواناتو له خپلو همجنسو سره دوستي کې د دوی ګټه ده او د خپل ژوند بقا او پایښت په همدې کار کې ویني.

له حیواناتو سربیره نباتات مې هم خوا په خوا لکه دوستان ولیدل، د غنمو به خوا کې مې غنم ولیدل او د جوارو په خوا کې مې د جوارو بوټي ولیدل.
یو شاعر وایي:
هر پیوند له خپل پیوند سره جوړیږي
په نارنج کې مې انار لیدلی نه دی
د شاعر هدف هم ښکاره دی، دی هم د ملګرتیا او د دوستي لپاره هر څوک لایق او وړ نه ګڼي او هر انسان باید خپل ثاني پیدا او دوستي ورسره وکړي.
د فارسي ژبې یو متل دی: کتی ماه بنشنی ماه شوی، کتی دیګ بیشنی سیاه شوی.
تبلیغیان وایي: که له عطاري سره کینې نو خامخا به د عطرو بوی درنه ځي او که د ماهي فروش سره کینې حتما به د ماهي سوړ بوی درنه ځي.زما د پلار خبره د دوست په انتخاب کې باید له احتیاطه کار واخلو.

د زرو قدر

ټولنیز لاملونه د دې سبب کېږي، چې ټولنیز ارزښتونه مو بېل بېل خوا غوره کوي.

پوهه او علم په هرې ټولنې کې ارزښت نه لري او نه عالم او پوه انسان په هر ځای کې د احترام او عزت وړ وي.

په دې پوه شه که ته ډېره پوهه لرې او د ټولنې اکثره خلک ناپوهه او بیسواده وي، د دې پرځای چې د پوهې په سبب د ولس په زړه کې ځای پیدا کړې، د نفرت لامل ګرځې.

رښتیا هم د زرو په قدر زرګر پوهېږي نه اهنګر او په کومې ټولنې کې چې د پوهې کچه ټیټه وي، د پوهانو پر ځای د ناپوهانو قدر او عزت یکې زیات وي، ځکه چې د پوهې له ارزښته ناپوهه ناخبره وي.

هو ! په داسې ټولنو کې د پوهې او فکر خاوندان هم خواشیني او خفه وي او د یو ډول افسردګۍ احساس کوي. دی په ټولنې کې د ځان په شان خلک لټوي او له داسې خلکو لوړې ارزوګانې او امیدونه لري، دی هغه څه چې په ځان کې وینې، په ډېرو خلکو کې یې نه شي موندلی او د دې هغه توقوعات چې د ټولنې له عوامو ځینې لري، نه پوره کېږي او د یو ډول یوازیوالي سبب یې ګرځي.

رښتیا هم دی یوازې دی او خپل برابر دوستان په اسانۍ نه شي پیدا کولای.

که ته ډېر ښکلی یې او خپل ثاني پیدا نه کړې او ټولنه ډېره بدرنګه وي، نو د بدرنګو به حتمي نه خوښېږې او ته به د یوازیوالي احساس کوې.

په کومو خلکو کې چې پوهه زیاته وي، د پوهانو عزت زیات کوي او په کومو ټولنو کې چې پوهه کمه وي، د ناپوهانو عزت زیات کوي.

مشرتوب

د مشرانو احترام او په کشرانو شفقت یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي. که کشرانو د مشرانو احترام وکړ، نو خامخا به مشران په کشرانو شفقت کوي.
د کشرانو برکت دی، چې په ټولنې کې مشران لرو او همدا مشران دي چې کشران ترې پیدا دي.
که په یوې کورنۍ کې مشران (نیکه، نیا، پلار او مور) په درانده نامه یادوو او د دوی احترام کوو. دلیل یې ښکاره دی، چې لمسیان او اولادونه یې زیږولي او د دوی د مشرتوب یو اصلي لامل د همدوی پیدا کول دي، که دوی (اولادونه) نه وي، دوی(د کورنیو مشرانو) ته هېڅوک پلار او نیکه نه وایي او مشري یې خپل ارزښت له لاسه ورکوي او دوی ته بیا مشر نه شو ویلای.
د کورنیو کشران دی، چې مشران لرو، نو مشران باید خپل حق ادا او په کشرانو شفقت وکړي او دوی ته دې په احترام قایل وي.
د کشرانو خبرو ته باید غوږ کېږدي او دغه کشران د اینده ورځې مشران دي، په دې کشرانو کې د عقل او پوهې په لحاظ مشران هم لرو، چې د خپلو کورنیو د ځینو مشرانو نه د پوهې په لحاظ کشران نه بلکې مشران ورته ویلای شو، نو د کورنیو کشرانو ته باید د خبرو کولو حق ورکړو او نظرونه یې باید واورو.
د عوامو برکت دی، چې په ملک کې ریس جمهور لرو او ټولنیز نظام مو پر مخ روان دی، نو د ولس په عزت باید د یوې ټولنې مشر پوه شي او خپل احترام د کشرانو په شفقت کې پیدا کولای شي.

په یوې ډېرې لویې دشتې کې چې خک نه وي، هلته به نظام نه وي، نه به مشر وي او نه به کشر وي، نه به احترام وي او نه به شفقت وي.
د هندوانې زړی دی، چې لویه، غټه او پخه هندوانه ترې لاس ته راځي، که زړی نه وي، نو هندوانه نشته.
د امو زړی دی، چې وکرل شي، لویه ونه شي او په منونو منونو امونه ترې لاس ته راځي.
تاسو خو هندوانه او امونه خورئ، خو د پیدا ېښت، خوند، رنګ او د مزې برکت يې یوازې او یوازې زړی دی. همدا زړي دي چې میوې ترې لاس ته راځي.
ربښتیا هم په کورنیو کې د مشرانو د عزت او احترام عوامل يې خپل اولادونه او کورنۍ دي، که دوی مشران دي، نو د کشرانو برکت دی.
استاد الفت وايي: (ته نه يې خبر چې په یوه دانه او په یوه څاڅکي کې عالمونه پراته دي. څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه لوی دی، ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده، تاته زړی وړوکی معلومیږي، په هغه کې لویه ونه ځای شوې ده، دغه غټه هندوانه چې ګورې کال ته نشي پاتې کېدای او عمر يې ډېر لږ دی. دغه د هندوانې کوچنی زړی تا ته هر کال تازه هندوانې درکوي، د زړي قیمت له هندوانې نه لږ نه دی.)
هو ! د مشرتوب او کشرتوب تر منځ دغه شان تړاو شته دی او هېڅ کوچنی ټول عمر په یو حال نه پاتې کیږي، نننی کوچنی د سبا ورځې مشر دی او د نن ورځې مشر به بله ورځ نه وي.

د ستونزو کته

په نړۍ کې هر شی يو د بل لپاره ضد لري او دنيا له همدا سې توکو نه جوړه ده.
د پوه او ناپوه تو پیر هغه وخت ښه کولای شو، چې خپله مو پوهه تر لاسه کړې وي او د پوهې له ارزښته باخبره او سېږو.
ډېر خلک دي چې د اولادونو پیدا کېدو، ښځې کولو، د مور او پلار زړه لاس ته راوړلو او داسې نورو ..... شیانو په ترلاسه کولو کې د خوشحالۍ احساس کوي.
ربنتيا چې د انسان د ژوند سره خوشحالي تړلې ده او په يوه نه يوه ډول انسان په ژوند کې ډېرې خوږې شيبې ويني او د خوشحالۍ دورانونه پرې راځي.
له خوشحاليو سربېره د انسان ژوند له خفګانونو نه هم خلاص نه دی او چې انسان ژوند کوي، له خوشحالۍ سره به خفګانونه هم زغمي، که د انسان خوښه وي او که نه وي، له دې ضدينو سره به د الله تعالی په رضا وخت تيروي.
هو! له انسان سره خفګانونه شته دي او د همدې خفګانونو نتيجه ده، چې انسان يې په ژوند کې ويني او فکر يې روزل کېږي.
د پريشانيو او زحمتونو نتيجه ده، چې انسان کې فکري قوت پيدا کېږي، خوخفګانونه او پريشانۍ د هغه انسان فکر ښه روزي، چې علم او پوهه لري.

د نړۍ ډېر لوی فیلسوفان او عالمان د ټولنې غریب او بیچاره خلک وو او د دوی د فکري روزلو له لاملونو څینې یو مهم لامل د دوی ټولنیزې ستونزې او خفګانونه وو.
کله کله انسان ته له خوشحالیو خفګانونه ډېرې مهمې شي او له خوشحالو نه په خفګانونو کې یې ګټه وي.
اهنګر د او سپنیزو شیانو د جوړولو لپاره او سپنه ښه سره کوي او بیا وروسته له ښه ټکولو ترې یو شی جوړوي، څومره چې او سپنه ښه سره کېږي، هم کلکیږي او هم ښه څیز ترې لاس ته راځي.
په انسان هم چې څومره تکلیفونه راځي، هماغومره کلکېږي او په دې انسان کې فکري او جسمي قوت پیدا کېږي.
هینر وایي: (څه شی دی چې په انسان کې ژور فکرونه پیدا کوي؟ علم او پوهه نه ده، کار نه دی، د عواطفو او احساساتو هېجان هم نه دی، یوازې رنځ او مشقت دی، چې د انسان په فکر کې ژوروالی پیدا کوي او ښایي، چې د همدې لامله په دنیا کې غمونه او رنځونه ډېر شوي دي.)
د هینر خبره پرځای ده، خو هغه کس چې پوهه او علم لري، نسبتا هغه کس ته چې پوهه نه لري، رنځ او مشقت پرې یو ډول تاثیر نه کوي، هغه کس چې پوهه لري فکري ژوروالی او فکري قوت یې پیاوړی کېږي او هغه چې کمه پوهه لري، په هغه کې له فکري قوت نه جسماني قوت ډېر پیاوړی کېږي.

یوم البتر

یو وخت کوچنی وم او کله کله به مې دا سې فکر کاوه، چې زه خولو ییږم او بایدلوی لوی کارونه وکړم، د خپلو نیکونو او پلرونو ارمانونه به پوره کوم.
دا چې انسان لویږي، فکر یې هم بایدلوی شي او لوی لوی کارونه بایدو کړي.
دا چې انسان کې ورځ تر بلې تغیرات او تحولات راځي او هر څه یې نوي کېږي، دغه شان نړۍ هم باید لویه شي او د ژوندلپاره ارامتیاوې بایدزیاتې شي.
ښه مې په یاد دي، چې کله کله به زموږ د کور مشرانو او سپین ږیرو ویلې (کل یوم البتر)، زه به بیا د دوی خبرې ته حیران شوم، چې دوی څه وایي. ایا دا هم امکان لري، چې ورځ تر بلې دي بتري وي.
خو اوس دې نتیجې ته ورسېدم، چې رښتیا هم د هغوی دغه تکیه کلام دلته (افغانستان) کې صدق کوي.
هغه پخوانۍ مینه او محبت مو په او سنیو خلکو کې نشته، پخوانی صداقت نشته، پخوانی انسانیت نشته، نه هغه مکتبونه شته او نه هغه درسونه شته. یعنې ټول پخواني شیان مو له لاسه ورکړي دي.
دلته مو د علم او پوهې کچه ټیټه شوې ده، د کمیت په لحاظ په هرې برخې کې کار شوی دی، خو کیفیت مو له لاسه ورکړی دی.
سیاسي شعور، د فکر لوړوالی، انساني کرامت او داسې نور ټول څه مو له پخوا نه خراب شوي دي.

زموږ هر څه په زړېدو دي، فکرونه مو زاړه، زړې ارزوګانې لرو او په زاړه خوب ویده یو، د یو انسان د خوب وخت معلوم وي، خو موږ په ډېر اوږد خوب ویده یو.
د مشرانو هغه تکیه کلام چې ویل یې: (کل یوم البتر) په نورې نړۍ کې برعکس دی او هلته (کل یوم البهتر) دی.
هلته نوي فکرونه دي او هر څه یې ورځ تر بلې نوې کېږي او هغوی نوي نوي کارونه کوي.
هغوی د خپل وخته استفاده کوي، علم او پوهه لاس ته راوړي او نوي نوي اختراعات کوي.
د هغوی لاس ته موږ احتیاجه او محتاجه یو، د هغوی له تکنالوجۍ استفاده کوو، د هغوی له برقه استفاده کوو. دلته ورځ تربلې بترې ده او هلته ورځ تر بلې بهترې ده.
ځوانانو په عام ډول جسمي کار او په خاص ډول فکري کار مو له یوم البتره یوم البهتر ته رسولای شي، کار وکړئ.

خزان وهلی ګل

د نړۍ د ټولو مخلوقاتو تخلیقګر(خلق کوونکی) الله تعالی دی او د هر شي په پیدا ایښت او فناکیدو کې د الله تعالی لوی حکمت پروت وي.
د انسانانو د پیدا ایښت له لومړۍ ورځې نه مرګ ورسره یوځای پیدا کیږي، خو د مرګ او ژوند په فلسفه کې د انسان مرګ یې ژوند دی، که چیرې د الله تعالی په پیرزوینې او لورینې یو خدای بخښلي انسان ته د جنت دروازې خلاصې شي، نو حقیقي او اصلي ژوند هلته پیل کیږي.
دځینو شیانو اخري انجام ته خفه کیږو، خو په دې نه پوهیږو چې د ډېرو شیانو اخري انجام یې د ژوند اغاز وي. ډېر خلک دي چې د انسان مرګ اخري انجام ګڼي، خو حقیقي ژوند وروسته له مرګه پیل کیږي، او همدغه د ژوند پیل دی.
له انسانانو سربیره د نباتانو پیدا کیدل او له منځه تلل هم د الله تعالی د تقدیر په فلسفه کې لیکل شوي دي.
په باغ کې ګلان شنه شي(وغوړیږي)او د وخت په تیریدلو یې د خزان وخت راشي. د ګل او د باغبان یوه قصه ده:یوباغ وي، چې یو زیارکښ باغبان لري او په ټول ګلانو ډېر زهیر وي.
په باغ کې ګلان ډېر وي، خو ځینې ګلان خاص رنګ، ښکلی بوی لري او د ټول باغ خوشبویي ددې د عطرینو وږمو نه خوند اخلي.

باغبان د ټول باغ په خدمت کې وي، خود هغه سور رنګه ګل بوی او رنګ پرې ښه لګيږي، د ګلاب په پيدا ايښت کې باغبان ډېر حکمتونه ليدلي وي.
په باغبان د غه عطرين ګل ډېر ګران وي او مخکې له دې، چې په ګل خزان راشي، ډېره پاملرنه يې کوي او هيڅکله نه غواړي، چې دا فنا شي، باغبان د دې په پاتې کيدو کې خپل هوسا ژوند ګوري او په فنا کيدو کې خپل د ژوند د پای انجامويني.
د ګل د زرغونيدو سره د باغبان په ژوند کې تغيرات او تحولات راغله، سره له دې چې غذا ورکوونکی او خدمت کوونکی يې باغبان و، خو باغبان په غير ارادي ډول داسې احساس درلوده، چې ګل يې خدمت کوي.
په ګل کې باغبان ډېر تاثيرات ليدلي وو، هو ! دا ګل عادي ګل نه وه، دا د جنت د باغونو نه راغلی ګل و او د الله تعالی له خوا په باغ کې ځکه غوړيدلی و، چې د باغبان حال او احوال الله تعالی ته بوځي. هو !
د خلقت د کارخانې نه کله کله --- په جهان پيدا يو بل شانې بشر شي
باغبان د ټول باغ خدمت کاوه، خو په دې ګلابي رنګه ګل چې د نورو ګلانو سره يې جوت توپير درلود، ډېر پام کاوه، ورځې او شپې تيريدلې ګل د ورځې يو ډول او د شپې بل ډول بوی کاوه او باغبان يې د ورځې او شپې له بويه خوند اخيسته.د وخت په تيريدلو سره د ګل رنګ پکه کيده او بوی يې له لاسه ورکاوه.
باغبان پوه شو چې پسرلی ولاړ او خزان په راتلو دی، باغبان د ګل په رنګ او بوی مين وو او د ګل په ليدلو يې سترګو کې نور، پوزې ته ښکلی بوی او ټول بدن يې د خوشحالۍ احساس کاوه، د غم څپو يې مخ په څپيړو ووهه او ګل ورځ تر بلې مړاوی کيده.

يوه ورځې ګل باغبان ته وويل: زما خزان ته مه خفه کيږه، هره شپه پسې ورځ راځي او د هرې ورځې پسې شپه راځي، دغه شان د هر پسرلي پسې خزان او د هر خزان پسې پسرلی راځي. نن که زه مړاوی شوم، زه بيا زرغونيږم او زما او ستا د مينې سلسله به يو ځل بيا پيل کيږي.

باغبان د ګل خبرو ته هک پک پاتې شو او دا اميدواري ورته پيدا شوه، چې بيا پسرلی راځي او خزان وهلی ګل به بيا زرغونيږي او د بوی او ښکلا به يې برخمن کيږم.

د وخت په تيريدلو ګل مړاوی شو او يوه شپه د باغبان خوب ته راغی او ويې ويل: زه نور ستا په باغ کې نه شين کيږم، ځکه چې زه د جنت ګل يم. زه او ته به په دنيا کې نه بلکې په عقبا کې سره وينو.

حقیقت

حقیقت پر حقایقو ولاړ وي او په ډېرو شیانو کې حقیقي او غیرحقیقي (مجازي)مسایل او څرکونه تر سترګو کېږي. لکه: حقیقي مینه او مجازي مینه، حقیقي احساسات او غیر حقیقي احساسات، حقیقي پوهه او مجازي پوهه او داسې نور.

د نړۍ له ډېرو غیر اسلامي فیلسوفانو نه هغه اسلامي عالمان بهتره دي چې حقیقي پوهه یې درلوده.

په دنیا کې ډېر غیر مسلم عالمان مجازي(غیرحقیقي)پوهه درلوده، حقیقي پوهه هغه ده، چې د الله تعالی په اوامرو، د رسوالله(ص) په احادیثو او په قرانکریم کې راغلي دي.

قراني پوهه حقیقي پوهه ده او د حقایقو په لټون کې له مسلمان او انسان سره ډېره مرسته کوي.

په اکثرو اسلامي ملکونو او په خاص ډول افغانستان کې حقیقي پوهه ډېره کمه ده او هغه د ګوتو په شمېر تحصیل کوونکي مو هم اکثره مجازي(غیر حقیقي) پوهه لري. دا چې اکثره تحصیل کوونکي مو ډول ډول نیمګړتیاوې لري، اصلي او حقیقي دلیل یې د حقیقي پوهې نه درلودل دي.

ډېر پوه او لوستي وګړي مو د حق او ناحق، خو او بدو او داسې نورو تر منځ توپیر نه شي کولای، چې اصلي لامل یې بیا هم د حقیقي پوهې نه درلودل دي.

حقیقي پوهه که تر لاسه کړو، حقیقت ته پرې ځان رسولای شو او حقیقي ژوند پرې تیرولی شو او د ژوند ټول کړه وړه به مو پر حقایقو ولاړ وي.

همدا حقیقي پوهه ده چې انسان یې له امله لوړو پوړیو ته رسیدلای شي.

قراني پوهه حقيقي پوهه ده، په قرانکريم کې د ډېرو اياتونو مفاهيم دي، چې وايي: حق بايد حقدار ته ورکړل شي، هيڅ انسان بايد په بل انسان ظلم ونه کړي يا د قوم پالنې مفکورې ته بده مفکوره او نظريه ويل شوې ده.

د پارلمان يو وکيل دی چې حق ناحق ثابتوي، حقدار ته يې خپل حق نه ورکوي اود قومپالنې مفکوره ورسره او غير اسلامي کارونه کوي.

ډېر پوه عوام مو همدې ظالم، قوم پرست او ناحق حق ثابتوونکی او حق ناحق ثابتوونکي ته پوه وکيل وايي. دوی وايي: فلاني وکيل د خپل قوم سره ډېر کومک کوي او خپلو خلکو ته يې ډېر خدمت وکړ. اکثره عوام مو پوهه نه لري او د خدمت او خيانت په تعريف نه پوهېږي، چې اصلي لامل يې د غير حقيقي پوهې درلودل او د حقيقي پوهې نه درلود ل دي.

چاچې وکيل ته رايه ورکړې، هغوی هم په دې نه پوهېږي، چې په ناحقه د يو چا حق خوړل غير اسلامي او غير انساني کار او عمل دی، دوی هم حقيقي او اسلامي پوهه نه لري.

بيسواده وکيل په هر ځای کې د خپلو خدمتونو يادونه کوي او دی بيچاره هم د خدمت او خيانت تر منځ توپير نه شي کولای، ځکه چې دی خو حقيقي او مجازي پوهه نه لري.

د حقيقي پوهې خاوندان ډېر وخت ژوندي وي او د مجازي پوهې خاوندان ډېر ژر له منځه ځي. د حقيقي پوهې برکت دی، چې سيد جماالدين افغان، علامه اقبال، استاد ګل پاچا الفت او داسې نورو کسانو نومونه تلپاتې او ژوندي دي او د مجازي پوهې له برکته ډېر ژوندي له مړو بتر دي.

ليدلوري

په هر ځای کې لوی او واړه خلک شته، چې لوی خلک لوی لوی ارمانونه لري او لوی لوی کارونه کوي.
دوی د ځان په فکر کې کم او د ملت په فکر کې زيات دي او واړه بيا وړې ارزوګانې لري او يوازې د ځان په فکر کې وي.
د انسانانو فکرونه سره فرق کوي او دا يو حقيقت هم دی، چې د انسانانو داخلي جوړښت سره توپير لري.
هر سړی دې دنيا ته د خپلو عينکو په نظر ګوري. يو مالدار هر وخت د مال، دولت، سرمايي او پيسو خبرې کوي، دې ته پيسې له هر شي ډېر اهميت لري او عزت په مالدارۍ کې ګوري.
يو زاهد د دنيا هر څه قربان کړي او د الله تعالی د لاس ته راوړلو لپاره هر څه ترک کړي دي، دی يوازې د حقيقي ذات سره مينه لري.
د يو لوړ موقف خاوند په دې خوشحاله دی، چې خلک يې آغا او بادار په نامه ياد کړي او د لاس لاندې خلک يې عزت وکړي.
يو خدمتګار د وطن ته له هر څه نه خدمت مهم دی، او دی د هيواد پرختګ خپله دنده ګڼي.
يو شاعر چې يو ښه غزل وليکي او د خلکو لخوا تشويق شي، دې ته دا څو بيتونه له هر شي ډېر ارزښت لري.
يو فلسفي دې نړۍ ته د شک په سترګه ګوري او په هر څه کې د (ولې) ځواب لټوي او د هر شي په اړه پوښتنه کوي.

هو !د هر چا لیدلوری فرق کوي او د ټولو انسانانو تر منځ د فکر تفاوت موجود دی.
رښتیا چې د وړوکي کار کوچنی وي او د لویانو کار د ارزښت وړ وي، د لوی او وړوکي توپیر په همدې کې دی.
یو شاعر وايي: د لوی انسان سره د دې دنیا لویه نقشه وي او د وړوکي انسان سره د نړۍ وړه نقشه وي، لوی فکرمند او عالمان انسانان ښارونه جوړوي، ملکونه جوړوي او واړه انسانان د ځان لپاره کورونه جوړوي.
استاد الفت هم په دې اړه وايي: (په انسانانو کې ډېر تفاوت شته دی، په دوی کې ځینې د ځان لپاره خدمت کوي او د ځان په فکر کې دي او ځینې بیا جهان په فکر کې دي او جهان جوړوي.)

علم او عمل

علم او پوهه د انسان د ژوند ښکلا ده، علم هغه سرمایه ده، چې ټول عمر د خپل مالک سره بې وفايي نه کوي او د ژوند په هر ستونزمن وخت کې يې پکاريږي.

دغه سرمايه، نه ورکيږي، نه تاوان کوي او نه يې څوک غلا کولای شي، خو اساسي خبره د علم سره عمل دی.

لکه څرنګه چې د يو تجار لپاره سرمايه او په همدې سرمايي يو ښه کاروبار جوړول يو اساسي کار دی، دغه ډول د انسان لپاره د انسان سرمايه يې علم دی او له همدې علم نه پرځای او ښه استفاده کول يې عمل دی. يعنې د علم د ارزښت ټاکلو لپاره يې عمل ضروري دی. بې عمله پوه عالم او تحصيل کوونکی انسان نه هغه انسان څو مرتبې بهتره دی، چې پوهه او علم نه لري.

يو مسلمان که د انسانيت له دايرې ووځي او انساني کرامت ته ارزښت نه ورکوي او هر ډول غير انساني کارونه کوي، دلته دغه انسان او مسلمان ملامت دی، د اسلام په دين کې ملامتيا نه شته.

نو هغه عالم او پوه انسان، چې د پوهې د درلودلو سره سره عمل نه کوي، دلته هم علم او پوهه ملامته نه ده او نه بايد ورته په سپکه سترګه

وګورو ، دلته عمل ملامت دی، همدا عمل دی، چې د پوهې ارزښت ته ډېر خلک په سپکه سترګه ګوري. استاد الفت وايي:

چې عمل او فکر یو له بله بېل شي
عمل خوار شي فکر ورکه سمه لار کړي

د استاد له (فکر) نه مطلب (علم) دی او له (کار) نه مطلب (عمل) دی، چې د علم لپاره عمل او د عمل لپاره علم مهم ګڼي.

هو ! یوه پوهه ده، که چېرې ښه او پرځای استفاده ورنه وشي او پوهه د عمل پر ګاڼه سمباله شي، له یوه انسانه ښه انسان جوړولای شي او که چیرې د علم او پوهې سره عمل نه وي، نو بیا د همدې انسانه شیطان جوړوي.

د معنویاتو ارزښت

په وروسته پاتې ولسونو کې مادیات ډېر اهمیت لري او په پرمختللو هیوادونو کې معنویاتو ته ارزښت ورکول کېږي.

هر سړی خپل دید او نظر لري خو د مادیاتو لاس ته راوړل اسانه کار دی نسبتا معنویاتو ته.

استاد الفت وایي:

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ
واړه مشغول دي ځیني ځان ځیني جهان جوړوي

هو ! د مادیاتو په لاس ته راوړلو ځان ته خدمت کولای شو او د معنویاتو په لاس ته راوړلو جهانونه جوړولای شو.

نن په ټولې نړۍ کې د هغو خلکو نومونه یادیږي چې معنوي لاس ته راوړنې درلودې او په یو نه یو ډول د خدمت لاملین ګرځیدلي دي.

یو عالم وایي: (د نیکانو لوی ارمان دادی، چې د سړو جوړولو په کار کې برخه ولري، که څه هم د دوی کار پټ پاتې شي او څوک پرې پوه نشي.)

رښتیا چې د انسانانو جوړول د هر چا کار نه دی، او که وغواړو چې انسانان تربیه کړو، نو باید چې د ولس ککرو او سرونو ته خدمت وکړو او د دوی په مغز کار وکړو.

همدا ککره ده چې په ټول بدن مشري کولای شي او بدن خپل تابع ګرځولای شي.

دغه ککلرې په پوهې او علم اصلاح کېږي او پوهه ده چې د انسان په سلوک کې مثبت تغیرات راوړلای شي.

معنویات تر لاسه کړئ، چې خلکو ته پوهه او علم ورکړئ او د معنا په لحاظ بشپړ انسانان ټولنې ته ورکړو.

د شهرت وږی

که غواړئ چې خلک مو قدر او عزت وکړي، خپلې ټولنې ته خدمت وکړئ.

کوښښ مه کوئ چې خلک مو باید حتما وپیژني او شهرت تر لاسه کړئ، ځکه چې په شهرت کې له انسانه ځان ورکیږي او غرور او تکبر انسان کې پیدا کیږي.

یو انسان ته دا مهم نه دی چې حتما باید پیژندل شوی انسان د ټولنې وي او د شهرت نه دې برخمن وي. بلکې د مینې، سړیتوب، انسانیت، اسلامیت، خدمت او دا سې نورو لاملونو په سبب د انسانانو په زړونو کې ځای پیدا کړئ، چې له مرګه وروسته هم ژوندي او د ولس په زړونو کې تلپاتې مینه ولرئ.

تاسو په خلکو ځان مه پیژنئ، پریږدئ چې خلک تاسو وپیژني. دا سې انسانان شته چې ټوله دنیا یې نه پېژني او د فقیری ژوند تیروي، خو د الله تعالی خوښ او هغه (ج) یې پېژني، کوښښ وکړئ که ټوله دنیا مو نه پېژني خو چې الله تعالی مو وپېژني.

د شهرت دغه ولږه مې په ډېرو انسانانو کې ولیده، چې د دوی د نیکبختۍ نه بلکې د بدبختۍ باعث وګرځیده.

د نړۍ ډېرو لویو عالمانو او پوهانو د شهرت تنده نه درلوده، خو الله تعالی په خپلې پیرزوینې او لورینې ورته ورکړه.

یو عالم وایي: (که په افتخار او شهرت پسې ګرځې، نو زما پند مه هیروه! هغه دا چې له شرافت نه لاس واخله!

هو! شهرت مه غواړئ، پریږدئ چې درکړل شي.

د ماضي هېرول

تېرې خبرې هېرې کړئ او په ماضي باندې فکر مه وهئ، په تېرو خبرو فکر کول په هوا کې مرغان نیول او د مړې پسې ژړا کول دي.

د هېرولو هنر باید زده کړو، خو د ځینو خبرو هېرول اسان کار نه دی او په غیر ارادي او نا شعوري ډول انسان زوروي.

مور د انسانانو بد نشو هېرولای او ښه یې ډېر ژر هېروو، چې د بدو هېرول ښه کار دی او د ښو هېرول ښه کار نه دی.

د بدو نه هېرول په انسان کې کینه او غضب زیاتوي او د ښو هېرول انسان احسان فراموشه کوي.

له چا سره چې دې ښه وکړه د احسان بدلې په طمع یې مه او سیږه، خو له چا سره چې ښه شوې وي، هغه یې باید هېر نه کړي او هر چیرته دې د نومړي احسان یادوي.

سپنسر وايي: (هر څه هېر کړه، هر څه هېر کړه هېرول ډېر لوی هنر دی! هغه درونند بار، چې تا سره دی له ځانه وغورځوه. که غواړې چې والوزې، که ارزو لرې چې له لوړو او هسکو څوکو سره اشنا شې درانه او سنګین شیان سیند ته وغورځوه، دغه دی سیند، هله ژر شه خپل ځان سیند ته وغورځوه د هېرولو هنر ډېر لوی هنر دی.)

یو بل عالم وايي: (هغه څوک چې د چا بد نشي هېرولی ښه سړی نه دی. څوک چې همیشه د بل د ملامتۍ خاطره له ځان سره ساتي د ښه زړه خاوند نه دی.)

هو! د ځینو شیانو هېرول ښه کار دی، خو هېرول یې اسان کار نه دی.

لوی فکر

ځینې خلک له وخته مخکې فکرونه کوي او ډېرې لوړې ارزوګانې ورسره وي، دا هغه کسان دي چې د ځان او ټولنې په باب پیش بیني کولای شي.
داسې خلک د نړیوالو مفکورو خاوندان وي او هېڅکله ځان نه محدودوي.
که غواړئ چې لوی او نوم وتی انسان په انسانانو کې او سېږئ، نو لوی فکر ولره او هېڅکله ځان لکه د بندي مرغه مه بندي کوئ.
هغه چې نړیوال فکر لري ډېر ژر د خلکو زړونه نه شي تسخیرولی او د عوامو په زړونو کې ځای نشي پیدا کولای.
هغه چې ورځنۍ خبرې کوي ډېر ژر له خلکو لخوا منل کېږي.
ملنګ جان او استاد الفت د یو وخت شاعران دي، ملنګ جان پخپل وخت کې له استاد الفته زیات شهرت درلود، خو استاد الفت نن ډېر شهرت لري او د لوړ مقام لیکوال او شاعر دی.
هغه چې ژر د شهرت خاوند کېږي ژر له منځه ځي او هغه چې د وخت په تېریدلو نوم پیدا کوي، د هغوی نوم تلپاتې وي.
تیز بارانونه ډېر سیلونه راوړي او ژر تر ژره مځکه خړوبوي، خو هغه باران وهلې مځکې ډېر ژر وچیږي، په مقابل کې هغه بارانونه چې ورو ورو او دوامداره وریږي، د مځکې تل ته یې نم رسېږي او خطرناکه وي.
شوپنهاور وايي: (هغه افتخار چې لکه د خښړۍ ونه په ډېر وخت کې وده کوي او غټیږي، دوام او پاینښت یې هم ډېر وي.
هغه بل افتخار چې لکه د سپرلي بوټی ژر پیدا کوي او ژر لویږي له یوه فصل نه زیات دوام نه لري او ډېر ژر له منځه ځي.

د هنر خاوند چې له ابدیت نه هر څومره زیاته استفاده وکړي، یعنې په ټول انسانیت پورې تعلق ولري هماغومره له خپل عصر څخه پردی وي، دا ځکه چې د هغه اثر د هغه په عصر پورې اختصاص نه لري، بلکې د بشر د تاریخ یو جز وي، د همدې لامله معاصرین ورته ښه نه ګوري، بلکې بالعکس په هغو کتابونو پسې هڅه کوي چې ورځینې مسایل پکې وي.)
هو ! هغه افتخار چې په سختۍ لاس ته راځي لزت یې زیات وي. ډوډۍ او یخې اوبه هغه وړې ته ډېر خوند ورکوي، چې په ډېرو تکلیفونو یې پیدا کړي وي او ښه ورته وږی او تږی وي، ډوډۍ او اوبه موړ ته خوند نه ورکوي.

فکري ښکلا

د انسان د پیدا ایښت سره مرګ او د ځواني سره زړښت شته دی. د انسان د ژوند په هره مرحله کې د الله تعالی لوی حکمتونه پراته دي.
ځینې خلک د ځواني ارمان کوي، خو زما په پوهه ښه ده چې زړښت شت، مرګ شته، جنت او دوزخ شته.
د هر انسان دوه وجوده او جهتونه دي، چې داخلي وجود او جوړښت او بیروني وجود او جوړښت په نوم یادیږي.
د انسان په زړښت کې داخلي جوړښت له بهرني جوړښت سره نېغ په نېغه اړیکې لري.
د اکثرو ناپوهو او بې علمو کسانو بیروني جوړښت ((قد ، قواره، سترګې، غوږونه او داسې نور))چې زړیږي، داخلي جوړښت یې ((اعصاب، زړه، هډوکي، مغز او داسې نور)) هم ورسره زړیږي. د دې په مقابل کې د پوهو کسانو بیروني جوړښت او جهت چې زړیږي، داخلي جوړښت د بدن یې لا ځوانیږي. دلته بهرنی جوړښت له داخلي جوړښت سره چندان اړیکي نه لري.
دلته جسمي او بیروني ښکلا ته ډېر ارزښت ورکول کیږي او د بدن د ښکلا په نامه زښت زیات روزنځایونه شته دي او ډېر ځوانان مو په ډېرو مصارفو خپل بدنونه او جسمونه جوړوي، چې دې ته بیروني ښکلا

وایي، خو دلته ضرورت بل ډول احساسېږي او د بیروني ښکلا نه داخلي ښکلا ته زیات ضرورت دی، چې د هغې جملې نه د فکر ښکلا په نامه باید ډېر د تمرین ځایونه جوړ شي.
په جسمي او فزیکي لحاظ ډېر انسانان په ټولنې کې لرو، خو د فکر خاوندان ډېر کم کسان لرو.
استاد الفت وایي: (په یوه محیط کې چې هر څوک په مادیاتو افتخار کوي هلته د فضیلت خاوندان حقیر وي.)
هو ! دلته حساب په پیسو، موټرو، واسطو او داسې نورو لاملونو کېږي، نه د فکرونو پر اساس.

د زړه پیغام

زړه ډېر کوچنی او له دربیو تورو جوړ شوی نوم دی، چې ټول بدن ته خوشحالي، خفګانونه، امیدواري، قناعت او داسې نور ورکولای شي.
کله معصوم شي، کله ظالم شي، کله قوي شي، کله ضعیف شي، کله هوښیار شي، کله ساده شي، کله د سمندر په څېر ارام شي او کله د ابشارونو په څېر ناکرار شي.
زړه چې خفه شو، ټول بدن به دي خفه وي او که له سترګو دې اوښکې راځي، دا هم د زړه د خفګان نتیجه ده.
ډېر وړوکی دی، خو لوی لوی خوشحالي ګاني او خفګانونه پکې پراته دي او چې خفه شي بیا په اسانۍ نه پخلا کېږي.
د زړه درد دی چې انسان قوي کوي او لوی لوی کارونه کوي، د نړۍ لویو فیلسوفانو همدا درد زغملی وو، چې نن یې نومونه تلپاتې دي، په انسان کې د زړه درد نه وي هغه به څه انسان وي، استاد الفت او د دې په شان نورو نوموتو لیکوالانو د زړه درد درلود چې نن یې هم کارنامې ژوندي دي.
اناتول فرانس وایي: (په دغه جهان کې د هر چا د لوړیدو لپاره یوه پله او پایه په کار ده، چې هغه درد او الم دی.)
د یو انسان زړه لاس ته راوړل اسان کار هم نه دی او سخت کار هم نه دی، خوبیا هم د زړه په لاس ته راوړلو کې لوی ثواب دی. که غواړئ چې یو انسان خپل تابع کړئ، زړه یې لاس ته راوړئ او د مینې او محبت بادشاه زړه دی.
یو شاعر وایي:

دل به دست اوردن حج اکبر است
از هزاران کعبه یک دل بهتر است
شاعر هم د زړه په لاس ته راوړلو تاکید کوي او له زرو کعبو څخه يې بهتره ګڼي.
قناعت، سخا، بخل، درد، احساسات، قوت، غنا، حرص او داسې نور د زړه پورې اړه لري.
زړه که دې غني و، ته غني يې. زړه که دې بادشاه وه، ته بادشاه يې. زړه که دې فقير و، ته فقير يې.
يو شاعر وايي:
قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی
پټ د درست جهان بادشاه ظاهر ګدا يم
رښتيا هم که قناعت په زړه کې موجود و، بادشاه يې او هيڅکله هم د غريبي او بېچاره ګي احساس به ونه کړې.
يو عالم وايي: (له مرګه نه وېرېږم، که څوک راته ووايي چې نن شپه مرې زه به ووايم، چې د الله تعالی رضا مې قبوله ده، مګر خدای دې نه کا چې څوک راته ووايي د يو تن ژوند ستا له لاسه تريخ دی.)
هو! د يو انسان زړه لاس ته راوړل او خوشحالول اسان کار دی خو خفه کول يې لا اسان کار دی، که غواړئ چې انسانان لاس ته راوړئ نو زړونه يې لاس ته راوړئ.

د یوازیوالي ګټه

اکثریت خلک په مجلسونو کې خوشحاله وي او اقلیت د وګړیو یوازیوالی خوښوي.
ځینې خلک د لیکلو او فکر کولو په رنځ اخته وي، نشي کولای چې اجتماعي روابط په ټولنې کې ولري، خپلوان، دوستان، کورنې او داسې نور ورنه خفه وي، دی یوازې خوشحاله وي او په یوازیوالي کې د دې او د ټولنې ګټه وي. په یوازیوالي کې له دروا غو او غیبت کولو نه هم خلاص یو.
یو جسماني قوت دی او بل فکري قوت دی، چې له جسماني قوته فکري قوت ته په عام ډول په ټولې نړې کې او په خاص ډول په افغانستان کې زیاته اړتیا لیدل کېږي.
د جسم د جوړولو لپاره ډېر روزنځایونه شته دي او سپورت ورته زیاته ګټه کوي، خو د فکر کولو لپاره یوازیوالی او تنهایي دومره ګټه لري، څومره چې د جسماني قوت لپاره یې سپورت لري.
په یوازیوالي کې د فکرکولو وخت سړي ته پیدا کېږي او فکري قوت یې زیاتېږي.

په جسماني قوت به لوړې لوړې ماڼۍ، پلونه، سرکونه او داسې په زرهاوو کارونه وکړو، خو که علم او پوهه نه وي، جسماني کارونه هم بې معنا کېږي.
یو عالم وایي: (که یو سړی یوې کوي یو بل قلم را اخلي اخبار ته مقاله لیکي هغه بل ناست وي د اجتماعي چارو د بهبود د پاره فکر کوي هر یو کار کوي او د کار سړي بلل کېږي.
هو ! دا ټول کارونه دي، مګر د ټولو اهمیت یو راز نه دی، ځینې کارونه به وي، چې خولې پکې نه تویېږي، غړي پکې ډېر نه ستړي کېږي، مګر قدر او قیمت به یې زیات وي، دغسې دنیا کې سره او سپین، جوار او غنم، خر مهره او نعلونه تفاوت سره لري، د انسانانو کارونه هم جګ او ټیټ قیمتونه سره لري او ټولې چارې یو له بله برابر نه دي.)
عقل، پوهه او علم دی چې فکر کولو ته موقع برابروي او فکر دی چې جسماني کارونو ته لار هواروي.
د نړۍ ډېرو فیلسوفانو د فکر کولو تمرین درلود او د فکر د تمرین لپاره یوازیوالی ښه وخت دی.
ډېر با احساسه او با درده لیکوالان مې د غم په حالاتو کې د ښو لیکنو بېلګو سره ولیدل او دوی د غم او درد دغه کړېدلی حالت په یوازیوالي کې تیروه.
ځینې خلک خوشحالۍ ته خوشحالېږي او غم ته خفه وي، خو د غم برکت دی، چې یو لیکوال یوازیوالی خوښوي او دغه تنهایي د دې د ښو لیکنو سبب کېږي، چې وروسته له مرګه یې هم نوم تلپاتې وي او د دوی په همدې غم کې د اینده ورځې خوشحالي نغښتې وي.
غم سړی یوازې کوي، سړی قوي کوي او بالاخره له ځینو لوی لوی لیکوالان جوړوي.
هوګو وایي: (بدبختي ده، چې عقل او پوهه تربیه کوي.)

یوازیوالی د ځینو انسانانو د نیکبختۍ سبب ګرځي او د ځینو انسانانو د بدبختۍ لامل ګرځي، هغه چې پوهه لري کولای شي فکر وکړي او خپل یوازیوالي نه ښه استفاده وکړي او هغه چې پوهه نه لري، امکان لري چې په ډېرو بدو لارو سر شي.

جبران خلیل جبران وایي: (یوازیتوب یو داسې ژور توپان دی چې زموږ د ژوند د ونو ټول وچ ښاخونه ماتوي لاکن زموږ ریښې نورې ګړندۍ او د نېکمرغۍ خاورې ژور تل ته بېږي رسوي.)

جبران هم په یوازیوالي کې خپل کامیابي ویني او د فکر کولو لپاره ښه وخت تنهایي ښیي.

کامیابي

ناکامۍ ته مه خفه کېږئ، ځکه چې ډېر فیلسوفان او عالمان له ډېرو ناکامیو وروسته د کامیابیو پړاوونه وهلي دي.
که کامیابي ته سړی خوشحالیږي، نو دا د ناکامۍ برکت دی. ځینو شیانو ته خفه کیږو او داسې فکر کوو چې تاوان به مو پکې وي، خو امکان لري، چې د تقدیر په فلسفه کې مو په هغه کار کې ګټه وي.
بریټس ګلس وایي: (بریا ښه ده چې ویې لمانځو، خو ډېره مهمه دا ده چې د ناکامۍ درسونه هم رعایت کړو. ځینې خلک د خپلو بریاوو راز ناکامي ګڼي.
هو! د کامیابیو پر ځای ناکامي ولمانځئ او د خوشحالیو پر ځای خفګانونه.
که ناکامي نه وي د کامیابیو په قدر نه شو پوهیدلای او که خفګانونه نه وي، د خوشحالیو احساس نه شو کولای.
مایکل جورډن نامتو امیریکایي باسکټبالر وایي: (زه ځکه بریالی شوم چې ما بیا بیا ناکامي ولیده.)، د نړۍ مشهور پهلوان تختي څو څو ځلي د المپیک په سیالو کې د ناکامۍ سره مخامخ شو، خو وروسته د نړیوال ستوری شو.

ای خلکو ! د الله تعالی په تقدیر ایمان ولرئ، او د قضا او قدر په فلسفه کې چې څه لیکل شوي وي، زمونږ او ستاسو په ګټه دی.

که خوشحالي وي او که خفګان وي، کامیابي وي او که ناکامي وي، ژوند وي او که مرګ وي.

مشهور فزیک پوه نهه نوي ځله هڅه وکړه چې خپله تجربه ثابته کړي، خو په سلم ځل کامیاب شو.

د کامیابي پیدا ایښت د ناکامۍ د تخم په زرغونیدو کې وي. د انسان په هر پړاو کې ناکامي شته، خو کامیابي ورسره تړلې ده.

دروندوالی

د انسان ظاهر ته مه ګوری بلکې باطن یې مطالعه کړی، ظاهر بین انسان هر وخت د انسان په پیژندلو کې سهوه کیږي او باطن بین انسانان د انسان په پیژندلو کې له ډېر احتیاطه کار اخلي.
د انسان ظاهر یې صورت دی او باطن یې سیرت دی او د هر شي لپاره له صورته سیرت ډېر مهم دی.
زموږ د ټولنې اکثره خلک ظاهر ته ګوري او دوی هم ظاهر جوړولو باندې اخته دي، او د باطن نه ناخبره دي، نو ځکه یې باطن خراب دی.
د انسان جاه او جلال، مال او دولت، لوړې ماڼۍ او ګړندي موټران او ښه لباس اغوستل مهم نه دي، ترڅو چې د انسان فکر نوی نه شي.
انشټاین وایي: (په زړو جامو باندې مه شرمیږه، بلکې په زړو فکرونو باندې و شرمیږه.)
هو، رښتیا چې د اکثرو غریبو پوهو نه هغه د پارلمان وکیلان ډېر بد تر دي چې زاړه، خراب او بې کاره فکرونه لري.
د انسان ښکلا هم په سیرت کې دی او هغه د معنویاتو سره رابطه لري، چې د انسان فکر ښکلی شو، نو ډېر بد رنګه انسان هم ښکلا پیدا کوي.
کله کله ګورم چې ډېر خلک ځان تلي او غواړي چې خپل وزن معلوم کړي چې وزن یې زیات شوی دی او که کم شوی دی، چې د غه د وزن زیاتوالی او کم والی هم د صورت سره تړاو لري او که یو انسان غواړي

چې خپل اصلي او حقیقي وزن معلوم کړي ، نو خپل فکر دې وتلي او بیا دې له ځان سره محاسبه وکړي.
دلته اکثره خلک په جسمي لحاظ ښه دي، او وزنونه یې برابر دي، خو فکري قوت او برابري یې د بدن په تو ازن کم دی.
د نورې نړۍ خلک د هر شي حساب په فکر او عقل کوي، هغوی په هغو خلکو ویاړ کوي چې د فکر، عقل او پوهې درونده والی لري نه د جسم غټه والی او درونده والی.

فکر او عمل

انسان اشرف المخلوقات دی او په ژوندیو او غیر ژوندیو توکو کې د ښه او پر ځای فکر کولو توان ورته الله تعالی ورکړی دی.
دی باید فکر وکړي او ټولنې ته د خیر کارونه وکړي. فکري قوت، فکري تمرین، او فکري تمرکز یې د ځان او ټولنې د خیر ښېگڼې لپاره وي.
ای ! انسانان فکر او عقل لرئ، باید ځان او ټولنې ته خدمت وکړئ، خو بیا هم اکثره له تاسو د ډېرو هغو توکو بتر دي، چې نه عقل لري او نه پوهه لري، خو بیا هم خدمت کوي.
کاش چې ځینو انسانانو له دغو توکو عبرت اخیستی او د انسانیت حق یې ادا کولی.
پلونه په ډېر عاجرانه ډول ځای پر ځای مستقیم په یخني او گرمي کې د انسانانو په خدمت کې دي او ستونزې یې هوا روي. درانه درانه پیټې او بارونه پر خپلو اوږو باروي او هیڅ کله یې د انسانانو په مقابل کې سرکشي نه کوي، خو په انسانانو کې ځومره انسانانو د نورو انسانانو بار له اوږو واخیست، کوم انسان له بل انسان سره بې مقصد او بې هدفه د بل انسان سره ښه وکړه، په ځومره انسانانو کې د پول په اندازه کمنې او برده باري شته.
هو ! د دې بافکره انسان نه هغه بې فکره پول ډېر ښه دی، د دې کبرجن نه هغه بې کبره پول ښه دی.
ځمکې باندې ځومره زیات تعداد انسانان گرځي، ځومره پیدا شوي توکي یې پر سر پراته دي، ځومره د نړۍ د توکو لپاره د خدمت مصدر

ګرځېدلې ده. ايا انسان د ځمکې حق ادا کولای شي؟ ايا په خدمت کې ورسره سيالي کولای شي؟
ونې په ګرمي او يخني کې مستقيم ولاړې وي، خاص د انسانانو د خدمت لپاره. ښکلې، خوندورې او رنګا رنګ ميوې نيسي او انسان يې خوري، کله يې هم خپلې ميوې پر انسان خرڅې نه کړې، کله يې هم له احسانه ډکه ميوه انسان ته ورنه کړه. داسې ځومره انسانان به په ټولنې کې ولرو، چې د ميوه دارو ونو په شان دې په کلونو کلونو انسان ته بې هدفه او بې احسانه ميوې، دانې او يا داسې نور خوراکي توکي ورکړي.
اسمانونه وګوری، شين شي، وريځ شي، بارانونه ورنه وشي، ميوې دانې پخې کړي او هر وخت د انسانانو په خدمت کې وي، خو ډېر کم انسانان به د نورو انسانانو خدمت وکړي.
ای انسانه! ته څه ډول فکر او عقل لرې، چې کارونه دې د بې فکرو نه بتر دي. لږ عقل خو د پول، اسمان، ونې او ځمکې نه ياد کړه، چې ځومره په مينه د انسانو خدمت کوي. ته خو تش په نوم انسان يې.تا خو په معنوي لحاظ د انسانيت حق نه دی ادا کړی.
تا کبرجن نه خو ځو مرتبې کمينه ځمکه او پلونه بهتره دي. حال دا چې پلونه ستا په واسطه د خدمت لامل ګرځېدلي دي، خو ډېر وخت داسې کارونه وکړی، چې ټول ښه دې په سيند لاهو شي.
فکر وکړه او عمل وکړه، لکه بې فکره او بې پوهې ځينې توکي چې عمل کوي.

د مجازي مينې مقام

ځينې مجازي مينې د حقيقي مينې مرتبې ته نږدې وي. د نړۍ په هر شي کې کاميابي او ناکامي شته. خو اې انسانه! په دې پوه شه چې خوشحالي او خفګانونه درته الله تعالی درکوي او دا چې الله پاک درته د تقدير په فلسفه کې جدايي او فراق ليکلی وي، په دې خوشحاله اوسه.

اې ځوانه! خپلې ناکامۍ ته مه خفه کېږه! ځکه د ځينو ناکاميو کاميابي په ناکامي کې ده.

په نړۍ کې ستونزمن ترينه ناکامي د مينې ده، کوم تکليف او سوزنده اور چې په مينې کې دی، د نړۍ په هيڅ شي کې نشته، خو همدغه د مينې ناکامي وه، چې د ليلا او مجنون نومونه په ټولې نړۍ کې يادېږي او ستوري يې په اسمان کې يو ځای دي، د ليلا او مجنون د مينې ناکامي وه، چې نن تلپاتې نومونه دي او کاميابي يې په همدې ناکامي کې وه.

د مينې له درده سخت درد نشته، چې په ځينو انسانانو د نړۍ له ټولو تکليفونو نه سخت تېرېږي.

په غير ارادي (ناشعوري) ډول د خفګان هغه احساس چې په مين کې وي، د نړۍ په هيڅ انسان کې نه وي، خو د دې خفګان احساس د هر چا کار نه دی، تر څو چې يې د درد دغه مرحله نه وي تيره کړې.

د مجازي مينې اقسامو کې يې يو ډول د مينې (ليلا) سره مينه ده، چې له ډول ډول مينو يې تکليف زيات دی، هغه اوښکې چې د مين له

سترګو غورزېږي، له نورو سترګو يې بهيدل امکان نه لري، د مين ټول بدن نارامه وي، سترګې يې هره لحظه د چينو په شان روانې وي، يوه ورځ يې د يوه کال سره برابره وي، وخت او زمان پرې ولاړ وي، دنيا پرې تنګه وي، او د نړۍ په هر شي کې د وحدت الوجوديانو صوفيانو چې الله تعالی ويني، مين پکې خپله ليلاويني.

مين خپلې مينې ته اړتيا لري، خو دا چې اکثره مينان يو بل ته نه رسېږي، نو ډېر خلک بايد د مين مقام ډېر لوړ وګڼي او مين سره مينه وکړي، ځکه چې دوی د مينې لپاره ليونيان شوي وي.

په غير ارادي ډول د مين ليونتوب د هغو ليونيو نه چې له موره ليونيان پيدا شوي وي سخت دی.

د مينې په بدنامۍ کې يې نيک نامي ده، ځکه چې اکثرو ته مينه کول ګناه ښکاري، خو د ځينو مجازي مينانو او عاشقانو مرتبه د حقيقي مينانو سره برابره وي.

ای خدايه ! د مينې درد سخت ترين درد دی، په دې رنځ هيڅوک مه مبتلا کوه، ځکه چې د دې رنځ علاج ناممکنه دی او د ژوند تر وروستۍ سلګۍ پورې يې تکليف د انسان روح او روان ته صدمه رسوي.

د پوهې ارزښت

په نړۍ کې هر انسان د پیدا ایښت له ورځې تر مرګه پورې په منظم او غیر منظم ډول زده کړه کوي او د پوهې حاصلولو په هڅه کې دي.
د پوهې ارزښت د نړۍ په ټولو ملکونو کې یوشان نه دی، په پرمختللي هیوادونو کې پوهې ته ډېر ارزښت ورکول کېږي او په ځینو وروسته پاتې هیوادونو (افغانستان) کې بیا پوهه په هغه کچه ارزښت نه لري، لکه په پرمختللي هیوادونو کې یې چې لري.
دلته (افغانستان) کې که یو کس ډېره پوهه لري، د دې پرځای چې د خوشحالۍ احساس وکړي، ډېر وخت د خفګان او افسردګۍ په حال کې وي. د ده پوهه چې له دې څه غواړي او دې له محیطه څه غواړي، محیط یې ورته نه شي ورکولای.
یو پوه انسان د خپل اندول برابرو انسانانو سره وخت او ژوند تېرول غواړي، خو داسې انسانان کم او یا د نشت سره برابر دي.
په یو ځنګل کې چې د ځنګل قانون وي، انسانان پکې ځنګلي او له تمدن او پرمختګله ناخبره وي، که چېرې دوی د قیمتي کاڼو یوه زخیره پیدا کړي، دوی ته هیڅ ارزښت نه لري، ځکه چې دوی قیمتي کاڼي نه پېژني.
په همدې ډول چېرته چې د پوهې او علم ارزښت کم وي، هلته پوه انسان هم خپل قیمت له لاسه ورکوي، که پوه انسان هر څومره پوهه ولري، چې اکثریت مو ناپوهه وي، اقلیت پکې محوه کېږي.
که یو انسان ډېره پوهه ولري او په ټولنې کې اکثریت ولس مو ناپوهه وي، پوه انسان مجبوره دی، چې په ټولنې کې په ارادي او شعوري ډول د ناپوهو سره د وخت او ژوند تېرولو هنر زده کړي او که دی ډېره پوهه

هم ولري، باید له ځانه ناپوهه جوړ کړي، خو په غیر ارادي (ناشعوري) ډول کله کله پوه انسان باندې دنیا تنګه شي، وخت او زمان تیریدل پرې دوزخ شي.

استاد الفت وایي: (ماته هوښیاري او پوهه ځکه ښه ښکاریده چې ډېره لږه وه او له لږو خلکو سره وه، هر څه چې لږ وي، قیمت یې ډېر وي او خلک یې ارمان کوي، هر څوک هغه څه غواړي، چې نه یې لري.)

رښتیا چې پوهه او پوه کسان ډېر لږ دي او تر څو چې پوهه ارزانه نشي او خپل قیمت او ارزښت له لاسه ورنه کړي، یعنې پوه کسان په ټولنې کې زیات نشي، آن تر دې چې یو غریبکار، دهقان، دوکاندار او داسې نور وګړي د ټولنې مو پوه انسانان نه وي، د پوهې له بها به ناخبره او سو او د پوهانو پر ځای به د ناپوهانو عزت زیات وي.

د دې پرځای چې ناپوهان د خپلې ناپوهۍ نه د خفګان احساس وکړي، پوهان مو پر غم اخته دي.

بې ارزښته او ناپوهو کسانو ته پوهه هیڅ ارزښت نه لري، چیرته چې پوهه زیاته وي هلته د پوهانو ارزښت زیات وي او چیرته چې پوهه کمه وي هلته د پوهانو پرځای د ناپوهانو ارزښت زیات وي.

پوهنه رڼا ده

د پوهې، علم او پوهانو بحث فلسفي اړخ لري، نو له همدې امله پوهه جامع، مانع، کوټلې، منلې او ټولنمنلې پېژند نه نه لري.
د پوهانو په انتخاب کې د نړۍ اکثره وګړي په یو نظر نه دي، چې دلیل یې بیا هم د پوهې لپاره یوه ټاکلې پېژند نه نه ده.
په اکثرو ځایونو کې ګورم چې لیکل شوي دي: (پوهنه رڼا ده) ، خو ما ډېر پوهان ناپوهان ولیدل، او یا ډېر ناپوهان مې په خپل فکر پوهان ولیدل، داسې کړنې مې له دوی ولیدلې چې په ناپوهانو کې یې ناپوهان نه کوي.
اکثره نالوستي او ځینې لوستي وګړي مو د پوهانو په انتخاب کې له ستونزو سره مخامخ دي او دوی ډېر وخت د انسان ظاهر ته ګوري.
دوی باید په دې پوه شي چې د انسان له ظاهره یې باطن ډېر مهم دی، ځکه چې پوهه د انسان له داخلي جوړښت سره مسقیم او غیر مستقیم اړیکه لري، نه له خارجي جوړښت سره.
د نړۍ ټولو انسانانو ته د انسان په نوم غږ کېږي، خو ټول انسانان هیڅکله انسانان کیدای نشي، یو ښه انسان باید د انسانیت ټولې ښیګڼې ولري، انساني کراماتو ته اهمیت ورکړي. که د معنا په لحاظ په انسان کې انساني خویونه موجود نه وي، دی د انسان په قد او قواره تش کالبود دی.
ډیرو پوهانو ته هم د یو پوه انسان خطاب کېږي او ولس مو ظاهربین دي او د باطن نه ناخبره دي.

د انسان له صورته سیرت مهم دی، د یو انسان ظاهر یې صورت او باطن یې سیرت دی. که په نوم پوه انسان ته د پوه په نوم غږ کوو او له ده سره نه علم او نه عمل وي، نو دی هیڅکله پوه انسان کېدای نشي. ځینې خلک پوهه په پوهنتونونو، مکتبونو، علمي ځایونو او کتابونو کې لټوي، خو ما ډېر کتاب لوستونکي بې کتابه ولیدل. د پوهنتونونو ډېر فارغان مې حرام خواره او فاسده انسانان ولیدل.

استاد الفت وایي:

بصیرت او علم نشته په کتاب کې
که څه نه وي د مغزو په پیچ و تاب کې
علم او پوهه بل شی نه ده بینایي ده
خوشې ناست یې پټې سترګې په محراب کې
پوهه ټوله را وتلې له مغزو ده
هسې نه چې په دې ډېرو کتابو ده

دا چې پوهه یوه معیاره پېژندنه نه لري، نو له همدې امله استاد هم د ډېرو کتابونو لوستونکیو ته پوه نه وایي.

الفت صاحب وایي:

په تعلیم به یو څوک پوه په زېر او زور کړې
بې هنره به صاحب د کوم هنر کړې
ور په سر به کړې خولۍ د پوهنتون
باور نه کړم چې بدل ماغزه د سر کړې

که په تحصیل سره د انسان فکر ورزل شي او په انسان کې انساني ټولې ښې ښېګڼې پیدا شي، نو دلته دی چې په انسان باندې یې تعلیم مثبت تاثیر کړی دی.

پوهه د تحصیلي او علمي القابو پورې اړه نه لري. په ډېرو پوهانو کې مې ناپوهانو او په ډېرو غریبو او بیچاره ګانو کې مې لوی لوی پوهان ولیدل.
ځینې عالمان په غیر اسلامي ملکونو کې لوی لوی نومونه لري او د دوی د پوهې یادونه کېږي، دوی به د نړۍ لوی عالمان او لیکوال وي، خو د الله تعالی پر لارې به برابر نه وي او غیر مسلمانان به وي.
که پوهنه رڼا وي؟ نو ولې دوی د الله تعالی سعادت نه دی تر لاسه کړی او دوزخ ته ځي.
هو ! پوهنه رڼا ده، هغه پوهه رڼا ده، چې له پوهې سره عمل وي، خو د دې رڼا نه ځینې ښه ګټه اخلي او ځینې بده ګټه اخلي. په پوهې کې ستونزه نه شته بلکې په هغه انسانانو کې ستونزه ده چې په پوهې یې عمل نه شته.
نړۍ د حقایقو د تر لاسه کولو لپاره څېړنې او پلټنې کوي او د غه حقایق په حقیقي پوهې کولای شو، حقیقي پوهه اسلامي او قراني پوهه ده.
که یو انسان په قرانکریم عمل وکړي او ټولې لارښوونې یې پر ځای کړي، نو دغه پوهنه رڼا ده.
په ننني اکثرو مسلمانانو کې نیمګړتیاوې زیاتې دي، چې ځینې ناپوهه د مسلمان پر ځای پر اسلام ملامتې اچوي، چې په اصل کې اسلام نه بلکې د اسلام په نامه مسلمان ملامته دی.
دغه شان پوهه د انسان زیب او زینت دی، دا چې یو انسان له خپلې پوهې ښه استفاده نه کوي او د عمل جامه ورته نه اغوندي، بیا هم د حقیقي پوهې نه درلودل یې اصلي لامل دی او دلته دی، چې پوهه نه بلکې انسان ملامته دی.

د انسان ارزښت ټاکنه

پروا يې غني نه کړي که يې سپک تلي که درونډ
تف ! څه به دا جهان وي څه په تول د دې جهان

د نړۍ ټولو انسانانو ته د انسان په نوم اواز کېږي، خو ټول انسانان يو شان نه دي، ځينې په دوی کې ډېر درانده او ځينې يې بيا د باد ښکه دي. سره له دې چې ټول انسانان يو ټاکلی جسمي وزن لري، خو له دې جسمي وزنه فکري او ذهني وزن مهم دی.

موږ ظاهر بين انسانان يو او هر وخت ظاهر ته ګورو، خود انسان له ظاهره يې باطن مهم دی.

د انسانانو موقفونه سره توپير لري او هر يو د خپل ارزښت په نظر کې نيولو سره له ټولنې اميدونه لري.

د نړۍ اکثره انسانان د ځان او خپلې کورنۍ په هکله فکر کوي، خو ځينې انسانان بيا نړيواله مفکوره لري او د ځان په پرتله جهان ته برتري ورکوي.

استاد الفت وايي:

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

د نړۍ د ټول انسانانو داخلي او خارجي جوړښتونه يو د بل سره توپير لري، دغه شان هر انسان په ټولنې کې خپل قدر او قيمت لري.

په يوه لوی غره کې لوی لوی کاڼي زيات وي، خو کله د قيمتي کاڼو زيرمه پکې پيدا شي، له ټول غره څخه د قيمتي کاڼو څو نمونې بهتره دي.

ځينې انسانان په ټولنې کې د قيمت بها کاڼو په شان دي، چې ارزښت او قيمت يې ډېر دی، خو لکه څرنګه چې په غره کې د قيمتي کاڼو پيدا کول، تشخيصول او صيقل کول ستونزمن کار دی، دغه شان د انسان پيژندل هم اسان کار نه دی.

اکثره انسانان د غرو د تيګو په شان دي او اقليت د قيمتي کاڼو په شان دي.له بيروجو، زمرودو او الماسو يو ډول استفاده کېږي او د غره له تيګو بل ډول استفاده کېږي. دا ټول کاڼي دي او هر ډول کاڼی خپل ارزښت لري.

په نورې نړۍ کې د انسانانو ارزښت تاکنه معياري شکل لري، خو دلته برعکس د پوهانو او عالمانو پرځای د ناپوهانو او بيسوادو عزت زيات دی.

هلته اکثريت خلک پوهان دي، نو ځکه د عالمانو ارزښت زيات دی، خو دلته مو اکثريت ولس ناپوهه دي، نو له همدې امله اکثريت ناپوهان مو مشران دي.

په يوې ټولنې کې انساني نابرابري د دې لامل کېږي، چې انساني ارزښتونو ته خپل حق او حقوق نه ورکول کېږي او بلاخره ټولنه له انزوا سره مخامخ کېږي.

په اکثره وروسته پاتې هیوادونو کې د پوهانو عزت زیات نه وي او پوهان مو د ډېرې نا امیدۍ احساس کوي.

هو ! د پوهانو قدر په عالمانو وي، نه پرنا پوهانو. مخکې له دې چې پوهان مو د خفګان او افسردګۍ احساس وکړي، په دې دې پوه شي چې عزت او ذلت الله تعالی ورکوي. د یو ناپوه انسان په وړاندې که عزت نه لرې، دا ستا ملامتي نه ده، دا د هغه ناپوهه ملامتي ده، چې د پوهې له ارزښته ناخبره دی.

په ځان ويسا

هر انسان د کاميابي او ناکامي پړاوونه تېروي. دا د ژوند فلسفه ده چې هر انسان به له اضدادو سره لاس او ګريوان وي.

هر وګړی کلف دی چې د کاميابي په فکر کې وي او هر وخت د ژوند د سختو حالاتو په هکله مثبت نظر ورسره وي.

کاميابي د انسان په لاس کې ده او هر کس بايد په ځان ويسا ولري، هغه کسان چې پرځان اعتماد او باور لري، دوی کامياب انسانان دي، دغه په ځان ويسا دوی ته حقيقي کاميابي ورکوي او هغه کسان چې ځان ناکامه ګڼي، د بې باورۍ کندې ته ګوزاريږي.

بروسلي وايي: (تاسې بايد په ځانونو کې د مثبت فکر کولو قانون پلی کړئ، نو هيڅکله به له ماتې سره مخامخ نشئ او په ډېرو نازکو حالاتو کې به سخت کار په برياليتوب تر سره کړئ. څنګه چې فکر کوئ، هماغسې کېږي ! د تکرار په ډول يو ځل بيا وايي: د مهربانه فکرکولو او لويو هيلو په ټاکلو سره تاسې کولی شئ چې په ډېرې اسانۍ بريا خپله کړئ.)

کوښښ وکړئ چې په تکراري ډول د نورو کسانو ډېر صفت مه کوئ، د نورو کسانو ډېره يادونه مو له پرمختګه غورځوي.

د نورو پوهانو نظرونه او خبرې په پټو سترګو مه منئ، د نورو کسانو هره خبره بې د فکر کولو منل تاسو د خپل فکر کولو نه وباسي.

که چېرې هر وخت د نورو خلکو فکرونه تایید کړو او خبرې او فکرونه یې په پټو سترګو ومنو، نو هیڅکله به د خپل فکر څښتنان نه شو.

که غواړئ چې د خپل فکر څښتنان او سئ، نو باید نوښت ګر فکر ولرئ، هغه کسان چې نوښت کوي، هر وخت له خپل فکره کار اخلي او هیڅکله د نورو کسانو په نظرونو اوریدلو خپل وخت بې ځایه نه تېروي.

هغه انسان چې پرمختګ کوي د اکثره نورو انسانانو نه خوښېږي. لکه څنګه چې میوه داره ونې هر څوک په کاڼو ولي او د بې میوه دارو ونو سره یې سرو کار نه وي، دغه شان اکثره پوهان مو د ناپوهانو خوښ نه وي.

میوه دارې ونې مو د پوهانو په شان دي چې زیات وخت له ځانه پرته د نورو انسانانو په هکله فکر کوي او بې میوه دارې ونې د ناپوهانو په شان. د فزیکي جوړښت له مخې اکثره انسانانو ته د انسان خطاب کېږي، خو ټول هیڅکله انسانان کېدای نشي، انسان باید انساني کرامت او د یو ښه انسان ټولې ښېګڼې ولري، چې په ډېرو کمو کسانو کې موجود وي.

په ځان باوري انسان د پرمختګ سرعت یې سریع وي، خو دغه پرختګ ډېر انسانان نشي زغملای.

که ته ډېر ښایسته یې او په اینې کې د خپل مخ د لیدلو علاقه مند اوسې او له تاسره یو ځای نور خلک هم په اینې کې خپل مخونو ته متوجې شي او دوی بدرنګه وي. داخلي او خارجي جوړښت یې د کار نه وي، په دې پوه شه چې هیڅ کله به ته ورته ښکلی ښکاره نشې، بدرنګه ته ټوله دنیا د ځان په شان ښکاري.

د يو ناپوه انسان هيڅکله پوه انسان نه خوښېږي، ناپوه د پوه په وړاندې د کمترۍ احساس کوي او هر وخت خپل وجدان ته ځان ملامته ګڼي.

په يو کتاب کې مې لوسته د افغانستان صدراعظم موسی شفيق چې کله لوړې زده کړې پوره کړې او افغانستان ته راغی، څو وزارتونو کوښښ کاوه چې له دوی سره کار وکړي، په هغه وخت کې پوهان زيات وو او د پوهانو شتون يې د ځان ښکلا او کاميابي ګڼله، خو اوس اکثره مشران ناپوهه او بدرنګه دي او هيڅکله ښکلو خلکو او پوهانو ته ارزښت نه ورکوي.

هر انسان بايد په ځان ويسا ولري او هيڅکله دې په دې طمع نه اوسې چې د ناپوهانو له خوا دې د اعتماد وړ شخصيت شي. هغوی (ناپوهان) په ځان باور نه لري نو په تا به څه باور وکړي.

زه د کوم ځای یم؟

د انسانانو اصلي ټاټوبی (وطن) معلوم وي. که یو انسان په پردي ملک کې پیدا شي، خوبیا هم دی په خپل وطن افتخار کوي او ځان په هغه ځای کې چې دی پکې پیدا شوی دی، هم ځان پردی ګڼي، خو ځینې انسانان بیا په خپل پلرني وطن کې ځان پردی ګڼي او د احساس کوي چې دی د دې ځای نه وي.

که زه د دې ځای او سیدونکی یم، نو ولې کور نه لرم او در په دره بې کوره ګرځم. سره له دې چې ډېرې ځمکې شته دي او ډېرو غاصبینو په لکهاوو جریبه ځمکې غصب کړې دي، خوزه پکې بې کوره یم. د دې ځای اصلی مستحقین هم دوی دي.

که زه د دې ځای او سیدونکی یم، نو ولې د دې ځای د خلکو نه خوښېږم او په ډېرو ځایونو کې مې غیبت کوي او بدې راپسې وایي.

هو ! دوست سره مینه کېږي او د دښمن نه کرکه. دا چې قدر مې حق دی او دوی مې بې عزتي کوي. پردی یم.

استعداد لرم خو له ذکاوته مې ګټه نه اخیستل کېږي. نه مې زه له ذکاوته ګټه لاس ته راوړی شم او نه نورو ته یې ګټه رسوی شم. نه ماته مې حق راکول کېږي او نه نورو ته یې حق ورکولی شم.

زه انسان یم. د دې ځای او سیدونکی یم. که غریب او بیچاره یم ! که بې پیسو او د قوماندان زوی نه یم. که سپین پوستی یم او تور پوستی نه یم او یا تور پوستی یم خو سپین پوستی نه یم. که هندو یم خو مسلمان نه یم او یا عیسوی یم خو مسلمان نه یم. انسان خو یم.

په کاناډا کې هندو اصل وزیر دفاع کېږي او افغان اصله مسلمانه وزیره کېدای شي. نه مذهب ورته ارزښت لري، نه رنګ او نه سمت. هغوی ته خدمت او استعداد ارزښت لري، هغوی پوهیږي، چې خدمت او انسانیت د مذهب پورې اړه نه لري، خو دلته په یونوم او بل نوم خلک ستایل کېږي. دلته د پوهې معیار ټاکنه، د خدمت اساس ټاکنه له ټولې نړۍ تو پیر لري.
په اصل کې هندو د هندوستان او سیدونکی دی، خوحق ورته کاناډا کې ورکول کېږي. دی د هند نه بلکې د کاناډا دی.
که زه د خلکو نه خوښېږم، ګناه مې څه ده ! ګناه مې پوهه ده او که ناپوهي ده، دوی ناپوهه دي چې زه یې نه خوښېږم او که زه ناپوهه یم.
که دوی ناپوهه دي او زما سره حسادت کوي، دا خو زما ملامتي نه ده، دا د دوی پړه ده، چې نه پوهېږي.
هو ! زه د دې ځای نه یم. زه د هغه ځای یم، چېرته چې قدر او عزت مې وي، کور مې پکې وي، خپلوان او دوستان مې وي. حق مې راته راکړل شي او له حقوقو مې استفاده کولی وشم. د خوشحالۍ احساس پکې وکړم.

لویوالی

ټـول عمر انسـان پـه یـو حـال نـه وي، کـوچنی وي، لـوی شـي او بلاخره لوی سړی ورنه جوړ شي.

لـه جسـماني پلـوه ځینـې انسـانان ژر لـو یېږي او ځینـې بیـا پـه تدریجي ډول لو یېږي.

په ځینو خلکو چې عمر تېرېږي او لـو یېږي، مغـز او فکـر یـې هـم لو یېږي، خو د ځینو لو یېدل او غټېدل بې معنـا وي، ځکـه چې مغـز او فکر یې لا کوچنی او ابتدایي وي.

یـو انسـان تـه بایـد هـر وخـت پـه یـوه سـترګه ونـه ګـورو، ځکـه هـر کوچنی ماشوم لو یېږي، او ځینې بیا د پرمختګ په لور روانېږي.

نننی دغه فکرمند ځوان اوس هغـه کـوچنی ماشـوم نـه دی، چـې پخوا و، دا لوی شوی دی او لوی لوی کارونه کوي، خو تاسې ورتـه لا هم د هماغه کوچني په سترګو ګورئ.

نن دا د هغې میوه دارې ونې په شان دی، چې لـه میـوو یـې ولـس استفاده کوي او خوندوره میوه لري، ښکلی سیوری یې د سـتاینې وړ دی، نن دا هغه بې ثمره ونه نه ده، چې پخوا وه.

دا چې بې ثمره او ثمرداره ونې یو له بله توپیر لـري، نننـی دا فکـر مند انسان هم له هغې کوچني بیفکره ماشوم سره توپیر لري.

په ځینو ځایونو کې اورم چې وایـي: فلانـی هغـه او دغـه انسـان دی، فلانی زما شاګرد و، هغه نه پوهېږي.

افلاطون، سقراط، ارسطو، سید جمال الدین افغان، علامه اقبال، هوګو، سید ګل پاچا الفت او نور .... هم د چا شاګردان وو، خو ټولو خپلو استادانو نه د علم او پوهې په لاسته راوړلو او خدمت کولو کې لوی لاس درلود.

دا یو حقیقت دی، چې په شاګردانو کې له استادانو لایقه پیدا کېږي، خو د هغوی په شاګردۍ او هوښیارۍ افتخار پکار دی.

په هر شي کې لوی او وړوکی وي، لکه لویې لویې تیږې، لوی غرونه، لوی سیندونه او نور داسې لوی لوی شیان، خو د انسان لویوالی باید د نړۍ له هرشي له لویوالي توپیر ولري.

یو انسان باید لوی لوی فکرونه ولري، یعنې د فکر لویوالی دی، چې د انسان په نور بدن باندې مشري کولای شي او خپل حکم پرې چلولای شي.

که فکر او عقل لوی نه وي، د نور بدن غټوالی او لویوالی بې معنا دی.

یو عالم وایي: (د انسان فکر دی، چې له انسانه لوی انسان جوړوي، که فکر او عقل نه وي، د دې او د حیوان په کړو کې به څه توپیر نه وي.

که د انسان لاسونه او پښې په زولنو وتړل شي باک یې نشته، خو چې فکر یې ازاد وي او عقل یې د کار وي.)

بل عالم وایي: (تاسو د هغو سرونو (ککرو) احترام مه کوئ، چې تاجونه یې په سر وي، بلکې د فکرمندو او عقلمندو سرونو احترام وکړئ.)

د لویو فکرونو نتیجه ده، چې نن د نړۍ ځینو ملکونو پیشرفت

کړی دی او د کوچنیو او بې فکرو خلکو له نتیجې ځینې ټولنې له پرمختګه پاتې دي.

الفت وایي:

چا جهان ته تش کدو غونډې سر راوړ
چا په سر کې فکر لوی لکه غر راوړ
یو ښاخ ګوره تش کوتک شو د وهلو
بل ښاخ ګوره چې یې سیوری ثمر راوړ

د انسان لویوالی په فکر او عقل کې دی او د نړۍ له هر شي سره د دې لویوالی باید تو پیر ولري.

هغه خلک چې په نړۍ کې یې نومونه تلپاتې دي، د فکر لویوالی یې درلود او تر نن ورځې پورې د همدې عقل او فکر پواسطه ژوندي دي.

ډېر ژوندي دي، چې د عقل او فکر خاوندان نه دي، له مړو بتر دي. ډېر مړه دي، چې د عقل او فکر خاوندان وو، له ژوندیو بهتر دي.

د لویوالي پیژندل لوی فکر غواړي او زما په خبرو هم د لویو فکرونو خاوندان پوهیږي.

فکر

د نړۍ د ټولو انسانانو داخلي جوړښت (مینه، قهر، احساسات، جذبات، خیالات او نور....) سره توپیر لري.

د انسان پوهه، علم، تفکر او نور... په داخلي جوړښت باندې مستقیم او غیر مستقیم اغېزې لري. له همدې امله د فکر پیاوړتیا هم د انسانانو سره توپیر لري، ځینې وګړي دایم په فکر کې ډوب وي، چې د وخت په تېرېدلو یې په فکر کې لویوالی پیدا کېږي. خو داسې انسانان هم شته، چې له ځان او ټولنې ناخبره خپل وخت تېروي، دوی عقل او پوهه لري، خو فکر نه کوي.

په هرې ټولنې کې د مثبت فکر(positive minded) او منفي فکر(negative minded) درلودونکي انسانان شته.

په کومې ټولنې کې چې د پوهې او علم کچه لوړه وي، هلته د مثبت فکر خاوندان ډېر وي او په کومې ټولنې کې چې د پوهې او علم کچه ټیټه وي، هلته د منفي فکر خاوندان ډېر وي.

ډېر خلک مې ولیدل د ښو کورونو ارمانونه کوي او دوی په داسې کورونو کې د ژوند کولو هیلې لري او هر چېرې د دوی د مالکینو ستاینه کوي، خو داسې انسانان هم شته، چې په داسې لوړو ماڼیو کې ژوند کول ورته ګناه ښکاري، دوی د داسې کورونو د هرې

ښختي او تېرېږي نه د ظلم او زياتي او ازونه اوري او دغه لوړوالی ورته هېڅ ارزښت نه لري.

د داسې لوړو ماڼيونه د غريبو او بيچارو کوډلې ډېرې بهتره دي.

ډېرخلک مې وليدل هغه چا ته هوښيار وايي، چې چالاکه، غولوونکی او چلباز وي يا هغه چا ته هوښيار وايي، چې د دريځ مخکې ښه ښه تقريرونه کوي او هغه څوک چې غلی ناست او ډېرې خبرې نه کوي، خو ټوله ورځ د خپلې ټولنې د نيکبختۍ په فکر کې وي، هغه ته بيعقله وايي، ځکه چې د لومړي شخص په شان خلک نه شي غولولی. د هغه چالاکه نه دا غلی انسان څومرتبې بهتره دی.

يو شاعر وايي:

د توتيانو له وينا دا معلومېږي
چې خبرو باندې څوک نه سړی کېږي
سړی نه دی چې يې کار د سړو نه وي
په خبرو که هر څومره ښه پوهېږي

شاعر هم د علم، پوهې او خدمت لپاره ډېرې خبرې او ښه ښه تقريرونه معيار نه ګڼي.

يو عالم وايي: (په مجلسونو کې تقريرونه ښه کېږي، خو په تنهايي کې لوړ لوړ فکرونه انسان ته پيدا کېږي.)

د نړۍ فيلسوفان فکرمند انسانان وو او هر وخت په فکر کې ډوب او ډېرې خبرې نه کولې.

د برق اختراع کوونکی اډيسن په غوږو درونند و او د مقابل طرف خبرې ښې نه اورېدې، يو کس يوه ورځ ورنه پوښتنه وکړه؟ ايا

تا د غوږونو د درونـد والي لـه کبلـه پـه ژونـد کې ستونزې ګاللې؟ دې وویل: زه په غوږو درونـد وم، خبرې مې ښې نه اوریدې، لـه همدې امله خلکو له ما سره ډېرې خبرې نه کولې او ما هم ډېرې خبرې نـه کولې او ټوله ورځ به پـه فکر کې ډوب وم، همدا لامل شو، چې د کایناتو پـه مورد فکر وکړم.

زما د کامیابۍ راز په دې کې و، چې ما ډېرې خبرې نه کولې او هر وخت مې فکر کاوه. دا چې نن مو د ټولنې چالاکه خلکو تـه هوښیار وایي، هوښیار څوک دی؟

ډېر انسانان دي، معرفت دځان او جهان یې حاصل کړی دی او د دنیا ډېرو طبعیي توکو ته د معجزې په ډول ګوري.

د یو عقل او فکر خاوندان دي، څوک وایي: پاس اسمان دی، بې ستنو ولاړ دی، خو ځینې وګړي بیا د اسمان په پیدا ایښت کې د الله تعالی کرامت، لوی والی او قدرت وینې او پـه هر څه کې د ذات الهي د لویوالي مثالونه ته تعجب کوي.

د ټولو انسانانو لید لوری سره توپیر لري او د جهان په ننداره کې د ټولو فکرونه سره فرق کوي، ځینې د نړۍ پر اسرارو خبر او هر څه ته په دقت ګوري.

لوړ خيالونه

څومره چې د انسان پوهه ډېرېږي، بايد لوړ خيالونه او ژور فکرونه يې په فکر کې پيدا شي.
د لوړو خيالونو او ژورو فکرونو پواسطه ټولنې ته لوړ لوړ خدمتونه وکړي.
اسمان ډېر لوړ دی، بارانونه ورنه کېږي، ځمکې خړوبوي او ټول خلک بيا د ځمکو نه استفاده کوي.
د غلو، دانو او ميوو لامل باران او اوبه دي او د دې لامل پاس اسمان دی.
غرونه، لمنې، ډاګونه، سمې او نور...... د دې بارانونو پواسطه شنې کېږي.
لمر هم لوړ موقعيت لري او د ټول ولس لپاره ډېر ګټور تمامېږي.که سپوږمۍ ته وګورو، چې په ختلو يې ټوله شپه رڼا وي او شپه بيا د استراحت لپاره يو ښه وخت دی.
اسمان، لمر او سپوږمۍ، چې نه عقل لري، نه پوهه لري او نه د انسان په ډول اشرف المخلوقات دي، د ولس خدمت کوي او داسې فکر کوي، چې موږ د انسانانو او نورو طبيعي توکو پورته يو او دوی زموږ لاندې پراته دي، بايد خدمت يې وکړو.
د غرونو لوړې څوکې ښکلې او پاکه اب وهوا لري. د سيندونو او نورو اوبو سرچينه له همدې څوکو نه ده، چې بيا د خلکو لپاره د ژوند موقع برابروي.
د هر شي په لوړوالي کې بايد لوی حکمت پروت وي او له ځانه پر ټيټو باندې رحم د دوی وظيفه ده.

دلته دی، چې د ډېرو عقلمندو انسانانو نه دغه بې عقله طبیعي توکي د ولس په فکر او خدمت کې دي او د ډېرو پوهو انسانانو نه دغه ناپوهه، بیعقله، بیفکره او بې ژبې توکي ډېر بهتره دي.

ولې مونن د ټولنې ډېر پوه انسانان د خدمت په فکر کې نه دي او د ملک د بربادۍ لامل پخپله دوی دي؟ ولې مو ډېر تحصیل کوونکي پر حرامو اخته او هېڅ ډول د خدمت په فکر کې نه دي؟

سید جمال الدین افغان وايي: (که چېرې یو انسان هر څومره ډېر تعلیم او تحصیل وکړي، خو که عقیدوي او اصلاحي برخه د ژوند یې کمزورې وي، هېڅکله هم خپلې ټولنې او ځان ته خدمت نه شي کولای.)

رښتیا چې نننی ډېر تحصیل کوونکي او پوه کسان مو پر حرامو اخته او د خدمت په فکر کې نه دي، دوی کمزورې عقیدې لري او تر اوسه پورې د ژوند پر اصلي معنا نه دي پوه شوي.

ولې مو د ولس غم، درد، ستونزې، کړاوونه او نور .... خپل درد نه ګڼو؟ ولې مو احساسات مړه شوي دي؟ ولې د خدمت په فکر کې نه یو؟

ځکه چې رښتیني احساسات او عاطفه نه لرو.

قوم پالنه

الله تعالی په قران کریم کې فرمایلي دي: (ولقد کرمنا بنی ادم): ما بهتري ورکړې بني ادم ته، په بني ادم کې ټول انسانان راځي، یوازې یو ملت او یو قوم ته منسوب خبره نه ده.

رښتیا چې تور د سپین او سپین له تور سره تو پیر نه لري. د شخصیت په لحاظ علم او د فوقیت په لحاظ تقوا مهمه ده.

ځینې خلک په خپل قوم د دې لپاره افتخار کوي، چې ځان ته د نورو په لحاظ برتري ورکړي، چې دا یوه لویه تیروتنه ده او که چېرې یو څوک د خپل قوم او ریښې یادونه د دې لپاره وکړي، چې د شجرې سلسله یې هیره نه شي، دا بیا هیڅ پروا نه کوي.

د ملتپالنې مفکوره په عام ډول او د قومپالنې مفکوره په خاص ډول په نورې نړۍ کې هم شته.

دې مفکورې ته نشنلېزم nasnilisim وایي، نورې نړۍ کې دوه ډوله: مثبته ملتپالنه(positive nasnilisim) او منفي ملتپالنه(negative nasnilisim)مفکورې درلودونکي خلک شته دي.

په مثبتې ملتپالنې کې یو مشر د خپل قوم پواسطه ځان یو ځای ته رسوي او بیا بیرته خپل قوم ته خدمتونه کوي، خو په منفي ملتپالنې کې یو مشر د خپل قوم پواسطه ځان یو ځای ته رسوي او بیا بیرته د خپل قوم په سترګو کې خاورې اچوي او هیڅ ډول خدمت یې نه کوي.

د مثبتې او منفي ملتپالنې مفکوره بده مفکوره ده، په کومو

نظامونو کې چې دا نظریات وي، هلته بیا حق حقدار ته نه ورکول کېږي.

دا مفکوره په هغو ټولنو کې زیاته وي، چیرته چې د علم او پوهې کچه ټیټه وي، چې بدبختانه دلته هم دا مفکوره شته ده، او د بې اتفاقۍ سبب هم ګرځېدلی دی.

زه افغان یم، که پښتو، فارسیوان او نور.... نه یم، دا زما ملامتي او ناپوهي نه ده.

د دنیا په هر قوم کې ذکاوت، استعداد، پوهې او نورو .... ته ارزښت ورکول کېږي، ځکه هلته د قوم پالنې مفکوره نشته، خو دلته برعکس دی، چې بیا د بې عدالتي سبب ګرځي.

قسم په الله تعالی ځینې داسې نااهله خلک مې په لوړو مقامونو کې ولیدل، چې د قومپالنې پواسطه لوړ مقام ته رسېدلي دي، چې ډېر ټیټ او پست خلک ورته ویلای شو.

دغه مفکوره نن په ډېرو خلکو کې شته ده.

یوه ورځ له کابله په موټر کې روان وم، خوا کې مې یو مشر او تحصیل کوونکی سړی ناست و، دی د ننګرهار ولایت د کامې ولسوالۍ اوسېدونکی و، ما ته یې وویل: موسی شفیق د افغانستان صدراعظم و، کامې ته یې خدمت ونه کړ.

ما ورته په ځواب کې وویل: موسی شفیق یوازې د ننګرهار صدراعظم نه و، هغه د ټول افغانستان صداعظم و.

دلته له ډېر پخوا څخه دغه مفکوره او نظریه موجوده وه، ډېر لیکوالان، شاعران او پوه خلک مو دغه مفکوره درلوده، څوک چې داسې مفکوره ولري، هېڅکله نړیوال شهرت نه شي پیدا کولای.

زموږ د بلخ مشهور شاعر مولانا جلال الدین بلخي، چې کله وفات شو، د دې په جنازه کې مسلمانان، هندوان، عیسویان اود

نـورو .... دينونـو خلـک موجـود وو ، دې نړيوالـه مفکـوره درلـوده، او هيڅکله يې خپل قوم ته پر نورو برتري نه ورکوله.

دده په ټول ديوان کې به د بېلګې په ډول داسې يو مثال پيدا نه کـړو ، چـې نشنليسـتي نظريـات ولـري. همدارنګـه د روسـي ژبـې تولستوی، د فرانسوي ژبې ويکتور هوګو هم د ملتپـالنې مفکـوره نـه درلوده.

ويکتور هوګو د حضرت محمد (ص) په نامه يوه مقاله ليکلې ده، که سرې يې ولولي، داسې فکر بـه وکـړي، چـې دی مسلمان و، چـې حقيقت داسې نه و.

دا چې موږ او تاسې په افغانستان کې ژوند کوو، نو هـيڅ افغـان له بل افغان زيات نه دی او هيڅ افغان له بل افغانه کم نه دی.

لويوالی او وړوکی والی د علم او تقوا پر بنسټ دی.

دلته د قومپـالنې مفکـوره خپـل اوج تـه رسيدلې ده او د ملـک د بدبختي، بې عدالتي او نامساوات لامل ګرځيدلی دی.

يو شاعر وايي:

بنـــی ادم اعضـــای يـــک ديګـــر انـــد
کـــه در افـــرينش زيـــک ګـــوهر انـــد
اګـــر عضـــوی را بـــه درد اورد روزګـــار
ديګـــــر عضـــــوها را نمانـــــد قـــــرار
تـــو کز محنتـــی ديګـــران بـــی غمـــی
نشـــــايد کـــــه نامـــــت نهنـــــد ادمـــــی

پورتـه شعر کې د (ولقد کرمنا بني ادم) مفهـوم پـروت دی او د قومپالنې ضد مفکوره پکې پرته ده.

د انسانانو د بهترۍ لامـل علم او تقوا دی، يـوازې پـه انسـانانو کې نه بلکې په حيواناتو کې هم د بهترۍ لپاره يو اصل موجود وي.

په غوا ګانو کې بهتره غوا هغه ده، چې ښې او ډېرې شيدې کوي او خپل خاوند ته په خپل وخت نسل ورکړي.

د يو باغبان لپاره په باغ کې ښې ونې هغه دي، چې ښې او ډېرې ميوې ورکوي، په همدې باغ کې د ګلانو بهتر بوټی هغه دی، چې ښکلی رنګ او بوی لري.

يو شاعر وايي:

هر انسان ته د انسان په نظر ګوره
هر سړي ته د خپل ځان په نظر ګوره

حديث د پيغمبر(ص) دی: هغه څه چې ځان ته خوښوې، بل ته يې هم خوښ کړه.

ای په دې رنځ اخته مريضانو ! ستاسو درملنه ډاکټران نه شي کولای، ځکه هغوی هم په دې رنځ اخته دي، خو ستاسو څخه هيله کوم، چې زما د خبرو په اړه فکر وکړئ او خپله درملنه پخپله وکړئ.

انسان

په دنیا کې ډېر شیان پېژندل کېږي، خو د څه شي پېژندل چې ستونزمن کار دی، هغه انسان دی.

د انسان داخلي جوړښت په شخصیت جوړولو کې اساسي اصل جوړوي او هر څوک نه شي کولای، چې په اسانۍ سره د نورو انسانانو عواطف، احساسات، جذبات او داسې نور.... داخلي توکي وپېژني، نو له همدې امله نه شو کولای، چې انسان په اسانۍ سره وپېژنو.

د نړۍ د ټولو انسانانو خارجي جوړښت (قد، قواره، سترګې، وزن او نور ....) سره توپیر لري.

د انسان په پېژندنې کې د خارجي جوړښت نه داخلي جوړښت ډېر مهم رول لري.

د یو ښه انسان د پېژندنې لپاره باید د دې سیرت مطالعه شي، نه صورت.

ډېر مسلمانان مې ولیدل، چې انسانان دي، خو انساني کرامت ته ارزښت نه ورکوي، په مقابل کې مې ډېر انسانان ولیدل، چې مسلمانان نه دي، خو انسانیت ته احترام لري.

په یوه لوی غره کې د قیمتي کانو پیدا کول، د هغې صیقل کول، د هغې نه ښه استفاده کول، او بیا یې اصلیت معلومول اسان

کار دی، خو د یو ښه انسان پېژندل اسان کار نه دی، د همدې کاڼو د جوهر معلومولو نه د انسان جوهر معلومول ستونزمن کار دی.

یو عالم وایي: (ځینې انسانان دي چې په ارزښت یې ولس نه پوهېږي، دوی د هغو تیګو په شان دي، چې په تهداب کې اچول کېږي او تهولـه ودانـۍ پرې ولاړه وي، دا تیږې پټې وي چا تـه نـه ښکاري، خو ارزښت یې زیات دی.)

په مرغانو کې اصیل او بدل شته، د اصیلو مرغانو پیدا کول او نیول او همدا رنګه د دغو مرغانو ډېره لوړه بیه، په دې دلالت کوي، چې په حیوانـاتو کـې هم اصیـل شـته او د داسې مرغـانو ارزښـت د اصلیت پر بنا او بنسټ ټاکل کېږي.

په انسانانو کې هم اصیل او کم اصل شته، چې پېژندل یې اسان کار نه دی، خو په ځینو اصیلو کې کم اصل او کم اصلو کې اصیل پیدا کېږي.

اسمان په یو حال نه دی، کله شین شي میوې پخوي، کله وریځ شي، بارانونه ورنه کېږي او کله کله ږلۍ او واورې هم وروي.

ډېر انسانان مې په یو حال ونه لیدل، کله د مسجد په کونج کې ناست او نصیحتوي کوي، د شپې د میوو پیالې ډکوي او سبا تـه پر حرامو اختـه او لـه غریبو او بیچاروونـه رشوتونه اخلي، هماغـه یو انسان دی، کله ملا او کله بلا شي، چې د داسې انسانانو پېژنـدل د وګړ پېژندنې متخصص هم نه شي کولای.

غني خان وایي:

ای د لیونیـانو نیکـه مـار ښـه کـه مـلا ښـه دی
تـن د زهـرو ډک ښـه دی کـه زړه ډک د بـلا ښـه دی

په سپينو جامو کې مې ځينې داسې تور زړي انسانان وليدل، چې زړونه يې له بلاوو ډک او د ولس په سترګو کې خاورې اچوي.

په ډېرو لوړو مقامونو کې مې داسې فاسد او رشوت خواره وليدل، چې ډېر ټيټ او پست خلک ورته ويلای شو ، خو په مقابل کې مې د دوی د لاس لاندې داسې مامورين وليدل، چې ډېر لوړ لياقت لري او د انسانيت ټولې ښيګڼې پکې شته دي.

دوی د لاس لاندې خلکو ، غريبو او بېچارو ته په خوارو سترګو ګوري او ټول ورته سپک خلک ښکاري.

يو انسان که د غره پر څوکه ودرېږي او لاندې وګوري، ټول نور انسانان ورته واړه ښکاري، چې دا يو طبيعي اصل دی، خو په حقيقت کې دې ټولو ته واړه نه شو ويلای، برعکس يو کم اصل انسان دوی ته دورمره په سپکه ګوري ، چې په حقيقت کې داسې نه ده.

د انسان پېژندل اسان کار نه دی، خو بيا هم غواړم، چې فکر وکړو او د خپلې ټولنې فکرمند او ښه انسانان پيدا او عزت يې وکړو.

ځواني

ځواني د انسان د هلوځلو هغه مرحله ده، چې مغز يې د کار او د بدن غړي يې د زحمت لپاره اماده وي.

که د ځوانۍ په قدر پوه نه شو، په زړښت کې به ډېر ارمانونه وکړو، دا دوره د کار، تحصيل، خدمت، عبادت او نورو ...... لپاره يو ښه وخت دی.

سړي چې زوړ شي د نورو محتاجه شي، ډېر وخت مريض او د نورو د اوږو بار شي.

له انسانانو سربېره په حيوانات، نباتات، جمادات کې هم ځوان او زوړ شته.

ونه چې ځوانه وي، ښه سيوری کوي، ښا خونه يې په خپل وخت له ميوو ډک وي او ښکلا ورسره وي، همدا ونه چې زړه شي، چينجي يې ووهي، مريضه شي او بلاخره تنه يې ورسته له لرګيو يې هم استفاده نه کېږي، د يوې ونې د خدمت وخت هم د ځوانۍ مرحله ده.

حيواناتو کې ځوان غويه ښه قلبه کوي او ښه مځکه اړوي، د دهقان د مځکې د کرلو او تخم اچولو وسيله ګرځي، خو برعکس يو زوړ غويه دا کار نه شي کولای او قصاب يې د حلالې لپاره اخلي، د زوړ مال غوښه خلک نه خوښوي او په مقابل کې د ځوان مال غوښه په

لوړه بيه اخلي.

يو باز په ځوانۍ کې خپل مالک ته ښه ښکار کولای شي، چې زوړ شي له کاره ولوېږي.

په جماداتو کې که غرونه وګورو، ځوان غر ښکلی وي او له تيګو يې استفاده کيدای شي او د زوړ غره تېږې يو ډول پکه او خوړل شوې وي او د استفادې نه وي.

په هرې ټولنې کې د پرمختګ لاملين ځوانان وي او له دوی سره نوی او ځوان فکر وي.

اصلي او حقيقي ځوان هماغه دی، چې د ځوانۍ په مفهوم پوه وي. که دی ځوان او کارونه دزړو کوي، دې ته بيا د ځوان په قواره او جسامت زوړ ويلای شو.

شکر وباسئ!

د ژوند پر تکليفونو شکر ويستل ډېر ثواب لري.په دنيا کې د هر مالداره نه بل مالداره پيدا کيداى شي او د هر بيچاره نه بل بتر بيچاره پيدا کيداى شي.

په نړۍ کې د هر ښه نه ښه، بد نه بد ، خوشحاله نه خوشحاله، خفه نه خفه پيدا کېږي، چې په هر حال شکر ويستل د الله تعالى حق ادا کول دي.

که ته د دې لپاره خفه يې چې يو لاس نه لرې، هغه بل دوه لاسونه نه لري، داسې انسانان هم شته چې دوه لاسونه او يوه پښه نه لري او داسې خلک مې هم وليدل چې دواړه لاسونه او دواړه پښې نه لري، خو له دې بتر انسانان هم شته.

فرياد مه کوه ! که ستا يو اولاد مړ شوى، د هغه بل ټوله کورنۍ له منځه ولاړه.

مه خفه کېږه ! که ته مال او دولت نه لرې، هغه بل کورنۍ نه لري او د اولاد غريب دى. افلاطون وايي: په دنيا کې له ټولو غريبو او بيچارو نه غريب انسان د عقل غريب دى.

رښتیا ځینې داسې انسانان شته، چې د IQ درجه یې ډېره ټیټه ده او د ژوند لپاره هېڅ یو ښه تصمیم نه شي نیولی، خو زما په نظر د دې نړۍ له ټولو حقیر او غریب انسان هغه دی، چې له مرګ وروسته ورسره د عاقبت توښه نه وي.

رحمان بابا وایي:

ښه ده ښه ده دا دنیا
چې توښه ده د عقبا
د دنیا په بازار کېږي
د هغه دنیا سودا

د نړۍ مشهور فوټبالر ذین الدین ذیدان وایي: په ژوند کې مې یو ورځ ځکه وژړل چې د فوټبال کولو لپاره مې بوټونه نه درلودل، مګر یوه ورځ مې یو څوک ولیده، چې پښې یې نه درلودې، نو ژر مې د الله تعالی شکر ادا کړ او ومې ویل زه څومره خان یم.

انسان باید هر وخت له ځانه ښکته خلکو ته وګوري او شکر وباسي.

یو انسان باید پوهې او علم د ارزښت په نظر کې نیولو سره له ځانه پورته خلکو ته وګوري او له هغه سره سالم رقابت وکړي او دا هڅه وکړي، چې ځان د هغه نه لوړو پوړیو ته ورسوي، ځکه په علم کې له ځانه لوړو خلکو ته کتل او له هغو سره مثبت رقابت کول، د انسان د په شخصیت جوړولو کې اساسي لامل کیدای شي.

که چېرې هر وخت اسمان ته وګورو او مځکې ته ونه ګورو، پښه

به مو بنده او په داسې کندې کې به ولویږو ، چې د وتلو توان به یې نه لرو.

د لوړو لوړو مقامونو ، لوړو ماڼیو ارمان مه کوئ، ځکه ډېر لوړ شیان دي، چې تاسو ته به لوړ ښکاري، خو په حقیقت کې به هغه ډېر ټیټ وي.

ډېرې لوړې ونې مې بې میوې او بې حاصله ولیدې، د ډېرو لوړو مقامو خاوندان مې د نورو مخکې سرکوزې، سرټیټې او د چاپلوسې په حال کې ولیدل او ډېرې لوړې ماڼۍ مې په وینو ککړې ولیدې.

د داسې مال او دولت ارمان مه کوئ، چې پر حرامو پیدا شوې وي، نه د داسې کورونو او موټرو ارمان وکړئ، چې هره روپۍ یې د نورو حق وي.

رنځور

انسانان به له اضدادو سره وخت تېروي، کله به روغ او کله به رنځور وي، کله خوشحاله او کله به خفه وي، چې له دې حقيقته سترګې نه شو پټولای.

د انسانانو سره مريضي شته دی، چې دغه مريضي ګانې دوه ډولونه لري، يو جسماني او بله روحياتي، نفسي او تحت الشعوري رنځورې ده.

د جسماني ناروغي نه روحي ناروغي څو برابره خرابه ناروغي ده، د جسم په تکليف سره يوازې هماغه انسان درد احساسوي، خو د روحي ناروغتيا له امله ټول ولس درد احساسوي او ډېرو خلکو ته يې تکليف رسېږي، د دې درد احساس له خپله شخص نه د ټولنې نور وګړي ډېر کوي او ټول ولس دا درد احساسوي.

بد اخلاقي يوه روحي ناروغي ده، دا هغه مرض دی، چې نن مو په ټولنې کې اوج ته رسېدلی دی.

دغه تکليف په عام ډول د ولس په ځينو وګړو کې او په خاص ډول په ډېرو هغو خلکو کې شته، چې په لوړو مقامونو کې کار کوي، دوی د عقل او زړه مريضان دي، د دوی تداوي د ولس لپاره ډېره مهمه ده، خو ډاکټر صاحبان هم د دوی تداوي نشي کولای، ځکه چې دوی هم په دې رنځ اخته دي.

د هيښتيا (تعجب) خبره داده، چې نورې نړۍ کې په جسماني ناروغيو اخته وګړي شته دي، خو په روحي ناروغيو اخته وګړي ډېر کم يا هېڅ نه شته، خو دلته د جسماني ناروغيو نه پرته روحي

ناروغیګانې، چې یوه نمونه یې بد اخلاقي ده ډېره تر سترګو کېږي.
په کومې ټولنې کې د ښوونې او روزنې کچه ټیټه وي، هلته دا دواړه مریضې ګانې ډېرې لیدل کېږي.
د ښوونې د کچې پر ټیټوالې جسمي ناروغیګانې ډېرې لیدل کېږي او د روزنې د کچې پر ټیټوالې روحي ناروغیګانې ډېرې وي.
د ښوونې نه روزنه ډېره مهمه ده او دلته مو د روزنې برخه ډېره پکه ده.
ځینې حیوانات دي، چې انسانانو ته زیان او تاوان رسوي او بر عکس دا سې حیوانات هم شته، چې انسانانو سره مینه او محبت کوي، د لومړي ډول حیواناتو نه انسانان نفرت کوي او دویم ډول سره انسانان مینه کوي.
بد اخلاقه انسانانو نه ولس نفرت کوي او با اخلاقو سره مینه کوي.
د ځینو وګړو پر مړګ ولس خوشحالېږي او ځینې تر مړګ کلونه کلونه وروسته هم د خلکو په زړونو کې وي، چې دا د اخلاقو سبب دی.
دا لیکنه به ځینو ته خوند نه ورکوي، خو ډېر به یې خوښه کړي، دا چې ډاکټران مریضانو ته د تداوي لپاره ترخې دواګانې ورکوي، چې صحت پیدا کړي، دوی لپاره هم دا یو نصیحت دی، که تداوي یې پرې وشي.

رقابت

ژوند د سالم رقابت ډګر دی او د ننني نړۍ د پیشرفت یوازینی لامل همدا سالم رقابت دی.

دغه رقابتونه مثبتې او منفي خواووې لري، چې ځینې ملکونه مثبت او ځینې بیا منفي رقابتونه کوي.

په کوم ملک کې چې د پوهې او علم کچه لوړه وي، هلته مثبت سالم رقابت (positive compilation) وي او په کومو ملکونو کې چې د علم او پوهې کچه ټیټه وي، هلته منفي غیر سالم رقابت (Negative compilation) موجود وي او ډېر خلک یې منفي نظریات او افکار لري.

د سالم رقابت پر اساس ټولنه پیشرفت کولای شي.

دا یو اصل او حقیقت دی، چې په داسې ټولنو کې ورځ تر بلې ښه ښه استعدادونه پیدا کېږي او د ښه ذکاوتونو قدر پکې کېږي.

په نورې نړۍ کې ډېر خلک سپورت د صحت او ښو لاسته راوړنو لپاره کوي، خو دلته مې د ډېرو له خولې اورېدلي دي، فلانی سپورت د جنګ لپاره ښه دی، یا ځینې وایي: سپورت په درد نه خوري، دلته د ټوپک د یوې ماشې خبره ده.

په نورې نړۍ کې خلک تحصیل د دې لپاره کوي، چې خپلې ټولنې ته خدمت وکړي، خو دلته ډېر تحصیل کوونکي پر حرامو اخته او رشوتونه خوري، هماغه یوه پوهه ده، له چا افلاطون، ارسطو، اقبال، سید جمال الدین افغان او ګل پاچا الفت جوړوي او له چا شیطان جوړوي.

نورې نړۍ کې انتخابات د خلکو د ګټې لپاره کېږي او اجتماعي ګټو ته ارزښت ورکوي او دلته د ځان د ګټې لپاره کېږي او فردي ګټو ته اهمیت ورکوي.

هلته مشران له خپل موقفه ناوړه استفاده نه کوي، خو دلته برعکس ډېر مشران مو د بدو اخلاقو څښتنان دي.

دا چې هر انسان له خپل داخلي جوړښته ښه او بده ګټه اخیستلای شی، نو بیا ولې د خلکو زړونه خفه کوو، د دې پر ځای چې په ورین تندي او ښو اخلاقو ورسره خبرې وکړو، بده وضعه ورسره کوو.

نبي علیه السلام ډېر کفار په ښو اخلاقو مسلمان کړل، په اخلاق کې افراط بد کار نه دی.

مال، دولت او پیسې دي، څوک یې حرامې ګټي او څوک یې حلالې ګټي، څوک ورنه ښه استفاده کوي او جماتونه جوړوي او ځینې بیا ناوړه ګټه ورنه اخلي.

یو انسان ته بې سببه زهر ورکول او د هغه ژوند اخیستل، په مقابل کې له هماغه زهرو د داسې حشراتو وژل چې انسان ته زیان رسوي هم کیدای شي. یو زهر دي، ښه او ناوړه ګټه ترې لاس ته راوړلی شو.

که چېرې یو ځوان په تاریاکو روږدی وي، د وخت په تېرېدلو خپل ژوند له لاسه ورکوي، خوکه چېرې له همدې تاریاکو په درملو کې ګټه واخیستل شي، انسان ته ژوند ورکوي اودناوړې استفادې پرسبب د انسان ژوند له منځه وړي.

په نړۍ کې له هر شي ښه او ناوړه ګټه اخیستل کیدای شي، هلته خلک له هرشي ښه استفاده کوي، امید لرم چې دلته هم له هر شي ښه ګټه واخیستل شي.

انسانیت او اسلامیت

ډېر انسانان مې ولیدل، چې انسانیت لري، خو مسلمانان نه دي په مقابل کې مې ډېر مسلمانان ولیدل، چې مسلمانان دي، خو انسانیت نه لري.
یو کامل انسان ته ښه مسلمان ویلای شو او یو کامل مسلمان ته یو ښه انسان ویلای شو.
ښه انسان شه چې د یو ښه مسلمان په نوم یاد شې یا ښه مسلمان شه چې د یو ښه انسان په نوم یاد شې.
په نوم مسلماني او په عمل کې مسلماني یو له بله توپیر لري.
هر مسلمان انسان کېدای شي، خو هر انسان مسلمان کېدای نه شي. الله تعالی ته د اسلام مرتبه ډېره لوړه ده.
انسانیت او اسلامیت د ملا او ګېډې په شان دی، چې یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي.
الفت صاحب وايي: (حقیقي مسلماني دومره خوار نه وه، لکه نن ورځ چې دی. نن د ځینو مسلمانانو په اعمالو اسلام شرمېږي، سره د دې چې اسلام نه بلکې د اسلام په نوم ځینې مسلمانان ملامت دي او یوائې د اسلام په نوم ایماندار کېدای نه شو.)
هر مسلمان باید د انسانیت ټول کرامت په نظر کې ونیسي او عمل وکړي.
د اسلام په نامه مې ډېر داسې کسان ولیدل، چې هر ډول ظلم یې وکړ او انسان ته یې د حیوان په سترګو وکتل.

حقیقي مسلمان کې د انسانیت ټول ښه خصلتونه موجود وي او چې تش په نامه مسلمان وي او عمل یې د مسلمان نه وي، بیا هغه هر څه کوي، چې په مسلمانانو کې یې ډېر ځوک نه کوي.

سید جمال الدین افغان وایي: ډېرو غېر مسلمان ملکونو کې وګرځیدم، هلته اسلام نه وه، خو مسلمانان وو. دلته اسلام شته خو مسلمانان نه شته.یعنې په مسلمان کې باید د انسانیت ټول ښه خصوصیات موجود وي.

یو کس کیسه کوله: له افغانستانه ۱۵کسه اندونیوزیا ته د تحصیل لپاره ولاړو.

ورځو کې یوه ورځ پر چکر ووتو، د یو ځنګل په خوا کې تېرېدو، چې مار مو ولیده، موږ ټولو وغوښته، چې مار ووژنو.

په دې وخت کې یو اندونیوزیایي راغی او موږ ته یې وویل: ولې دا بیچاره او بې خولې وژنئ !دا هم لکه ستاسو په شان الله تعالی پیدا کړی دی او د مرګ حق یې له تاسو سره نشته.

دا افغانستان نه دی، چې بر ناحقه پکې انسانان وژنئ. د مار مخه یې ونیوله او بیرته ځنګل ته ولاړ.

موږ ټول خجالته شو او په خپل کار پښیمانه وو.

نیم ساعت وروسته یو ژوبڼ ته ورسېدو، ګورو چې د یو فیل ډېر قدر او عزت کېږي،یو کس ورته خواړه برابروي، بل یې وینځي او بل کس یې وچوي.

یو اندونیوزیایي نه مو وپوښتل:د دې فیل څومره قدر کوی؟

هغه وویل: د دې فیل مور او پلار په ځنګل کې مړه شوي دي او دی یتیم دی، موږ ځکه د دې قدر کوو چې د مور او پلار ارمان ونه کړي.

یــو بــل تــه مــو وکتــل او مــا وویــل: پــه افغانســتان کــې د ورځــې څوڅوکورنۍ قصدا یتیمان کېږي. د دې دوو صحنو له لیدلو ورسته مې د نابغه افغان وینا په یاده شوه.
ولې مو په ډېرو انسانانو کې انساني عاطفه نشته، مرګ کوو ، درواغ وایو او داسې نور.
یو ښه مسلمان باید د سیرت ښایست ولري. په سپینو جامو ، قیمتي موټرو ، لوړو ماڼیو او جګو جګو ځایونو کې مې داسې مسلمانان ولیدل، چې صورت یې ښکلی او خلکو ته ډېر او عالي خلک ښکاري، خو دوی د سیرت ښکلا نه لري او د ریاکار پیر په ډول د خلکو په سترګو کې خاورې اچوي او فکر کوي، چې الله تعالی به یې وبخي.
په ډېرو لوړو ځایونو کې مې ډېر ټیټ خلک ولیدل او په ډېرو غریبو اوبیچاروو کې مې ډېر د عزت خلک ولیدل.

لوی او وړوکی

که لوی سړی یې خلکو ته ځان کوچنی وښیه او دا احساس وکړه، چې په لویې کې تکبر دی.
شیطان لویې وکړه، چې د الله تعالی لخوا پرې لعنت وویل شو او په بد نوم یاد شو.
که پوه او عالم یې له ځانه پورته او پوه خلک په نظر کې ونیسه او د کوچنیي والي فکر وکړه.
د پوه او ناپوه توپیر په دې کې دی، چې پوه خلک ځان له نورو کم ګڼي او ناپوه ځان له نورو زیات ګڼي.
د یو عالم نه چا پوښتنه وکړه: څومره علم او پوهه لرې؟
ویې ویل: زه اوس پوه شوم، چې په هېڅ نه پوهېږم.
د یو بل عالم نه چا پوښتنه وکړه: څومره علم لرې؟
ویې ویل: علم د یو لوی سمندر په شان دی، چې څلور خواوې یې نه معلومېږي، زه له دې سمندره د یوه څاڅکې په اندازه علم او پوهه لرم.
دواړو عالمانو او پوهانو ځان کم ګڼلی او حقیقي وینا یې کړې ده، که چېرې یو کس ځان لوی او پوه وښیي، دا په ټولنې کې د بدبختۍ سره مخامخ کېږي او که چېرې یو کس ځان د ډېرې پوهې سره سره ځان کوچنی وښیي، دې ته به الله تعالی عزت ورکوي.
الله تعالی لوی دی، غرور، شان او شوکت له دې سره مناسب دی، نه د خاکي انسان سره.انسان له خاورو پیدا دی، باید هر وخت کمینه او برده بار وي.

یو عالم وایي:

د ناپوه مقام ته رسي چې ښه پوه په ناپوهۍ شي
لوی پوهاند آخر کې وایي چې په هېڅ شي نه پوهېږي

زموږ او ستاسې په ټولنې کې ډېرو لویانو کې واړه شته او ډېرو وړو کې لویان شته دي.

سید ګل پاچا الفت وایې:

یو یې لوی بولي هغه بل ورته وړوکی وایي
خیټه یې لویه او ککره یې وړه ده ډېره
کور یې دی نوی کالي نوي دي، موټر نوی دی
فکر یې زوړ خیال یې زوړ ارزو زړه ده ډېره

رښتیا چې په افغانستان کې د پوهې او لویوالي لپاره معیار د نورې نړۍ په پرتله بل شان دی. دلته ډېرو ناپوهو او وړو کسانو ته خلک پوه وایي. دغه دی د لوی او وړوکي تر منځ تحلیل.

لېونی

لېونی دی، مه یې وهئ، بد او رد ورته مه وایئ.

د ځینو خلکو پېژندل لکه د قیمتي کاڼو په شان ستونزمن کار دی او پیدا کول یې هم په غرونو کې د بیروجو لټون دی.

ډېر داسې کسان شته، چې تاسو ته به لېونیان او سپک خلک ښکاري، خو هغوی به د الله تعالی دوستان وي او ډېر داسې کسان شته، چې تاسو ته به د قدر او عزت خلک ښکاري، خو هغوی به د الله تعالی دښمنان او ډېر سپک خلک وي.

د انسان درونوالی او سپکوالی په سیرت کې دی، نه په صورت کې، که چېرې د یو انسان سیرت ښکلی وي، صورت یې هم ښکلا پیدا کوي.

ځینې داسې لیونیان هم لرو، چې د الله تعالی د رضا لپاره یې ځان پر لیونتوب وهلی وه او ټول عمر په دې نامه یادېدل.

د هارون الرشید د وخت نامتو عالم، پوه او دیندار شخصیت هوښیار بهلول په ارادي ډول ځان پر لیونتوب ووهه، چې د الله تعالی نافرماني ورنه ونه شي.

غني خان وايې:

ګفتـــار د ليونـــو کـــې وي ګلونـــه هـــم مـــاران
قطـــار د ليونـــو کـــې ډېـــر ولاړ پيغمبـــران
پروا يې غني نه کړي که يې سپک تلی که درونډ
تـف ! څـه بـه دا جهـان وي څـه بـه تـول د دې جهـان

رښتيا چې ځينې انسانان خلکو او عوامو ته ډېر د قدر وړ ښکاري او عزت يې کوي، خو دوی د الله تعالی خوښ نه وي، د ځينو انسانانو قدر او عزت په ټولنې کې نه وي، خو د الله تعالی خوښ وي.

داسې ډېر انسانان شته، چې ټوله دنيا يې پېژني، خو الله تعالی يې نه پېژني، برعکس داسې انسانان هم شته، چې ټوله دنيا يې پېژني، خو الله تعالی يې نه پېژني.

توپیر

ډېرې میندې او پلرونه خپلو اولادونو تر منځ توپېر کوي.

دیوې کورنۍ د ټولو اولادونو عمرونه، قوارې، خویونه او عادتونه سره توپېر لري، خو بیا هم ټول اولادونه د خپلو والدینو نه مساویانه مینه غواړي.

که چېرې یو اولاد د ۵۰ کلو شي، بیا هم د والدینو مینې او غېږې ته اړتیا لري او د ستونزو پر وخت کې باید ورسره مرسته وشي او تسلي ورته ورکړل شي.

ځینې والدین وایي: فلانی زوی زموږ ډېر قدر او عزت کوي او موږ پسې ډېر ګرځي، نو ځکه پر موږ ډېر ګران دی او هغه بل زوی مې ټوله ورځ تروش وچلی نیولی دی او ډېر موږ پسې نه ګرځي.

په روانشناسي کې تر(فردي تفاوتونو)عنوان لاندې بحث کېږي، او وایي: په نړۍ کې د ټولو انسانان خارجي جوړښت(قد، قواره، سترګې او د بدن ټول هغه اعضاوې چې ښکاري) او داخلي جوړښت(قهر، خوشحالي، احساسات، عاطفه او نور هغه عادات چې په سترګو نه ښکاري) یو له بله سره توپېر لري.

که چېرې د یو زوی عادت داسې وي، چې یوازې والی یې خوښ او نه غواړي چې ډېر له چا سره کیني، خو مور او پلار ورباندې ګران وي،

د لومړي ورور سره يې توپير په دې کې دی، چې يو زوی يو ډول او بل زوی بل ډول عادتونه لري.

الفت صاحب وايي:

دوه سکه ورونه لري بېل بېل نومونه
بېل رنګونه بېل غړونه بېل خويونه
مګر دواړه او سېډونکي د يو کور دي
د يوې ستر ګې په کور کې سپين او تور
دي

رښتيا چې دوه ورونه په يوه کور کې بېل نومونه، بېل غړونه او بېل خويونه لري، خو دواړه د يوه کور او سېډونکي دي او يو ډول حقوق غواړي.

د نړۍ ډېرو ملکونو ته ولاړم، مختلف رنګونه، ډول ډول مساحتونه، مختلفې اب او هواوې، کلتورې توپيرونه او فکري مسايل يو شان نه وو، لنډه دا چې په يوې قوارې انسانان مې په نړۍ کې ونه ليدل، چې يو له بله توپير ونه لري.

که چېرې داسې انسانان پيدا کړو، چې خارجي جوړښت يې ورته والی ولري، خو داخلي جوړښت يې موږ ته نه دی ښکاره او همفکره خلک ډېر کم پيدا کېږي.

که چېرې ديو باغ ونې په نظر کې ونيسو، يو باغبان لري، خو د ونو قدونه، ګلان او ميوې يو له بله توپير لري او د هر يوه ميوه هم بېل بېل خوند لري، خو باغبان ټولو ونو ته په يوه ستر ګه ګوري او يو شان حقوق ورته قايل دي.

الفت بيا وايي:

چــا میــوه لرلــه چــا ښایســته ګلونــه
د چــا ســیوری و ډېــر ښــه د چــا قدونــه
چنــار لــوی و ، شــفتالو لکــه ماشــوم و
د منهــې او نــاک تــوپېر لــه ورا معلــوم و

شـاعر هـم فـردي تفـاوتونو تـه اشـاره کـوي او د ونـو خصوصـیات یـې وړاندې کړي دي او بیا وايي.

هـر یـو بـوټی پـه خپـل ځـای کـې سـربلند و
د باغبـان سـترګو کـې هـر یـو ارجمنـد و
پــه حقوقــو کې یــې نــه و څــه تــوپېر
مالیــار و پــه هــرې ونــې ډېــر زهېــر

لکه څنګه چې ونې رنګارنګ میوې او ځانګړنې لري، خو بیا هم د باغبان لخوا ټولو ته یو ډول حقوق ورکول کېږي.

والدین دې هم د خپلو اولادونو ځانګړنې او خصوصیات مطالعه او د دوی تر منځ دې توپېر نه کوي.

د وخت ارزښت

اوربدلي مې دي، چې وخت د سرو زرو په شان دی، بې ځايه بايد تېر نه شي، خو د وخت قيمت (ارزښت) د دنيا له هر څه شي زيات دی.

د انسان ژوند د تېر، حال او راتلونکي څخه جوړ دی.

انسان بايد د تېر (ماضي) وخت فکر ونه کړي او څه چې تېر شو هغه هېر شو.

په ماضي باندې فکر وهل زړه خوړل او فکر خرابول دي.

موږ او تاسې مسلمانان يو او پر تقدير ايمان لرو، نو ماضي، حال او راتلونکی ټول د الله تعالی لخوا ټاکل شوي دي، رحمان بابا وايي:

ترورخ تېرې او به بېرته نه جار وځي
نه جار وځي تېر ساعت په بېرته بيا
تېر ساعت په مثال مړی د لحد دی
مړی چا دی ژوندی کړی په ژړا

رښتيا چې ماشوم بېرته د مور ګېډې ته نه شي تلای، ځوان بېرته ماشوم کېدای نه شي، زوړ ځوان کېدای نه شي او مړی په ژړا ژوندی کېدای نه شي.

د راتلوونکي (مستقبل) په فکر کې هم مه اوسېږئ، دا چې د سبا ورځ د ژوند واک مو د الله تعالی سره دی، نو خپل ځان په الله تعالی سپارو.

ځینې خلک د ژوند لپاره اوږده اوږده پلانونه لري، خو د الله تعالی د پلان او ارادې په فکر کې نه دي.الله تعالی چې په تقدیر کې ددې د اینده لپاره څه لیکلي وي، هماغه کېږي، بل هیڅ نه کېږي.

که د انسان خوښه وي او که نه وي، د الله تعالی د ارادې پرته هیڅ نه شي کولای، د انسان تېر کړه وړه، حال او راتلوونکی د الله تعالی په ارادې او فرمان کې دی.

دا چې راتلوونکی نامعلومه دی، نو په دې اړه فکر کول، په هوا کې مرغان نیول دي او خوب لیدل دي.

د حال په فکر کې اوسېږئ او د یو حسابي انسان په ډول ژوند وکړئ، ګټه او تاوان مو هره ورځ محاسبه کړئ او د ګټه پله مو باید د تاوان په پرتله درنده وي.که چېرې یو انسان هر وخت د حال په زمانه کې د اسې فکر ولري، هېڅکله به د ماضي ارمان ونه کړي او د راتلوونکي په فکر کې به نه وي. دغه دی د وخت ارزښت.

کاشکې ځواني وای!

ډېر خلک وايي، کاشکې ځواني وای ! زړښت نه وای، ټول عمر مې په مستۍ کې تېر کړی وای.
زما په فکر، ښه ده چې زړښت شته، مرګ شته، جنت او دوزخ شته.
ټوله نړۍ له اضدادو جوړه ده، که د انسان خوښه وي او که نه وي، له دې سره به وخت تېروي.
د ځوانۍ په قدر زوړ پوهېږي، د خوشحالۍ احساس هغه څوک کولای شي، چې ډېر خپګانونه يې ليدلي وي، د صحت په قدر مريض ښه پوهېږي.
خو بيا هم د انسان د ژوند هره دوره بېل بېل خوند لري او انسان بايد د ژوند په هر پړاو کې خوشحاله وي.
په يوې کورنۍ کې د يو ماشوم چغهار يو ډول خوند لري او د کور مشران (نيا او نيکه) ته ډېر احترام کېږي.
کله چې يوه ميوه داره ونه ګل وکړي، ښه ښکاري او ګلانو ته يې ټول ګوري، د همدې ونې شنه ميوه بېل خوند لري او پښه ميوه جدا خوند لري.
که چېرې يو کس ټول عمر ځوان وي، اولادونه يې پيدا ، ځوانان ، سپين ږيري او مړه شي او دی ځوان وي، دداسې ژوند نه خوند نه شي اخيستلای.

د کال ځلورو فصلونو نه انسانان، حیوانات او نباتات ګټې اخلي، که چېرې ژمی نه وای، بارانونه به نه وو، سیندونه او نهرونه به وچ وو او للمې به بې حاصله وې، غرونه او درې به ښکلې او شنې نه وې او ټول به وچ ډاګ وو.
که چېرې اوړی او ګرمي نه وای، میوې به مو نه پخېدې، ټولې غلې او دانې به مو خامې وای. نو د هر پړاو په تېرېدو او ختمیدو کې د بل پړاو د پیدا یښت ځرک لیدل کېږي.
دنیا له اضدادو جوړه ده، د هر شي په پیدا یښت کې د الله تعالی لوی حکمت پروت دی.
کوچنی وم، ځوان شوم، سپین ږیری شوم، او بالاخره مړ شوم، خو ښه ده چې ټول عمر ځوان نه وم!

نوی فکر

د کايناتو هر څه په تغير، تبديل او تحول کې دي، ورځ تر بلې د تحولاتو سره مخامخ يو.

يو وخت مو پر خرو، اسانو او اوښانو کاروانونه له يو ځايه بل ځای ته وړل.

د حج مراسمو لپاره مو په ورځو ورځو سفرونه کول، خو اوس هر څه نوي شوي دي، موټرې، کشتۍ او طيارې لرو.

ساينس پرمختګ وکړ او هره ورځ نوي نوي اختراعات کوي، خو زموږ فکر لا هماغسې زوړ دی.

هر څه مو نوي شوي دي، خو فکر او عقل مو زوړ دی. موږ په زړې ځانګو کې زاړه خوبونه کوو.

دغه زوړ فکر دی، چې ملک مو پرمختګ او پيشرفت نه شي کولای.

په هر شي کې زوړ او نوی تو پير لري.

د نننې ځوان سره ځوان نظريات او افکار دي او د يو زوړ او پخواني مشر سړي سره زاړه نظريات او افکار دي.

ځوان دې نړۍ ته يو ډول ګوري او زوړ ورته بل ډول ګوري. د دواړو د سترګو ديد يو شان دی، د يو ليد لوری يو شان او د بل بل شان دی.

که د انسان د بدن اعضاوې په نظر کې ونيسو، هر اعضا د وخت په تېرېدلو زړېږي او خپل ماهيت او کيفيت له لاسه ورکوي.

د یو زوړ سړي مغز د یو ځوان سره توپیر لري.اوس هم ډېر ځوانان دي، چې زوړ فکر لري.

رښتیا چې په پیسو نوې جامې، نوي کورونه، نوي موټرې او هر څه نوي اخیستلای شو، خو فکر نوی نشو اخیستلای.

د فکر نوي والي لپاره نوي افکارو ته ضرورت وي، چې د پوهې پر اساس او بنسټ د فکرنوی والی پیدا کېږي.

دا چې د ټولنې ډېرځوانان مود زاړه فکر خاوندان دي، دلیل یې دادی، چې علم او پوهه نه لري.

په ډېرو لوړو څوکیو د ډېر زاړه فکر خاوندان مې ولیده او په دې پوه شوم چې پوهې او علم ته اړین ضرورت دی.

د ژوند حقيقت

ژوند د هلوځلو مسابقه ده او په دې مسابقو کې هغوی وړونکي وي، چې ډېر زحمت وباسي.
د دنيا انسانان، حيوانات او نباتات د الله تعالی په قدرت پيدا کېږي، لوېږي او د وخت په تېرېدلو له منځه ځي.
له ادمه تر دې دمه، يوازې انسان دی، چې له پيدا ېښته وروسته يې کورنۍ د دې د ښه لوېدلو او پيشرفت په فکر کې وي او بايد يو بافکره انسان خپل ځان او ټولنې ته خدمتونه وکړي.
د اصلي ژوند مفهوم يوازې پيدا ېښت، لوېدل او مړ کېدل نه دي، بلکې انسان بايد د ژوند د هرې لحظې نه خوند واخلي او د ژوند د نعمتونو حق ادا کړي.
د حقيقي ژوند ښتنان هغه کسان دي، چې د ژوند په معنا او مفهوم پوه وي او د خپل پيدا ېښت مفهوم درک کولای وشي.
د ژوند د حرکت مسير يې ښکاره وي او په دې مستقيمې لارې باندې تګ ډېر احتياط غواړي.
ژوند بې ځايه تېرول دا مفهوم لري، لکه يو انسان چې پيدا ، لوی او مړ شي، خو هېڅ پيدا شوی نه وي.
په يوې ټولنې کې ژوندي انسانان کم وي او مړه انسانان زيات وي.له ژونديو نه مې مطلب يوازې هغه انسانان نه دي، چې ساه ولري او د مړو انسانانو نه مې هم مطلب هغه کسان نه دي، چې ساه نه لري.
ژوندي انسانان هغه دي، چې ځان او ټولنې ته خدمتونه کوي او مړه هغه دي، چې هېڅ ډول خدمت نشي کولای.

د دنیا ډېر څه په حرکت کې دي، خو د انسان حرکت باید له ټولو حرکتونو ګټور وي.

د انسانانو ژوند ډېر قیمتي دی، چې ځینې انسانان پکې لوی لوی کارونه کوي، ځینې بیا دغه قیمتي وخت بې ځایه تېروي.

دنیا د یو بحر په ډول ده، ځینې وګړي پکې په ساعتونو ساعتونو لمبلای شي، ځینې یې بیا پر غاړو لامبي او یو تعداد خلک پکې هېڅ لمبلای نشي.

پیاوړي انسانان پکې مرغلرې لټوي، خو یو تعداد یې د اوبو هم استفاده نشي کولای.

هغه چې قیمتي کاڼي پکې لاس ته راوړي، لکه د پوهو او عالمو انسانانو په ډول د اصلي ژوند پر مفهوم پوه دي او د انفرادیت نه اجتماعیت ته ډېر ارزښت ورکوي.

هغه چې له اوبو یې استفاده نشي کولای، لکه د ناپوه په شان، چې ټولنې ته خدمت نشي کولای یو شان دي. اصلي ژوند د دنیوي او اخروي ژوند توخه ده.

اضداد

د اضدادو فلسفه ده، چې په ټوله نړۍ کې د هر شي ضد شته او د دې ټولو په پیدا ایښت کې د الله تعالی ډېر حکمتونه پراته دي.

که د انسان خوښه وي او که نه وي، له دې ضدینو سره به وخت تېروي.

د یو انسان پیدا ایښت ته خوشحالېږو او بیا د همدې انسان مرګ ته خفه کېږو، خو ژوند او مرګ دواړه الله تعالی پیدا کړي او دې حقیقت ته غاړه ایښودل په موږ او تاسې حتمي دي. د ژوند سره مرګ تړلی دی او یو د بل ضد دي.

د ژوند سره رڼا او تیاره، ګل او اغزي ټول اړیکې لري، د انسان مرګ د انسان د زېږېدو له ورځې د هغې سره یو ځای پیدا شوی دی او هر ساکښ شی به یوه نه یوه ورځ له منځه ځي او مړ کېږي به.

یو عالم وایي: (مرګ په حقیقت کې د انسان ژوند دی، انسان باید خپل مرګ ته خفه نه شي، ځکه د انسان ژوند وروسته له مرګه پیل کېږي.)

رښتیا که انسان دیندار او د الله تعالی ټول اوامر یې پر ځای کړي وي او د الله تعالی په لورینې او پېرزوینې د جنت دروازې یې پر مخ خلاصې شي، نو ژوند بیا هلته ژوند دی، نه دلته.

کله چې خزان د پسرلي ګلونه ورژوي، پسرلی ورته وایي: ته ما وژلی نه شې، دا مرګ مې د نوي ژوند زیری دی.

نو د مرګ نه پس ژوند پیل کېږي. که په ژوند کې اضداد نه وی، په انسان به وخت نه تېریده، ژوند به بې خونده وه.

که لوړ او ټیټ په نظر کې ونیسو، اسمان، سپوږمۍ، لمر او داسې نور طبیعي توکي ډېر لوړ دي. له اسمانه بارانونه کېږي، سپوږمۍ شپې رڼا کوي او لمر د نړۍ ټولې میوې او دانې پخوي، دوی

د خپل لوړوالي حق ادا کړی دی.

هغه مرغان چې ډېر لوړ ګرځي، لوړ قيمت او ارزښت لري.

يوه ونه ډېره لوړه او غټه ده، خود استفادې وړ نه ده، که چېرې همدغه ونه د يوې ويالې پر سر پل شي او د استفادې وړ شي، نو دده لوړوالی په همدې کې دی، چې د خدمت لامل وګرځېده.

په يو ملت کې پر لوړو چوکيو داسې کارکوونکي لرو، چې د منتخبو چوکيو لپاره مناسب دي. دوی هم د لوړوالي حق ادا کړی دی.

ځينې شيان تا سو ته لوړ ښکاري، خو په حقيقت کې ډېر ټيټ ورته ويلای شو.

په ډېرو لوړو مقامونو کې مې داسې ناپوهه وګړي وليدل، چې ډېر کم ارزښته او بې قيمته ورته ويلای شو. دوی په لوړو مقامونو کې ډېر ټيټ خلک دي.

ځينې غريب او بيچاره د ډېرو پر وړاندې ټيټ خلک ښکاري، ځکه چې مال او دولت نه لري، خو حقيقت داسې نه دی. مرغلرې د ډېرې ټيټې سطحې له بحرونو څخه لاس ته راځي.

په ډېرو لوړو ځايونو کې مې ډېر ټيټ خلک وليدل او په ډېرو ټيټو ځاينو کې مې ډېر لوړ خلک وليدل.

مساوات

په يوې ټولنې کې د خلکو تر مېنځ مساويانه حقوق د دې لامل کېږي، چې ټول په خوشحاله ژوند وکړي او له ژونده خوند واخلي.

د اسلام په اجتماعي اصولو کې يو مهم اصل مساوات دی، ځکه يې عرب او عجم، تور او سپين برابر ګڼلي او انساني کرامت يې هر بني ادم لپاره يو شان منلی دی.

څه شی چې په دغه کرامت کې زياتوالی راولي، هغه تقوی ده او بس.

د اسلام لوی رهبر حضرت محمد(ص) دوه ځله په سوره کهف او بل ځل په سورت فصلت کې د الله تعالی له لورې مامور شوی چې خلکو ته ووايي: ژباړه: زه هر ګوره ستاسې غوندې بشر يم چې وحې راته راځي. يعنې بې له دې نه چې د الهي د وحې په وسيله مې معرفي نصيب کېږي، نور نو ستاسې په شان يو بشر يم او له تاسو نه امتياز نه لرم.

حضرت عمر فاروق (رض) د اسلام دويم خليفه چې په اسلامي سنتو ډېر ټينګ و، د مساوات رعايت يې په ډېر اهتمام کاوه.

يوه ورځ په مکه کې ګرځېده، ويې ليدل چې خدمتګاران ولاړ

دي او سرداران په ډوډۍ ناست دي، په ډېر قهر يې سردارانو ته وويل: څه وجه ده، چې ځانونه له خپلو خدمتګارانو غوره ګڼئ او سمدلاسه يې خدمتګاران له سردارانو سره په ډوډۍ کښېنول.

الفت صاحب وايي: (په ژوند کې معتدل حالت ښه دی او ښه ژوند هماغه دی، چې اعتدال پکې وي، يعنې نه ظالم وي او نه مظلوم، نه د چا بادار وي او نه يې څوک بادار وي. هو ! اجتماعي عدالت تل د ژوند لپاره ډېر اړين دی، د ژوند ساتنه، د ژوند وده او د ژوند خوشحالي په همدغسې معتدله هوا کې امکان پيدا کوي. چېرته چې عدالت او عدل نه وي هلته ژوند خوښ او ښاغلی نه وي او په دغسې ځای کې ژوند ډېر لوی عذاب دی.) ، دلته په هېڅ ډول مساوات او برابري نشته.

ځينې کسان د ډېرو ښوښو خوراکونو پر اساس د وينې فشار لري، ورځ تر بلې يې وزن په ډېرېدو دی او هره ورځ ډاکټر ته د درملنې لپاره روان وي او بل بېچاره يوه مړۍ ډوډۍ نه لري او ورځ تر بلې يې وينه په بدن کې کمېږي. د دې خوار او غريب حق هغه مالدار خوړلی، چې هره ورځ په تکليف کې دی. په يوې ټولنې کې افراط او تفريط داسې عوامل زېږوي، چې د ټولو لپاره بد عواقب لري.

يو شاعر وايي:

که افراط دی که تفريط يود بل سر خوري
هـر يــو بــل تــه قبــرکن د بــل اجــل دی

د چا په سلهاوو مزدوران دي او بل پخپله مزدور دی، تر څو چې د بادار او مزدور نوم نه له منځه ولاړ نه شي، مساوات به رامېنځ ته نشي.

د مالدارو اولادونه په یورپ کې درس وايي او د غریب او بیچاره اولادونه پر سرکونو کاغذونه ټولوي، ناپوه مالدار ته لوړې لوړې دندې شته او پوه بیچاره د دندې پسې سرګردانه ګرځي، ډېر مشران مو په خارج کې لوړې لوړې ماڼۍ لري او ډېر بیچاره مو په خیمو کې ژوند کوي.

یو عالم وايي: (په یو هیواد کې تر هغې مساوات نه شي راتلای، تر څو چې د باداري تغر نه وي ټول شوی.)

دلته د مساوات پر نامه هېڅ نشته او د فیوډالي نظام وزرې خورې شوي دي او هر مالداره د غریب او بیچاره حق خوړلی او لوړ مقام ته یې ځان رسولی دی.

پوه او ناپوه

ولې د ښه او بد، حق او باطل، اصل او کوټه توپیر نه شو کولای؟ ځکه چې پوهه نه لرو، علمي منطق او پوهه مو نه شته.

غرونه لرو، په غرونو کې قیمتي کانې لرو، خو موږ یې له کانو هم استفاده نه شو کولای.

سیندونه لرو، خو اوبه یې نورو ملکونو ته ځي، زموږ پر اوبو بندونه تړل کېږي، استفاده ورنه کېږي، خو زموږ د برق پسې سترګې ووتې.

لوېې لوېې دشتې لرو، خو د استفادې نه دي. دا ولې؟ ځکه چې پوهه نه لرو.

څو کسان کاندیدان لرو. د یوه لاسونه دعوامو پر وینو سره دي، پوهه او علم نه لري، انساني کرامت نه لري او ټول عمر یې شوکې کړې دي او بل د انسانیت او اسلامیت ټولې ښې ځانګړنې لري. خو بیا هم زموږ ډېر عوام هغه ناپوه ته رایه ورکوي. دا ولې؟ ځکه چې پوهه نه لرو.

جهاني صاحب وايي:

دلته چې سر وهي سردار یې بولي
دلته د سر لاسو په نوم عبادتونه کېږي
سجده هغو ته ده چې زړونه یې سینو کې نشته
زه بېګناه ګنهګاران پېژنم
څوک چې زرګونه قتلوي خلک بیعت ورکوي

هغـه چـې وینـې پـاکوي هغـوی دوزخ تـه درومـي
د ژوند د ډېرو بدبختیو او کم بختیو لامل په خپله موږ یو.

د یو خان او ملک عزت کوو، د هغه مال او دولت، جګو ماڼیو او ګڼـو دیو مـوټرو تـه ګـورو او هـر چېـرې یـې پـه درونـد نامـه یادوو، خو په دې نه پوهېږو، چې دغې ظالم د مظلوم وینې زبېخلې او دې مقام ته رسېدلی دی. ولې ظالم په درونډ نامه یادوو؟ ځکه چې پو هه نه لرو.

ډېر دي چې سترګې لري، خو د حق او باطل توپېر نه شي کولای. غوږونه لري خو د حق خبرې پرې نه شي اورېدلای. خوله لري خو خپل حق پرې نه شي غوښتلای. زړه لري خو احساسات، جذبه او عاطفه پکې نه ده پالل شوې. مغز او عقل لري خو کار پرې نه دی شوی او د حق او باطل توپیر پرې نشو کولای. دا ولې؟ دا ځکه چې پو هه نه لرو.

موږ او تاسې باید علم تر لاسه کړو، چې پوه او ناپوه و پېژنو او توپېر یې و کولای شو.

پرمختګ

د دنیا ډېر ملکونه د پرمختګ په حال کې دي او ورځ تر بلې يې په ژوند کې تغيرات راځي.
دا طبيعي اصل دی، چې هر شی مخ پورته ځي او په پورته تګ کې طرقي او پيشرفت وي.
سيندونه روان دي، اب وهوا ته تغير ورکوي، مځکې خړوبوي او د ډېرو لپاره د ژوند موقع برابروي. دا بيعقله هم د خدمت کولو په فکر کې دی او غواړي پر مختګ وکړي.
ماشوم چې له موره پيدا شي ډېر کوچنی وي، ځوان شي او اخر داسې حد ته ورسېږي، چې سيد جماالدين افغان شي. خو بر عکس د دنيا افغانستان مخ په زوړ روان دی او د ټولې دنيا په نسبت د دوی معيار پالنه او ټاکنه د پوهې او علم په برخه کې له نورې نړۍ سره توپېر لري.
د نن نه څو لسېزې له مخه د افغانستان صدراعظم موسی شفيق، وزيران محمد ګل خان مومند او عبدالروف بېنوا او د پارلمان وکيلان مو سيدګل پاچا الفت او لوی استاد پوهاند عبدالحی حبيبي وو او اوس د دوی ټولو معادل په افغانستان کې وګورئ. قضاوت تاسې لوستونکي وکړی.

مشر او کشر

عمر د الله تعالی لوی نعمت دی، باید ښه استفاده ورنه وشي.

وخت او عمر په تېرېدو دی، نن په سبا، سبا په بل سبا په همدې ډول کلونه تېرېږي.

هر انسان باید پوهه تر لاسه کړي، چې دنیوي او اخروي ژوند ته پرې خدمت وکړي.

د انسان عمر باید د هغې د پوهې او عقل په نظر کې نیولو سره مقایس او پرتله شي نه د عمر په لحاظ، یعنې ځینې کسان د عمر او ځینې بیا د پوهې په لحاظ مشران دي. د پوهې مشرتوب څو مرتبې د عمر له مشرتوبه بهتره دی.

که چېرې یو کس **۱۵** کلن وي، خو پوهه او استعداد یې د **۳۰** کلو کس په اندازه وي، په حقیقت کې ددې عمر باید ددې د پوهې پر مقیاس په نظر کې ونیول شي. او که چېرې د یو کس عمر د **۳۰** کلو وي، خو پوهه یې د **۱۵** کلو کس په اندازه وي، په حقیقت کې دا **۱۵** کلن دی.

زموږ ځینې مشران دي، چې د عمر په لحاظ مشران او سپین ږیري دي، خو د پوهې په لحاظ کشران ورته ویلای شو.

مفکر الفت وایي:

چې په فکر، عقل، لوی نه وي ماشوم دی
چې په خوی باندې کمکی وي بابا نه دی

استاد هم د فکر، عقل او پوهې مشرتوب او لویوالي ته په عمر برتري ورکوي.

د انسان ژوند د کار، خدمت، پوهې او تحول لپاره دی. اسمایلز وایي: (د انسان ژوند د کړنو له مخې شمېرل کېږي، نه د کلونو له مخې.)

مشرتوب او مشري باید د پوهې پر بنسټ مستحقو کسانو ته ورکړل شي، نه د عمر، واسطو، پیسو او یا ځینو القابو پر بنسټ.

یوه ورځ مې په یوه ارګان کې د یو کس نه پوښتنه وکړه: مشران چېرته دي؟ هغه وویل: د پوهې پر معیار مشران غواړې او که د عمر پر لحاظ، هغه چې سپین ږیري دي اویا لوړ لوړ القاب لري، دوی دعمر په لحاظ مشران دي او د علم په نظر کې نیولو سره دوی کشران دي.

د دې د خبرو په اوریدلو په دې پوه شوم، چې د پوهې لپاره معیار پالنه او معیار ټاکنه د عمرپورې اړه نه لري، بلکې د پوهې پورې اړه لري.

د الله تعالی څخه غواړم، چې زموږ په ملک کې هم د پوهې لپاره یو ښه معیار وټاکل شي.

کمیت او کیفیت

د کمیت لپاره کیفیت ضروري دی، خو د کمیت نه کیفیت ډېر مهم دی.

یو عالم وایي: (د اکثریت او اقلیت تعریفونه نوي شوي دي، نور نو سرونه نه شمېرل کېږي، ماغزه شمېرل کېږي !!!)

رښتیا چې ډېر خلک مو ملک کې ژوند کوي، خو د کار خلک پکې په شمار دي. د کمیت په لحاظ هر څه لرو، خو کیفیت مو له لاسه ورکړی دی. که چېرې د یو باغ ونې په نظر کې ونیسو، یو باغبان لري، ځینې ونې میوه دارې او ځینې میوه دارې نه وي.

د باغبان لپاره ښې ونې میوه دارې دي، چې له میوو یې هر ډول ګټه اخلي. میوه دارې ونې د یو پوه او عالم انسان په ډول خپل ټولنې او مالک ته خدمت کوي او ګټه ورته رسوي.

پوه او ناپوه، بینا او ړوند یو له بله توپیر لري، دغه ډول میوه دارې ونې له بې میوه دارو ونو سره فرق کوي.

ډېر غرونه لرو، خو د بدخشان هغه غرونه چې ببروج، زمرود، طلا او داسې نور قیمتي کاڼي لري، د هغو غرونو سره فرق کوي، چې هېڅ نه لري.

ځینې کسان شپه او ورځ هڅه کوي، چې په دښتو کې د ځرخ په نامه مرغان ونیسي، دا مرغان ډېره لوړه بیه لري. طوطي، کنري یا داسې نورې مرغۍ چې ښکلي ښکلي اوازونه لري، خلک یې په لوړ قیمت اخلي.

هر مرغه ځرخ، طوطي او کنري نشي کیدای.

په یوې ټولنې کې د فکر او نظر خاوندان کم وي او عام وګړي ډېر وي، هر عام وګړی د نظر خاوند نشي کیدای.

که یو سړی ډېر اولادونه ولري، خو ټول یې بیسواده او ټولنې ته یې خیر ښېګڼه ونه رسی او بل کس یو اولاد ولري، خو د پوهې پر ګاڼه سمبال وي، د دې یو اولاد د هغه بل له ډېرو اولادونو بهتر دی.

دا مهمه نه دی، چې په ملک کې مو څومره خلک(نفوس)ژوند کوي، دا به مهمه وي، چې څومره خلک مو د علم او پوهې درلودونکي دي.

ډېر(زیات) بې علمه خلک د ملک لپاره د بدبختۍ باعث ګرځي، په یو ملک کې داسې خلک چې د ټولنې لپاره خیر ښیګڼه نشي رسولای، ددې نه چې داسې خلک په یوې ټولنې کې نه وي ښه او بهتره به وي.

مفکر شاعر الفت وایي:

یوه ښکلې ښایسته پري پیکره
بله تورہ ناشولته بد منظره
کمیت کې یې فرق نه شته کیفیت دی
چې یوه یې کړه بلا بله دلبره

حقیقي خیرات خور

ولې غریب او بیچاره د نورو ملکون په نسبت دلته زیات دي؟ ولې ورځ تر بلې د خیرات خورو شمېر ریاتېږي؟ ولې هره لحظه د بیچارو او غریبو سره مخامخ کېږو؟

دا ځکه چې دلته عدالت او مساوات نشته، ځینې واکداران، مشران، مالداران مو زړونه لري، خو د زړه دردوالی نه لري، کاذب احساسات لري. د دوی پر عواطفو کې صدق او رښتینولي نشته.او پخپلو خبرو کې صادقه نه دي.

دا چې غل وايي غلا مه کوئ! حرام خور وايي حرام مه خورئ! غاصب وايي غصب مه کوئ! او ګناهګار وايي ګناه مه کوئ! نو سړی حیران شي، چې تر څو به په خپلو غیرې حقیقي احساساتو خلک غولوی، دا سې خلک شته، چې تاسو د ېر ښه پېژني.

ستاسو د کړنو پر اساس مو نن ټولنه د بدبختیو او کمبختیو سره لاس او ګریوان ده او د ډېرو غریبو او بیچارو حق تاسو خوړلی دی.

اصلي او حقیقي خیرات خواره تاسې هستئ، چې د غریبو مال مو خوړلی دی.

ستاسو ټول مال، دولت او دارایي د غریبو حق دی او د دوی پر وینو موځان دې مقام ته رسولی دی.

کوم خیراتونه او زکاتونه چې تاسو ورکوئ، د دې خیراتونو او زکاتونو لومړني مستحقین تاسې غټ خیټې هستی، چې د کونډو او یتیمانو مالونه موو خوړل.

کوم مال چې تاسو خیرات ورکوئ، دا د غریبو او بیچاروو خپل مال دی، پر دوی احسان مه کوی، د دوی احسان ومنی.

که چېرې دغه بیچاره ګان تاسو ته بخښنه وکړي، امکان یې شته، چې الله تعالی د دې غریبو پر بخښنې تاسو له دې عذابه خلاص کړي.

په دغو خیراتونو ورکولو کې د ثواب فکر مه کوئ، خو امکان لري، چې له عذابه پرې خلاص شئ.

د هارون الرشید په وخت کې هوښیار بهلول ته د هارون له خوا یو اندازه پیسې د خیرات لپاره ورکړل شوې، چې پر غریبو، بیچاروو او مسکینانو باندې تقسیم کړي، کله چې ښار ته ولاړ، ګوري چې د هارون الرشید د ساتوونکیو او کارکوونکیو په لاسونو کې ډانګ دی او د غریبو او بیچاروو نه، چې پر سرک کار کوي، په زور او ظلم پیسې اخلي.

دغه حالت چې هوښیار بهلول ولید، بیرته د هارون دربار ته راغی او ورکړل شوې پیسې یې ورته بیرته ورکړې.

هارون الرشید وپوښتل: ولې دې پیسې د بیچاره او غریبو پر ځای بیرته ماته راکړې؟

بهلول وویل: ستا کارکوونکي او ساتونکي مې په ښار کې

ولیدل، چې په ډېرې بې رحمۍ یې د غریبو او بیچارو نه پیسې اخیستې، زه پوه شوم، چې اصلي او حقیقي غریب ته یې ! نه نور غریبان او بیچاره ګان، ستا خیراتونه د ریا په خاطر دي. ته او کارکوونکي دې، د ډېرو غریب نه بتر هستۍ او هغوی له تا سو بهتر دي.

په ځنګل کې مشر او بادشاه زمری دی، د دې پواسطه د ځنګل هرقسم حیوانات قتل کېږي او هغه خوري، د زمري پاتې شونې نور حیوانات خوري. زمری په اصل کې د نورو حیواناتو غوښې نه خوري، بلکې د یو ظالم مالداره په ډول خپله غوښه پخپله خوري.

زمری هم زمونږ د ټولنې د ځینو خلکو په ډول د کمزورو او ناتوانو حق خوري او خپل ځان مړوي. اصلي او حقیقي بیچاره زمونږ د ټولنې ځینې مالداره وګړي دي، نه غریبان او مسکینان.

همدردي

هر انسان باید نورو انسانانو ته د عزت په سترګو وګوري او د ټولو انسانانو درد ، غم او ستونزې په خپل ځان کې حس کړي.

یو شاعر وایي:

هـر انســان تــه د انســان پــه نظـر ګــوره
هـر سـړي تـه د خپـل ځـان پـه نظـر ګـوره

که چېرې د یو کس والدین مړه شوي وي او دی په ډېر کړاو کې وي، باید ددې کس غم د ولس ډېره برخه داسې احساس کړي، چې یوازې ددې نه بلکې زموږ او ستاسې والدین هم وفات کېدای شي.

هغه کسان چې درد یدلي زړونه لري، هغه ته د ملک ټول ولس د کورنۍ په څېر وي او ددوی پر درد دردېږي او پر خوشحالۍ یې خوشحالېږي او ددوی تر مېنځ داسې رابطه وي، لکه د والدینو چې د اولادونو سره د وینې تړاو وي.

یو ښه انسان باید د احساساتو او عواطفو ربښتینوالي ولري او په ټولنې کې د هر کس ستونزې په نا شعوري ډول احساس کړي.

موږ او تاسې باید د انسانانو نه سربېره پر حیواناتو هم ترحم وکړو ، ځکه هغوی بې خولې او بې ژبې دي. حیوانات هم د الله تعالی ثنا وایي، د ژوند کولو حق لري، دا چې پیدا کړي الله تعالی دي، نو د مرګ حق یې هم د الله تعالی سره دی.

یو شاعر وایي:

پتنـګ نـه دی پـه ډیـوه چې ستي نـه شي
بلبـل نـه دی چې پـه ګـل فریـادي نـه شي

زړه یې مه بوله تور کاڼی د صحرا دی
په لیدو د زخمي زړه چې زخمي نه شي

د همدردۍ دغه احساس الله تعالی هغه انسان ته ورکوي، چې زخمي زړه ولري او د دې د زخمي زړه څخه راوتلې خبرې د ډېرو خلکو زړونه تسخیر کړي.

علامه اقبال وايي: (زخمي زړه یو نعمت دی، داسې زړه هغه چاته د الله تعالی له خوا ورکول کېږي، چې روحاني صحت ولري.)

دا چې نن مو د ډېرو خلکو احساسات مړه دي او هېڅ ډول انساني کرامت ته ارزښت نه ورکوي، دلیل یې دادی، چې عقیدوي، اصلاحي او روحاني فکر یې نیمګړی دی. په نورې نړۍ کې له ټولو لوړ حقوق حیواناتو ته ورکړل شوي دي.

د اسلام ستر پیشوا حضرت محمد(ص) پر حیواناتو ډېر ترحم درلود. یوه ورځ نبي علیه السلام په سفر ولیده، چې چا مېږیو سوړه سېځلې وه، نبي علیه السلام پوښتنه وکړه، دا کار چا کړی دی؟یوه صحابي وویل، ای د الله تعالی رسوله ! دغه کار ما کړی دی، نو نبي علیه السلام ورته وفرمایل: چې له الله تعالی پرته بل هېڅوک په اور د سزا ورکولو حق نه لري، پام چې بیا داسې کار ونه کړې.

نبي علیه السلام دومره شفقت او نرمي درلوده، چې د اوداسه په وخت کې یې تږې پشو خوا ته راغله، نو نبي علیه السلام د خپل اوداسه لوښی ورکوږ کړ او هغه پشو ته یې اوبه ورکړې او بیا یې اودس وکړ.

یوه ورځ نبي علیه السلام پر داسې یوه سړي ورغی، چې د وزې د حلالولو لپاره یې خپله چاړه تېره کوله او وزې ورته کتل، نبي علیه السلام غوسه شو او ویې فرمایل: په تاسې کې، چې هر څوک خپل څاروی حلالوي، نو د څاروي تر څملولو مخکې دې خپله چاړه ښه

تېره کړي.

نبي علیه السلام یوه ورځ پر لاره تېرېده، یو سړی یې ولیده، چې پر خپل اوښ سپور په خبرو بوخت دی، نبي علیه السلام دغه سړی له دې کاره وژغوره، چې له اړتیا پرته پرسورلۍ د بر مه کېنئ، یعنې کله چې خپل هدف ته ورسېږئ، نو بیا له سورلۍ ښکته شئ، هسې بې ضرورته پرې مه کېنئ او همدا شان نبي علیه السلام د څارویو له داغلو منع کړې ده.

نبي علیه السلام پر حیواناتو دومره زهیر وه، انسانان خو پرېږده.

نننۍ د بر انسانان مو یوازې د خپل ځان او کورنۍ په اړه فکر کوي، داسې خلک کم لرو، چې د ټولو عوامو په فکر کې وي.

داسې کسان چې د ملي مفکورې او نظریې خاوندان دي او د ټول ملک لپاره فکر کوي، د دوی ربښتیني احساسات د ستایلو وړ دي او ولس هم باید په داسې اشخاصو ویاړ وکړي.

ښکلا

ښکلا کـه د نـړۍ هـر چېرتـه وي ښـکلا ده، ښـکلا جـامع، مـانع، کوټلې، منلې او ټولنمنلې پېژندنه نه لري.

دا چې د انسانانو خارجي او داخلي جوړښتونه سره تـو پیر لـري، نو له همدې امله د یو شخص داخلي جوړښت (احساسات، عواطف، تخیلات او داسې نور) د ښکلا د ارزښت په ټاکلو کې سره توپېرلري.

په افریقې، روسیې، افغانستان او داسې نورو .... ملکونو کې د ښکلا معیارونه سره توپېر لري.

دا چې د یوې ټولنې کلتورونه، ارزښتونه او نور سره توپېر لري، د ښکلا ټاکلو معیارونه هم فرق کوي.

په هر انسان کې باید د صورت او سیرت ښکلا موجود وي، خو د صورت نه سیرت ډېر مهم دی او هر انسان باید لـه صورته سیرت تـه ډېر ارزښت ورکړي.

سید ګل پاچا الفت وایي:

رنـګ شـکل تـه مـه ګـوره معنـا نیسـه نظـر کـې
ظــاهر کـــې لکـــه غنـــی ښـــکاریږي غنـــدلان

الفت صاحب هم له صورته سیرت تـه ډېـر ارزښـت ورکـړی دی او تاکید کوي، چې د انسان شکل تـه مـه ګورئ، بلکـې معنـا تـه یـې پـام وکړئ.

یو عالم وایي: (ظاهر بین انسان په سپین پوستکي مینېږي، چې دا سطحي مینه ده او پوستکی ډېر ژر توریدلای شي.)، د عالم هدف ښکاره دی او استا د الفت نظر یه تاییدوي.

هر کال په نړۍ کې د نبي علیه السلام پر نامه د سیرت النبي سیالي جوړیږي او د دې پر خوی، عاداتو او اخلاقو پکې مفصل بحث کېږي، سره له دې چې نبي علیه السلام ته الله تعالی د ټولې نړۍ د خلکو نه پوره ښکلا ورکړې وه، خو بیا هم د دې پر نامه د صورت النبي کومه سیالي تر اوس نه ده جوړه شوې.

نبي علیه السلام تر ټولې نړۍ ښکلی و، سپین مخ او ځلیدونکې څېره یې درلوده، برابر قد، رنګ مبارک یې نه ډېر سپین او نه ډېر غنم رنګی و، د سر ویښتان مبارک یې نه ډېر نېغ او نه ډېر ول ول وو، مخامخ غاښونه مبارک یې سره بېل بېل وو، چې د خبرو پر وخت به یې د بریښنا په ډول رڼا کوله، سترګې مبارکې یې تورې او باڼه یې اوږده وو، سترګې یې پر رنجو تورې ښکاره کېدې، خو په حقیقت کې یې رانجه نه وکړي، د سترګو په سپینو کې یې سرې کرښې وې، رسول الله (ص) به په تیاره شپه کې هم دا سې لیدل کول، لکه په رڼا کې، وروځې مبارکې یې سره بېلې وې، مخ مبارک یې غوښن و، پوزه مبارکه یې نرۍ لوړه وه، سر مبارک یې هم برابر لږ غټ و، ږیره مبارکه یې دومره ګڼه وه، چې سینه یې پرې ډکېده (پټېده)، غاړه مبارکه یې تر ټولو خلکو ښایسته وه، بدن مبارک یې نه ډېر ډنګر او نه ډېر غټ و، برابر وجود یې درلود، له ټټره تر نامه پورې یې د ویښتانو یوه کرښه وه، په نور بدن یې ډېر ویښتان نه وو، د اوږو مېنځ او سینه یې پراخه وه، سینه او ګېډه مبارک یې سره برابر (اوار) وو، د بدن بندونه مبارک یې غټ او مضبوط وو، د لاسونو تلي (ورغوي) مبارک یې غوښن وو، لاسونه یې تر وا ورو یخ او تر

مشکو زیات خوږبویه وو ، نبي علیه السلام به چې له چا سره ستړي مه شي وکړه، د هغه شخص له لاسونو به تر ډېره وخته پورې خوږبوی ته او که د کوم ماشوم پر سر به یې لاس کېښود ، هغه به د ماشومانو په منځ کې پېژندل کېده ، ځکه چې د هغه ماشوم له سر څخه به خوږبوی راته، پوندې مبارکې یې پستې وې او له مسکا نه لوړه خندا به یې نه کوله.

د نبي علیه السلام له دومره ښکلا سره سره ، بیا هم د دې پر سیرت ډېر اثار لیکل شوي دي.رسول الله (ص) ډېر کفار د خپلو اخلاقو پواسطه مسلمان کړي دي.

ډېر شیان دي، چې ډېر ژر زړونه فتح کوي او ځوانان تر خپل تاثیر لاندې راوړي، په ځوانۍ کې جذبات او احساسات پر هر انسان غالبه وي او ډېر وخت د ژوند لپاره ښه تصمیم نه شي نیولی.

دوی په داسې ښکلا زړونه بایلي، چې له عاداتو یې خبر نه وي. که یو بت هر څومره ښکلی وي، انسان کیدای نه شي، ځکه چې د انسانانو له صورته سیرت ته ډېر ارزښت ورکول کېږي.

ځینې ځوانان مو پر بتانو زړونه بایلي او د عاقبت فکر یې نه کوي. که چېرې یوه هندوانه ډېره غټه وي، خو منځ یې خام وي، د داسې هندوانې اخیستل بې ګټې وي،خوند یې بې خونده وي او رنګ یې بې رنګه وي.

له ډېرو غټو او لوړو بې میوه دارو ونو نه، وړې میوه دارې ونې بهتره دي.

زموږ لپاره د ونو میوې مهمې دي، نه قد او لوړوالی، سره له دې، چې د غټو ونو نه د لرګیو او یانوره استفاده کولای شو ، خو د یوې ونې د میوو نه چې څه ډول استفاده کېږي، هغه له هر څه بهتره ده.

که یو غر په نظر کې ونیسود هغه لوړوالی او نور ظاهري ښکلا

يې د صورت ښايست دی، خو په همدې غره کې قيمتي کانې يې داخلي ښکلا ده. يا د يو بحر لويوالی او د اوبو شفافوالی يې د صورت ښکلا ده او په همدې بحر کې د طبيعي زيرمو موجويت يې داخلي ښکلا ده.

د غرونو او بحرونو په داخلي ښکلا او صورت کې هم ډېر توپير ليدل کېږي.

ډېرې غټې غټې سترګې مې وليدې، چې د خپل يار نه پرته د نورو خلکو د کتلو لپاره ليوالې وې، په مقابل کې مې ډېرې با حيا سترګې وليدې، چې يوازې د يو يار ديدن لپاره پيدا شوې دي، چې د غه سترګې د هغو غټو سترګو نه ډېرې بهتره دي، چې د خلکو زړونه ښکار کوي.

که موږ د يو انسان د بدن د هرې اعضاوې د ښکلا په اړه فکر وکړو، د انسان د بدن اعضاوې د روا کارونو لپاره پيدا شوې دي، خو دوی پرې ناروا کارونه کوي.

داسې بداخلاقه ښايسته ښځې پيدا کېږي، چې د مينې کولو نه بلکې د نفرت کولو لياقت هم نه لري.

د نبي عليه السلام د وينا مفهوم دی، چې ښځې د څلورو مهمو خصوصياتو او ځانګړنو په نظر کې نيولو سره په نکاح کړئ، خو له دې څلورو خصوصياتو نه دين داره ښځه بهتره ده.کومه ښځه چې دين داره وي، د هغه سره به خامخا د سيرت ښکلا ملګرې وي.

هو ! د هر انسان لپاره د صورت د ښکلا نه د سيرت ښکلا مهمه ده، په حقيقت کې د هر شي ښکلا په سيرت کې ده، نه په صورت کې.

يو عالم وايي:

خپلوي د سيرت ښه ده خپلوي نه د صورت
ځېره کې خو پردي هم ښکاري کله يو شان

ښه او بد

ډېر دي، چې ښه ته بد او بدو ته ښه وايي، ښه غندي او بد ستايي او د دې دواړو تر منځ توپير نه شي کولای.

هغه څوک چې د دې دواړو تر منځ فرق نه کوي، هغه عوام دي، چې د پوهې کچه يې ټيټه ده او په دې نه پوهېږي، چې د ښو خلکو په مقابل کې داسې ودريدل ټولنه له پرمختګ او ترقۍ څخه بې برخې کوي او د داسې خلکو تعداد ورځ تر بلې کمېږي او د بدو ستاينه، دې ته موقع برابروي، چې په بدو کارونو کې ډېر خلک يو له بل سره رقابت وکړي.

په ټولې نړۍ کې ښه خلک او بد خلک شته، ښه خلک د خلکو په زړونو کې پاتې کېږي او بد خلک ډېر ژر له خلکو هېرېږي.

نن مو د ټولنې ځينې مشران، مالداران او په لوړو چوکيو کارکوونکي ډېر بد خلک دي، خو بيا هم د ولس لخوا انتخاب او د دوی په زړونو کې ځای لري، لاسونه يې ښکل کوي او هر چېرې په ښه نامه يادوي، چې اصلي لامل يې د ټولنې د ځينو وګړونه پوهيدل دي او په همدې ډول خلکو د شمېر ډېروالی دی.

په کومې ټولنې کې، چې پوهه او علم کم وي، هلته بيا پورته معيارونه ټاکل کېږي او داسې نورو مسايلو ته پاملرنه کېږي، چې نورې نړۍ کې هېڅ حيثيت او قيمت نه لري.

په کومو خلکو او ټولنو کې چې د بيسواده او بدو خلکو عزت ډېر وي، هلته په همدې ډول خلک زيات وي او په کومو ټولنو او خلکو کې چې د باسواده او ښو خلکو قدر ډېر وي، هلته بيا په همدې

ډول خلک ډېر وي.

دلته چې چا ډېر ظلم او زیاتی کړی دی، د هغوی ډېر عزت کېږي، همدا ظالمان دي، چې د مظلومانو اه او فغان اسمان ته وختـه.

په نورې نړۍ کې د هغو خلکو یادونه کېږي، چې ټول عمر یې عوامو ته خدمتونه کړي وي او د زړه درد او همدردي یې له غریبو او بیچاروو سره درلوده.

د یوناني ژبې افلاطون، سقراط، ارسطو، بقراط، د روسیي ژبې تولستوی، د فرانسوي ژبې وکتورهوګو، د هندي ژبې ټاګور، د اردو ژبې علامه اقبال او د فارسي ژبې فردوسي، مولانا جلال الدین بلخي او د داسې نورو پېژندل شوو شخصیتونو په نامه ډېر ځایونه جوړ شوي دي او د دوی د عزت لپاره یې ډېرې ښې مقبرې جوړې کړې دي، خو دلته برعکس ځینې هغه کسان ستایل کېږي، چې د نفرت لیاقت هم نه لري.

مینه

ژوند د مینې او محبت لپاره دی او په نفرت کې تېرول یې د انسانانو لپاره نه ښایي.

یو شاعر وایي:

دا ژوند خو دا سې لږ د محبت لپاره هم دی
حیران یم چې نفرت ته وزګار یږي خلک څنګه

رښتیا که د یو سل کلن کس نه پوښتنه وکړو، چې د ژوند خوشحالي او خفګانونه دې یادیږي؟ هغه به وو ایي، په ټول ژوند پوه نه شوم، دا سې احساس کوم، چې دوه ورځې راباندې تېرې شوې دي. نو ژوند د نفرتونو نه پر خوشحالۍ یې تېرول اړین دي.

همدا حقیقي او مجازي مینه ده، چې انسانان په دنیا کې ژوند کوي او هر ډول سختې تېروي.

مینه ده، چې ډېر پردي خپلوي او ډېر خپل خلک چې یو د بل سره مینه نه لري پردي کوي.

ځینې والدین د خپلو ځینو اولادونو سره مینه نه کوي او د دوې تر مېنځ د مینې هغه تار چې له زړونو څخه زړونو ته لار لري شلیدلی وي او د پردیو په ډول ژوند کوي، خو په مقابل کې ځینې خلک شته، چې د پردیو سره دا سې مینه کوي، چې د وخت په تېریدلو یې مقام د مور او پلار مینې او مرهمت ته رسیږي.

مینه ده، چې انسان خو پرېږده، حیوان هم خپل تابع ګرځوي. یو ښکاري مرغه، چې د ځینو ظالمو انسانانو لخوا یې سترګې تړل شوي وي او د یو بندیوان په ډول ژوند کوي، خو بیا هم د خپل

خاوند تابع داري کوي او د دې په خدمت کې وي او هر وخت ورته نور مرغان ښکار کوي، چې اصلي لامل يې د انسانانو مينه او محبت دی.

يو سپی که هر څومره ووهل شي او له کوره وشړل شي، خو بيا هم له کوره نه ځي او هغه الفت او مينه چې د يو انسان لخوا ورسره شوې، نه يې هېروي.

دا سې ډېر مثالونه د حيواناتو لرو، چې د انسان مينه يې دې ته اړ کوي، چې بيرته د انسان سره مينه وکړي.

مينه او محبت ته انسانان ډېر ضرورت لري، خاصتا هغه غريب او بيچارګان چې ټول عمر يې په سختۍ کې ژوند تېر کړی دی او مينې ته اړتيا لري، بايد د دوی اوښکې پاکې کړو او په مينه ورسره وخت تېر کړو.

انسان دوستي (هيومانيزم) په نورې نړۍ کې ډېر ارزښت لري. د مينې حقيقي احساسات او عواطف د هر چا په زړه کې نه وي. داسې انسانان چې د مينې ډک زړونه ولري، په هرې ټولنې کې کم پيدا کېږي.

موږ د ګل پاچا الفت په شان انسانانو ته ضرورت لرو، چې د ملک ټولو بيچاروو او غريبو خلکو سره يې همدردي درلوده او د زړه مينه يې له خپلې ټولنې او ولس سره وه.

نن مو د ټولنې ډېره برخه د ځينو هغو ژوند يو او مړو خلکو احترام کوي او د مينې لايق يې بولي، چې د نفرت لياقت هم نه لري.

ولس بايد د ټولنې حقيقي خدمتګاران پيدا او مينه ورسره وکړي، د مينې حقدار هغه څوک دي، چې د ټولنې د خلکو سره رښتينې مينه لري.

که چېرې يو جنګي چرګ (کولنګي) ته د دې لپاره ښه غذا

ورکړو او مینه ورسره وکړو، چې په جنګ یې واچوو او یا له حلالې وروسته یې له بڼکو بالښتونه او دوشکې جوړې کړو، چې په حقیقت کې دا مینه د مقصد او هدف لپاره ده.

ډېر داسې بې علمه او بې لیاقته د لوړ مقام خاوندان مې ولیدل، چې د ولس سره د جنګي چرګ معامله کوي، هېڅ ډول مینه ورسره نه لري، بلکې د منفي ملتپالنې (negative nationalism) مفکوره لري.

د عوامو پواسطه ځان لوړ مقام ته رسوي او بېرته د ولس وینې زبیخي، خو دوی پرې نه پوهېږي.

دا چې ولې مو د ولس ډېره برخه نه پوهېږي؟ دا ځکه چې پوهه او علم نه لري. عوام باید د مینې او محبت مستحقین وپېژني او له هغه چا سره د زړه له کومې او د احساس له تله مینه وکړي، چې اصلي حقدار یې وي.

سرعت

په دنیا کې د نوي ساینس پرمختګ، معلومات او اختراعات په دې دلالت کوي، چې دوی د علم او پوهې پر ګاڼه سمبال دي.

د دوی د پرمختګ سرعت ډېر تیز دی، دوی په طیاره کې ناست دي، ډېر لوړ پرواز نه کوي، له ځانه ښکته، هر څه ورته ښه ښکاري او کوشش کوي، چې له ځانه پورته هم نوي معلومات تر لاسه کړي.

ځینې وګړي په ریل ګاډي کې ناست دي او د لاسته راوړنو په حال کې دي. خو ځینې ملکونه بیا د غرونو په شان میخ شوي ځای پر ځای ولاړ دي، نه پرمختګ کوي او نه مخ ښکته راځي.خو داسې ملکونه هم شته، چې د سیند د اوبو مخ ښکته روان دي، دوی د پیشرفت په فکر کې نه دي، یوازې خپلې ورځې تېروي، په داسې ملکونو کې د پوهې او علم کچه ټیټه وي.

حقيقي ګوڼ

انسانان اشرف المخلوقات او د سالم عقل او فکر درلودونکې دي.

د انسانانو دوه ګوني جوړښتونه سره توپير لري له همدې امله يې فکرونه، پوهه او ذکات درجه هم يوله بله فرق کوي.

داسې وګړي شته، چې عقل لري، کاڼه نه دي، هر څه اوري، خو بيا هم له کڼو بدتر دي، چې اصلي او حقيقي کاڼه همدوی ته ويلای شو.

يو انسان که له موره کوڼ پيدا شي، دا يو حقيقت دی، چې څه به نه اوري، خو بيا هم دا کوښښ کوي، چې د سترګو په واسطه د خلکو د خولې له حرکاتو د هغې پر خبرو پوه شي او که داسې نه وي، په اشارو خو خپل کار کولای شي.

داسې انسانان شته، چې سالم پيدا شوي او کاڼه نه دي، هر څه اوري، خو په ښو کارونو عمل نه کوي، دې ته بايد سالم او جوړ کاڼه وو ايو، دوی څو مرتبې له هغو کڼو بدتر دي، چې له موره کاڼه پيدا شوي دي. ای کاش چې دوی هم کاڼه پيدا شوی وای، نو موږ به بيا د دې ارمان نه کاوه، چې دوی مو خبره نه اوري.

يو شاعر وايي: (ړانده پوهېږي چې لمر شته دی، خو لمر نه شي ليدلای، سهار چې له خوبه پاڅېږي، د سهار رڼا نه شي ليدلای. ګونګ شونډې وينې چې خوزېږي، خو خبرې نه اوري، کوڼ ته چې يوه خبره وکړو، هغه بل څه اوري.دا له موره پيدا شوی ړوند، ګونګ او کوڼ څو مرتبې له هغې ړوند، ګونګ او کوڼ بهتر دی، چې له موره جوړ پيدا خو عمل يې له هغو بد تر دی.)

دوی د خپل ملک سره مينه نه لري او نه يې له خلکو سره لري، دا ملک چې زموږ او ستاسې کور دی، خاپوړې مو پکې کړې،

اکسیجن مو پکې تنفس کړی، له همدې خاورې تغزیه شوي یو، خو بیا هم ورسره خیانت کوو، وفاداره ورته نه یو.

که یو باز په نظر کې ونیسو، خاوند یې په لاس ګرځوي، ډوډۍ ورته ورکوي، مینه ورسره کوي، سره له دې چې سترګې یې تړلي او بندي دی، خو بیا هم د خپل مالک هره خبره مني او د هغې خدمت کوي، د خپل مالک سره بیوفایي نه کوي، کولای شي چې وتښتي، خو د هغه احسان نه شي هېرولی. وګورئ! په حیواناتو کې هم وفا شته.

ته په خپلو خوشحالیو مست یې او د بیچاره ولس چغې او فریادونه په اسمان کې وریځې جوړې کړې، د دوی فریادونه نه اورئ، له الله تعالی نه وو بېرېږه، قیامت ورځ موهیره کړې ده.

ډېر انسانان مې ولیدل کاڼه نه دي، خو بیا هم خبرې نه اوري. سترګې لري، خو حیا پکې نشته. وجدان لري، خو بیا هم پر وجدان پښنه ږدي. لاسونه لري، د خیر پر ځای پرې د شر کارونه کوي. زړه لري، ترحم او زړه سوی یې نشته. عقل لري، خو د بیعقلو او لیونیو نه خراب کارونه کوي. پښې لري، جومات ته پرې نه، میخانې ته پرې ځي. ژبه لري، د دې پر ځای چې ښې خبرې وکړي، بدې خبرې کوي. لویه ګیډه لري، د حلالو پر ځای یې پر حرامو ډکوي. ځلور ښځې لري، بیا هم هره شپه فحاشي پسې ځي. په لوړ مقام کار کوي، د دې پر ځای چې خدمتونه وکړي، خیانتونه کوي.

ولس باید د ټولنې خدمتګاران او خیانتکاران وپېژني او د دوی حقیقت ښکاره کړي، خدمتګاران وستایي او خیانتکاران وغندي.

د تقدیر فلسفه

ټول مسلمانان په (ولقدر خیره وشره) باندې ایمان لري.

الله تعالی چې د انسان لپاره څه لیکلې وي، هغه به کېږي او د الله تعالی په ارادې چې کوم څه کېږي، په هغه کې د انسان خیر وي.

د الله تعالی د تقدیر ارادې ته غاړه ایښودل په موږ فرض دي. ځینې خلک د تقدیر په اړه ګډې وډې خبرې کوي، یو تعداد وایي: ځان موټر لاندې اچوم او مړ کېږم ایا دا په تقدیر کې لیکلې وو؟

یو شاعر وایي:

په تدبیر که دې د بام سوری بند نه کړ
دا تقدیر دی چې هغه کوټه به ښاخي

د هر کار لپاره تدبیر مهم دی، خو تدبیر هم په تقدیر کې لیکل شوی وي، دا چې الله تعالی په خپلې ارادې د خپلې خوښې انسان ته خوشحالي او خفګان ورکوي، موږ باید د سر په سترګو هغه ومنو.

ځینې وخت یو انسان د یو کار په کولو کې د ځان لپاره خیرویني، خو په هغه کار کې یې شر وي یا یو کس په یو کار کې له ځان

لپاره شر ويني، په هغې کې يې خير وي. الله تعالی چې د انسان سره کومه کړنه کوي، دا له هغې سره يو لوی احسان دی.

يوه زړه ښځه يوه ورځ له زينو ولوېده او لاس يې مات شو، په دې وخت کې يې وويل: شکر الحمد الله، خوا کې يې يو شمېر خلک ولاړ وو، دې ته يې وويل، ولويدې او لاس دې مات شو او بيا هم شکر وباسې، دې وويل: زما د لاس ماتيدل د الله تعالی خوښه وه او د هغې په ارادې خوشحاله يم.

انسان بايد پر تقدير باندې هروخت، هرحال او هر ځای کې شکر گزاره او خوشحاله وي.

ظاهر او باطن

سترګې خلاصې کړئ او د زړه په سترګو دې نړۍ ته وګورئ، ډېرو حقايقو او پټو رازونو نه به خبر شئ، د اسې څه به وګورئ، چې نور يې د ليدلو سره سره نه ويني.

د ژورو فکرونو خاوندان کولای شي هغه څه ووينې چې عادي خلک يې نه شي ليدلای، سره له دې چې ټول وګړي سترګې لري او د ټولو سترګې ديد هم لري، خو د فکر او نظر خاوندان د زړه او عقل په سترګو کتل کوي.

دا د سپينو جامو خاوند چې په شان او شوکت ګرځي او د وزن د زياتوالي له کبله پر لاره نه شي تلای، کله يو ډاکټر او کله بل ډاکټر ته د وينې فشار له کبله روان وي. دا هغه رياکار پير دی، چې هر وخت يې د غريبو حق خوړلی او د مسکينانو وينې يې زبيخلې دي.

دی د ښکاري باز په ډول نور واړه او کمزوري مرغان خوري. يوه ورځ مې په هوا کې د بازانو يو ټولی وليد، چې د وزن د ډېروالي له امله يې نه شو کولای، چې لوړ پرواز ونه وکړي، ددوې د غټوالي لامل هم د نورو کمزورو مرغانو غوښې خوړل وو، د کومو مرغانو غوښې چې دوی خوړلې وې، د هغوی د اولادونو چغهار مې اوس هم په غوږو کې انګازې کوي، په يوې ټولنې کې د افراط او تفريط عوامل هم د اسې بې عدالتي منځ ته راوړي.

تاسې هغه سترګې پيدا کړئ، چې ظاهر نه بلکې باطن ووينې، د ډېرو شيانو ظاهر او باطن سره توپير لري.

که چېرې نړۍ دې ليدلوری ولرو، نه شو کولای چې د دنيا له پټو حقايقو خبر شو، ظاهربين مه او سيږئ، کوښښ وکړئ، چې د هر شي باطن ووينی.

حرکت

د یو پوه انسان د حرکت مسیر باید معلوم وي، د ځینو وګړو د حرکت مسیر مثبت او د ځینو بیا منفي خواوې لري.

دواړه ډلې فکر لري، ځینې د مثبت فکر او ځینې بیا د منفي فکر درلودونکې دي.

په ژوند کې باید حرکت موجود وي او د همدې حرکت نتیجه ده، چې انسانان کار کوي او خپلې اړتیاوې پوره کوي.

که په ژوند کې د کار او زحمت هلې ځلې نه وي او انسان ځای پر ځای ناست وي، د دې انسان او د غره څه فرق دی.

غرونه ځای پر ځای میخ شوي او حرکت نه کوي، د دوی نه د پیشرفت طمع نه شو کولای.

د ځینو انسانانو د حرکت مسیر منفي خوا لري، چې له داسې خلکو نه بیا هغه غرونه بهتره دي، چې نه انسانانو ته ګټه رسوي او نه تاوان، خو بیا هم د ځینو ځنګلونو پیدا کیدل یا د اب وهوا په تغیر او تبدیل کې د غرونو ونډه د خلکو لپاره مهمه ده.

که د غره نه تېرې وکولو، دا تېره په حرکت کې ده یا که په خوب کې یو انسان په یو بل اړخ اوړي دا هم حرکت دی یا د شمال په الوتلو د ونو څانګونه او پاڼې په خوریدو شي او حرکت کوي، خو د داسې حرکتونو مسیر نامعلوم او بې ګټې دی، چې دې ډول حرکت ته بیا حرکت نه شو ویلای.

په نورې نړۍ کې د هر چا د کار وخت معلوم وي او د خپلې هرې لحظې نه استفاده کوي، خو دلته د خوب وخت معلوم دی او د کار

وخت نا معلوم دی.

د هر شي ځای پر ځای ودریدو کې زیان او تاوان وي، که یو موټر ځای پر ځای ولاړ او حرکت ونه کړي، ورځ تر بلې خرابېږي او که همدا موټر حرکت او کار وکړي، موټر، خاوند او عوامو ته یې ګټه رسېږي.

سید جمال الدین افغان ویلي وو: په هغې ټولنې کې چې ښځینه او نارینه اوږه په اوږه کار ونه کړي، هغه ولس پرمختګ نه شي کولای.

رښتیا چې نن مو دنه پرمختګ له عواملو څخه د ټولنې بېسوادي، بې کاري او د ښځینه وو ناپوهي هم ده.کار وکړئ، چې د ښه ژوند څښتنان شئ.

افراط

د نړۍ د پرختګ لامل علم او پوهه ده او هېڅوک د ښوونې له ارزښته انکار نه شي کولای.

د ډېرو انسانانو د پوهې درانده پیتې په سر دي او د ځینو ککرې خالي او خپل وخت بې ځایه تېروي.

ډېر پوه د وطن په غم او درد مین عالمان مې ولیدل، چې ورځ تر بلې یې د غمونو پیتې درندېږي او د زړه په غم اخته کېږي، د دوی د درد یوازینی سبب د دوی ډېره پوهه ده.

دوی په ټولنې کې هغه څه کتلای او لیدلای شي، چې نور یې د لیدلو توان نه لري.

د ژوند په ډېرو چارو کې افراط او تفریط بې عدالتي مېنځ ته راوړي. ایا په علم او پوهې کې افراط وي؟

په یوې ټولنې کې چې علم او پوهه څومره زیاته وي، د انسانانو او ټولنې لپاره د نیکبختۍ سبب ګرځي، خو د علم سره عمل ضروري دی.

ټول پوه کسان د عوامو په درد نه دردېږي او د دوی د ستونزو احساس نه شي کولای، د ولس دا درد هغه خلک احساسولای شي، چې زخمي زړه لري او دا زخمي زړه الله تعالی هغه چا ته ورکوي، چې روحاني قوت لري.

د هغه قدماوو خبره چې ویل به یې: (په زیاته پوهه کې زیات غمونه وي.)، خو دغه د زیاتې پوهې غم په هغو ټولنو کې زیات وي، چېرته چې بې عدالتي او مساوات نه وي او د پوهې کچه ټیټه وي.

ربښتیا چې ځینې وخت ډېره پوهه داسې ستونزې پیدا کوي،

خو په دې شرط چې د احساساتو او جذباتو صدق او رښتينولي ورسره موجوده وي.

د الفت صاحب په وينا وو کې مې دغه حقيقي احساسات وليدل، چې په ډېرو کمو خلکو کې پيدا کېږي.

خو کله کله همدغه ډېره پوهه او علم له انسانه شيطان جوړوي، چې د دغې خبرې فلسفه د شيطان له ژونده ښه ښکاره ده.

زيات بارانونه کله کله سيلونه له ځانه سره راوړي او هر شي ته تاوانونه رسوي، خو په خپل وخت برابر بارانونه بيا هر شي ته ګټه رسوي.

ډېر تيز بادونه د تاوان سبب ګرځي او ډېر تيز لمر هم ستونزې پيدا کوي، خو که لمر او باد نه وي هم نه کېږي. ای خلکو ! علم او پوهه تر لاسه کړئ او عمل پرې وکړئ.

تحول

په نړۍ کې هر څه په تغیر کې دي. انسانان، حیوانات، نباتات او نور .... مې په یوه حال ونه لیدل او د هر شي په تغیر او تبدیل کې د الله تعالی لوی حکمت پروت دی.

یو ماشوم له موره پیدا ، لوی، سپینږیری او بلاخره مړ شي. دغه حالت د دنیا په ټولو انسانانو راځي او هېڅوک له دې حقیقته سترګې نه شي پټولی.

یو کوچني ته دا دنیا ډېره لویه ښکاري، خو چې کله لوی شي، دا دنیا ورته کوچنۍ ښکاري. د کوچني ماشوم ذهن، عقل او فکر وړوکی وي، نو ځکه ورته هر څه لوی ښکاري، همدا ماشوم چې د پوهې، عقل او ذکاوت څښتن شي، له نړۍ خبر او د فکر کولو توان پیدا کوي، نو ځکه ورته دا دنیا وړه ښکاري.

په فکر، عقل او ذکاوت کې هم تحول راځي، خو نه د ټولو انسانانو ! ډېر انسانان مې ولیدل، چې د زیات عمر څښتنان دي، خو فکر او عقل یې لاهم هماغسې کوچنی دی.

د نړۍ ډېر اسلامي او ټول غیر اسلامي ملکونه د پرمختګ په حال کې دي، چې لامل یې د علم او پوهې د کچې لوړوالی دی.

دلته ترقي او پیشرفت نه شته، د ولس ډېره برخه مو په خوب ویده دي. ډېر سپین ږیري، ځوانان او نور .... مو لا هماغسې کوچني دي.

د علم او پوهې په واسطه له کوچنیانو مشران جوړیدای شي، نه د عمر په تېریدو، دا عمر خو په حیواناتو، نباتاتو او جماداتو هم

تېرېږي، خو په انسان د وخت او زمان تېرېدل باید له هرشي سره توپېر ولري.

ونې وکرل شي، لويې شي او د وخت په تېرېدلو يې د ثمر وخت راورسېږي، لکه څنګه چې د انسان ښکلا په علم او تقوا کې ده، دغه شان د ونې ښکلا يې ميوه ده.

لمر د ورځې پيدا او د شپې پناه شي، سپوږمۍ د شپې پيدا او د ورځې ورکه شي.

وګورئ د دنيا هر څه په تحول کې دي او د دغې تحولاتو برکت دی، چې دنيا د ژوند لپاره برابره ده، که په ژوند کې تغيرات او تحولات نه وي، هغه ژوند بې معنا دی او دغه تحولات د علم او پوهې پر بنسټ راتلای شي، دغه تغيرات او تحولات بايد راوړل شي، د بل چا له خوا نه راوړل کېږي.

ځنګل

یوه شپه خوب وینم، چې په یوه خطرناکه ځنګل کې یم، چې له ډېرو ونو له لاسه ورځ پکې شپه ښکاریده.

د ډېرې ویرې احساس مې وکړ او زړه مې نا قراره وه، چې سترګې مې په یوې بې حالې هوسۍ ولګیدې، د ځان کندن حال یې و، اړخ په اړخ اوخته، ښکلې اوږده غاړه، غټې غټې سترګې او غټې غټې اوښکې یې له سترګو را روانې وې، شفاف پوستکی او رنګ یې درلود.

د هوسۍ د غمرازۍ لپاره د ځنګل نور حیوانات هم را ټول شوي وه، د هوسۍ بچی هم په دوی کې وه اود غمونو او کړاوونو امبارونه یې پر سر بار و او داسې ګړیده، چې زه هم ورته په ژړا شوم، ټولو نورو حیواناتو ورته تسلي ورکوله، خو د دې مور ناحقه مړه شوې وه او د هیچا یې نه منله او همدا یې ویل: دا زما مهربانه مور وه، پلار او ورونه مې هم د دې قاتل پواسطه له منځه ولاړل اویوه ورځ زه او تاسو ټول د دې له لاسه له منځه ځو. راځۍ چې اتفاق او اتحاد وکړو او د دې ظالم پر وړاندې ودریږو.

د مړې هوسۍ د بچې خبرې چې مې واوریدې ، په دې فکر کې شوم، چې په حقیقت باید ځان پوه کړم. ولاړم یو ځای ته چې ټول حیوانات را ټول دي.

د هوسۍ د بچي نه مې پوښتنه وکړه: چا مور دې په داسې بې رحمۍ وژلې ده؟

ـ زما مور زموږ د ټولو مشر(زمري) په داسې بد حال کړې ده.

ـ ولې مو خپل مشر زمری ټاکلی دی؟ ایا علم او پوهه له تاسو ډېره لري؟

ـ دا ځنګل دی، دلته پوهه او علم هیڅ ارزښت نه لري، دلته چې

له چا سره زور او قوت وي ، هغه مشري کوي.

ـ زمری تاسو په خپله مشر کړی دی او که په زوره مشري کوي.

ـ د ځنګل د ډېرو حیواناتو له خوا مشر ټاکل شوی دی.

ـ ولې بل زړه سوانده او خدمتګاره خپل مشر نه ټاکی، چې داسې ظالم او ناپوهه مو خپل مشر خوښ کړی دی.

ـ ټول بې اتفاقه یو ، نژاد پرستي، قوم پرستي، سمت پرستي کوي او د خپل وجدان سره فیصله نه کوي.

ـ تاسو خو پخپله ګرم هستی، خپله پخه پخپله په تبر وهی او بیا ورته ژاړی، تا خپله مور خپله وژلې ده، ژړا او فریاد مه کوه.

ـ زه ملامته نه یم، اوریدلې دې نه دي، په یو ګل نه پسرلی کېږي، ما او زما همفکرانو زمری نه غوښته، چې زموږ مشري وکړي. موږ هر کال د مشر د ټاکلو لپاره سره را غونډېږو او مشر ټاکو، نو د ډېرو ملګرو لخوا زمری هر کال زموږ مشر ټاکل کېږي. خو دا ځنګل دی، د مشرۍ لپاره معیارونه د نورو سیمو په پرتله توپیر کوي.

ـ ستاسو به ترکومه دا حال وي.

ـ تر څو چې پوهه او علم زیات شي او د ښه او بد تحلیل وکولای شو. دلته د ځنګل قانون دی، باید دا قانون له منځه ولاړ شي او بل قانون مېنځ ته راشي.

له خوبه پاڅېدم او پخپل ځای کېناستم، ډېر خوله شوی وم او د هوسۍ خبرې مې په زړه وې او د خوب پر تعبیر مې پوه شوم.

ارمان

هر هغه څه چې لرئ، قدر یې وکړئ، ځکه چې په دنیا کې هر څه له منځه ځي او دا یو حقیقت دی.

مخکې له دې چې جدایي راشي، د وصال په اهمیت پوه شئ او هېڅکله داسې کار مه کوئ، چې په جدایې کې یې ارمان وکړئ.

دا چې نن ښکلې او تکړه ځوان یې خپل ځان او ټولنې ته هر ډول خدمتونه کولای شې، خو په دې پوه شه، چې ښکلا او ځواني دې دایم نه پاتې کېږي.

د انسان ژوند د کړنو له مخې شمېرل کېږي، نه د کلونو له مخې نو له همدې امله ژوند د هر انسان لپاره د دنیا او اخرت د لاسته راوړنو یو ښه بازار دی، په دې بازار کې هر ډول ښه او بد شیان پیدا کېږي.

د یوې ټولنې خدمتګار خلک په ژوندون وستایئ، د دوی یادونه وکړئ ځکه چې د دوی یادونه د دوی خپل حق دی. ځینې انسانان له مرګه وروسته ستایو او په ژوندون یې عزت نه کوو.

یو باغبان باید د ونو له میوو نه په خپل وخت استفاده وکړي، که خامې یې وشکوي، خوند به پکې نه وي او که چېرې پخې شي او د پوخوالي نه وروسته یې هم ونه شکوي، د طبیعي عواملو پر بنا به په ځمکه وغورځېږي او یا به یې چینجي وخوري، یعنې د میوو نه هم باید په خپل وخت ګټه واخیستل شي. د انسان ژوند څو پړاوونه لري، که چېرې د وخت په قدر پوه او په خپل وخت خپل کارونه وکړو، هېڅکله به ارمان ونه کړو.

ګټه او تاوان

صحت د الله تعالی لوی نعمت دی او په خپلې پېرزوینې او لورینې یې ډېرو کسانو ته ورکوي.

له صحته ښه او بده ګټه اخیستل کیدای شي، ښه ګټه ترې هغه کسان اخلي چې روحاني او باطني صحت لري او بده ګټه ترې هغه خلک اخلي چې ظاهري صحت لري.

ډېر خلک مې ولیدل چې ظاهرا صحت مند ورته ویلای شو، خو باطني او روحاني صحت به نه لري.

په نړۍ کې هر شی الله تعالی انسانانو ته پیدا کړي دي او په هرشي کې ډول ډول ویټامینونه دي، چې د انسانانو مختلفو اعضاوو ته ګټه رسوي.

ډاکټر صاحبان وایي، چې ګازرې د سترګو دید ته فایده لري، بادام مغز ته او داسې نور شیان هم شته چې د الله تعالی نعمتونه دي، چې انسانانو ته ګټه لري.

یو صحت مند انسان دی، چې ښه مغز او فکر لري، د ډاکټرۍ تر کچې یې زده کړې هم کړې دي، خو بیا هم له خپله فکره ښه استفاده نه کوي، دلیل یې دا دی چې روحاني او باطني صحت نه لري، د انسان باطن چې جوړ شي، ظاهري ښکلا هم پکې پیدا کېږي او په نړۍ کې د دې ټول کارونه مثبت وي.

ډېر داسې شیان شته چې د انسانانو سترګو ته ګټه رسوي، او د سالمو سترګو خاوند ته د سترګو صحت مند ویلای شو، که چېرې همدا انسان له خپلو سترګو ناوړه استفاده کوي، دلیل به یې دا وي چې دی هم روحاني او باطني صحت نه لري.

سره ددې چې د دې سترګې به ښکلې وي او ښه دید به کوي، خو زما په پوهه باطن یې خراب دی.

که چېرې د بدن له هرې اعضاوې نه ناوړه استفاده کوو، حقیقت دا دی چې باطن مو خراب دی.

که چېرې د یو انسان عقیده وي، اصلاحي او دیني ژوند جوړ شي، باطن یې هم جوړېږي. نن مو ډېر ظاهري صحت مند خلک باطني صحت مندي نه لري.

د یوې هندوانې ظاهري ښکلا یې بهرنی ساختمان دی او باطني ښکلا یې رنګ او خوند دی. چې ډېر خلک د هندوانې رنګ نه بلکې خوند ته ګوري. که له بیرونه یوه هندوانه هرڅومره ښکلې وي، خو داخل کې خرابه وي. دا د هغه انسان په ډول دی، چې ظاهر یې ښکلی او باطن یې بدرنګه دی.

په یوې ټولنې کې ډېر اصلاح شوي خلک هغه کسان وي، چې روحاني صحت لري.

که د یو انسان روح جوړ شو، نور بدن یې پخپله ښه کارونه کوي، همدا روح دی چې په ټول بدن مشري کولای شي او همدا روح دي چې له انسانه ولاړ شي، په تش کالبود بدلېږي.

پوهه

یو د خبرو کول دي او بل یې پوهېدل دي، چې د خبرو کولو نه یې پوهېدل ډېر مهم دي. لکه څرنګه چې د علم لپاره عمل مهم دی، دغه ډول د خبرو کولو لپاره یې پوهېدل مهم دی.

ډېر خلک دي ښې ښې خبرې کوي، خو پرې پوهېږي نه. له ډېرو مې اورېدلي دي چې وايي: د ظالم بادشاه په مخ کې حق ویل افضل جهاد دی، سړی به فکر وکړي چې اصلي د منصور لمسی همدا دی، چې کله د حق ویلو وخت راشي د یو مظلوم په مخ کې هم حقیقت نه وايي. دی په خولې ویلی شي، چې حق ویل افضل جهاد دی، خو په معنا یې نه پوهېږي او عملي کولای یې نه شي. که یو بل کس حقیقت وايي، همدا د حق چغې وهونکی پرې بد وايي، ځکه دی حق او حقیقت نه پېژني.

یا ډېر خلک وايي: غیبت مه کوئ، غیبت کوونکی داسې مثال لري، لکه څوک چې د یو انسان خامه غوښه خوري.

هغه څوک چې وايي، غیبت بد کار دی، بیا په خپله غیبت کوي. په هرې خبرې باندې له ویلو نه پوهېدل ډېر مهم دي.

د ډېرو کتابونو لوستونکې مې ولیدل، له ډېرو مکتبونو او پوهنتونونو مې خلاص شوي کسان ولیدل، چې د پوهې خاوندان پکې ډېر کم دي. د پوهې پېژندل لکه د ښکلا پېژندنې او انسان پېژندنې په ډول ستونزمن کار دی.

ډېر خلک دي هغه چا ته پوه وايي، چې لوړ تحصیلات لري یا هغه چا ته پوه وايي چې په لوړو څوکیو کار کوي یا هغه چا ته پوه

وايي چې د دريځ په مخکې ښې ښې خبرې کوي او په همدې ډول نور .....خود مختلفو نظرونو او فکرونو خلک بېلا بېل نظريات د پوهې د معيار تاکنې لپاره لري، خو زما په نظر لکه څرنګه چې د انسان پېژندل اسان کار نه دی، دغه ډول د پوهې پېژندل هم اسان کار نه دی.

ډېر مشران او تحصيل کوونکي مې وليدل، چې ډېرې ښې ښې خبرې کوي، خو عملي کولای يې نه شي، دوی هر څه ويلای شي خو پرې پوهېږي نه. تحصيل خو ډېر خلک کوي يا درس خو ډېر خلک وايي، خو پوهېږي پرې ډېر کم کسان.

دوه کسان دي، دواړه له طب پوهنځي فارغ دي او وظيفې لري، يو يې ټوله ورځ په منکراتو اخته او د عوامو وينې څکي او بل د يو ښه ډاکټر ټولې ښې ځانګړنې لري. لومړني درس ويلی دی، خو پوه شوی نه دی. دويم يې درس ويلی او پوه شوی هم دی.

د پښتو ادب نوې ښکلا او د هاشمي د ادبي پنځونو هارونه

د پښتو په معاصره دوره کې د ادب د اسمان پرمخ نوي ستوري را ښکاره او د ادبي څېړنو او هنري ليکنو وړانګو يې د پښتو ادب په خړ ماښامي باندې د شفق روښانه رڼا خوره او ولوروله، چې او سمهال هم د ادب په اسمان کې يو شمېر نوي ستوري ځرکونه وهي او ورځ تر بلې د خپلو څېړنو او پنځونو پلوشې تر لرې واټن پورې غزوي او د خپلو ادبي پنځونو څخه د پښتو د ادب ناوې ته تلپاتې هارونه جوړوي.

او سمهال د ځوانو ليکوالو په لړ کې د ښاغلي هاشمي ستوری د ختيځ د ادب په اسمان کې د هر چا پاملرنه جلب کړې. نوموړی په هغه چاپيريال کې ژوند کوي، چې هلته استاد پوهاند رښتين، قيام الدين خادم او ګل پاچا الفت وينو هم له دې سيمې څخه په ادبي ډګر کې لوی همت او هنرونه اخيستې و چې او سمهال يې د پښتو د ادب په بڼ کې هر ډول ګلان غوړيدلي او ګڼ شمېر ادبي بوراګان ترې خوندا اخلي. سيد اصغر هاشمي ټوله کورنۍ په علمي روښانتيا باندې ښکلې ده چې پلار (علمي رتبه، پوهنمل سيد رحمن هاشمي) او سمهال د ننګرهار په ښوونې او روزنې پوهنځي کې استاد ، نيکه يې سيد عبد المنان هاشمي د خپل وخت لومړنيو کسانو څخه و چې د هيواد په پلازمينې (کابل) دار المعلمين کې يې زده کړې پای ته ورسولې، د هاشمي دوه ورونو په هالند او هندوستان کې د ماستري زده کړې کړي دي او او سمهال په خپل هيواد کې په بېلابېلو ادارو کې دندې ترسره کوي.

د انګلستان د نامتو ليکوال او اروا پوه ډاکټر سمايلز په وينا د انګلستان خلک پر خپل ځان باندې تلپاتې ويسا لري او هر کار په ذوق سره سرته رسوي، نو په همدې اساس انګلستان وګړو پرمختک کړی او د بهرنۍ هڅې پر ځای د انسان خپل داخلي هڅې يو انسان د برې منزل ته په لنډ واټن کې رسوي. د نوموړي د خبرې په تايد همدا حس او هڅه د ښاغلي

هاشمیپه وجود کې شته او د همدې هڅو په اساس شپه او ورځ د کتابونو مطالعې، څېړنو او تخیلق ته ځانګړې کړې ده او د ډاکټر سمایلیز په وینا د انسان په پرمختګ کې د هغه مسلک سره د نومورې مینه هم اړینه ده چې اصغر دا ځانګړتیا هم لري د ادب، د مطالعې او ادبي پنځونه په لټه تلپاتې زیارګالي، نومورې په کم سن کې ګڼ شمېر ادبي اثار د پښتو ژبې د غنیتوب په موخه ډالۍ کړي دي.

ښاغلی هاشمي څېړنې، تخلیق تر څنګ په ژباړه کې هم ښه وړتیا ښودلې ده، چې یو شمېر اسلامي کتابونه یې له فارسي څخه پښتو ته ژباړلي دي او د نومورې ځینې اثار په دري او انګلیسي ژبو باندې د نورو لیکوالو له خوا ژباړل شوي دي.

دا هم د نومورې د چاپ شوو اثارو لړ لیک:

څېړنې:

۱: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: د نظم تاریخ(لومړۍ او دویمه دوره)، مومند خپرندویه ټولنه، ننګرهار، **۱۳۹۲** ل کال.

۲: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: د استاد ګل پاچا الفت د شعرونو منځپانګېزه او جولېزه څېړنه(د ماسټرۍ تېزس)، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، **۱۳۹۳** ل کال.

۳: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: ادبي وړانګې، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، **۱۳۹۳** ل کال.

۴: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: د الفت مرغلرې(سریزه، زیاتونه او ویپانګه)، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، **۱۳۹۳** ل کال.

۵: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: شعر پوهنه، مومند خپرندویه ټولنه، ننګرهار، ۱۳۹۱ ل کال.

۶: هاشمي، پوهنیار سید اصغر: د څېړنې بنسټونه (د تحقیق فن او لارې چارې)یار خپرندویه ټولنه، ننګرهار، **۱۳۹۴** ل کال.

۷: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: بولله له پیله تر خوشحاله، مومند خپرندویه ټولنه، ننګرهار، ۱۳۹۱ ل کال.

۸: هاشمي، پوهیالی سید اصغر: ادب پوهنې آرونه، مومند خپرندویه ټولنه، ننګرهار، ۱۳۹۱ ل کال.

۹: هاشمي، پوهیالی سید اصغر هاشمي: غني خان فلسفي شاعر، دانش خپرندویه ټولنه، پېښور، **۱۳۹۲** ل کال.

۱۰: هاشمي، پوهيالی سيداصغر هاشمي: ادبي مرغلرې، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۲ل کال.
۱۱: هاشمي، پوهيالی سيداصغر هاشمي: ادبي درو ټاکنه، ۱۳۹۲ل کال.
۱۲: هاشمي، پوهيالی سيداصغر، د پښتو ژبې ادبي سرلاري، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
۱۳: هاشمي، پوهيالی سيداصغر، د ليک او لوست اسانه زده کړه، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۱ل کال.
۱۴: هاشمي، پوهيالی سيداصغر، ادبي مرغلرې(دويم ټوک)، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۲ل کال.

تخليقات:

۱: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: برخليک(ناول)، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال آباد، ۱۳۹۱ل کال.
۲: هاشمي، پوهيالی سيداصغر، د فکر بيان(لنډې نثرې ويناوې): ۱۳۹۳ل کال.
۳: هاشمي، پوهنيار سيداصغر: د فکر پلوشې، ۱۳۹۴ل کال.

ژباړې:

۱: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د بهلول نصيحتونه، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال آباد، ۱۳۹۰ل کال.
۲: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د حضرت محمد(ص) لنډژوند ليک، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
۳: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د حضرت ابوبکرصديق(رض) لنډ ژوندليک، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال.
۴: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د حضرت عمر(رض)لنډژوند ليک، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال
۵: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د حضرت عثمان(رض) لنډ ژوند ليک، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال
۶: هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د حضرت علي(رض) لنډژوند ليک، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال

راټولونې:

۱:هاشمي، پوهيالی سيداصغر: د ادبي ژانرونو لنډه پيژندنه، ګودر خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ۱۳۹۰ل کال

۲: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د ادبي اصطلاحاتو سيندګی، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۳ ل کال.
۳: هاشمي، پوهيالی سيد اصغر: د استاد ګل پاچا الفت ستاينې (راټولونه او سريزه)، دانش خپرندويه ټولنه، پيښور، ۱۳۹۳ ل کال.

چاپ ته تيار اثار:

د پښتو ژبې ادبي سرلاري(دويم او دريم) ټوک، نړيوالې ادبي څېړې، ادبي نظم ډولونه او پيدا ايښت يې، د لرغونې دورې نثري اثار او پيدا ايښت يې، د لوديانو او سوريانو ليکوال، اخلاق د امام غزالي له نظره، شاعران او مشاهير، د پښتو ژبې تاريخ، د فکريون، ادب تيوري او ادبپوهنې بنسټونه .

او سمهال نړۍ د ساينس او ټکالوجي د پرمختګ سره د انساني ژوند په ګڼو برخو کې اسانتياوې رامنځته شوي دي او د علمي پرمختګ په موخه هم او سني ليکوال د همدې انټرنيټي وسايلو څخه کار اخلي چې ښاغلی هاشمي هم ورسره بلدتيا لري او هم هره ورځ د نوموړي ادبي، سياسي، ټولنيزې او اروا پوهنيزې مقالې د پښتو په بيلابيلو ويبپاڼو کې خپريږي چې تر دې مهاله يې د مقالو شمېر نژدې ۲۰۰ ته رسيدلي دي.

په اتلسمه پېړۍ کې په فرانسه کې يو فيلسوف تېر شوی دی هغه وايي کوم انسان چې د تفريح په ارزښت پوه نه شي نو هغه کس د کار کولو وړتيا هم نه لري خو ښاغلي هاشمي په دې ډګر کې هم مخکښ دي، نوموړی د شلوکلونو راهيسې د پهلواني او داسې نورو لوبو په برخه کې ښه ځليدلی دی چې لوبې يې د هيواد په داخل او بهر کې ګټلې دي. نوموړې د ادبي او فرهنګي هڅو تر څنګ هره ورځ يو ځانګړی وخت د سپورت تمرين له پار هم ټاکي.

په اسلاميت او افغانيت مين
پوهنيار فهيم بهير
د البيروني پوهنتون استاد

د تحریك یادښت

د افغانستان ملي تحریك د (۱۳۹۳ ل) کال په پیل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهیر کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل دیني، علمي، ادبي او ټولنیز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحریك دا ژمنه د یاد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د یوې پرتمینې غونډې په ترڅ کې یې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحریك په یاده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهیر کې به انشاء الله د خدای (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبیعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دی، ډېر زیات زیار او زحمت ته اړتیا لري، خو ملي تحریك ټینګ هوډ کړی چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دی، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحریك هیله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحریك له ټولو هغو لیکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندویانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهیر کې یې یو بل سره مرسته او ملګرتیا کړې او دا فرهنګي بهیر یې بریالی کړی، د زړه له کومې مننه کوي او کور ودانـي ورته وایي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هیله

د افغانستان ملي تحریك فرهنګي څانګه

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک د هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (خیرالله خان) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

د فکر پلوشي

سید اصغر هاشمي

دخپرونو لړ: ۵۰

د خپرونو لړ: ۴۹

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com